

S|OM

**Sivilombudsmannens
forebyggingsenhet
Dok. 4.1 (2014-2015)**

**Sivilombudsmannens
forebyggingsenhet mot
tortur og umenneskelig
behandling ved
frihetsberøvelse**

**ÅRSMELDING
2014**

*Hvordan vi behandler mennesker
som er fratatt friheten er et mål
på hvilket samfunn vi har.*

FORORD

Aage Thor Falkanger
sivilombudsmann

Mange mennesker fratras hvert år friheten på grunn av straffbare forhold, psykisk sykdom eller andre årsaker. Selv om frihetsberøvelsen i seg selv kan være legitim, gjør den mennesker sårbare.

Hvordan vi behandler mennesker som er fratatt friheten er et mål på hvilket samfunn vi har.

Når staten tar friheten fra et menneske, påtar den seg samtidig et utvidet ansvar for denne personens ve og vel. Særlig er det viktig at vedkommende ikke utsettes for tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Erfaring viser at det er behov for eksterne kontrollmekanismer og at regelmessige besøk til steder for frihetsberøvelse er en effektiv måte å drive forebyggende arbeid på. Torturkonvensjonens tilleggsprotokoll (OPCAT) ble vedtatt i 2002 og forplikter stater som slutter seg til den til å opprette nasjonale organer som gjennomfører slike besøk.

I forbindelse med at Norge sluttet seg til OPCAT, besluttet Stortinget 21. juni 2013 at det norske besøksorganet skulle legges til Sivilombudsmannen. Våren 2014 opprettet Sivilombudsmannen en egen avdeling – kalt forebyggingsenheten – for å utføre oppdraget. I tråd med sivilombudsmannsloven § 12 avgis det med dette en egen melding om forebyggingsenhetens arbeid.

Det er et omfattende arbeid Sivilombudsmannen har fått ansvar for. Mandatet favner en rekke til dels svært ulike sektorer. Det brede perspektivet gir en unik mulighet til å se enkeltmenneskers erfaringer ved bruk av tvang på tvers av fagområder, institusjonstyper, yrkesgrupper og styringsorganer.

Erfaringene i 2014 viser at Norge har behov for et organ som har som særskilt oppgave å avdekke og forebygge risiko for tortur og umenneskelig behandling. Det ble i løpet av høsten gjennomført besøk og avgitt en rekke anbefalinger som ledd i forebyggingsenhetens arbeid, til både fengsler og arrester. Hovedinntrykket så langt er at institusjonene verdsetter besøkene og ser på disse som en god mulighet til å vurdere egen praksis.

Forebygging må involvere og engasjere bredt dersom det skal lykkes. Derfor er det i 2014 lagt ned mye arbeid i å etablere dialog med nasjonale aktører, fra offentlige myndigheter, utdanningsinstitusjoner, fagforeninger og academia til det sivile samfunn. Samarbeid med internasjonale menneskerettighetsorganer og organisasjoner er opprettet for å innhente kompetanse, kunnskap og erfaringer. Siste halvdel av året ble brukt til gjennomføring av besøk til fengsler og politiarrester.

I 2015 vil enheten fortsatt ha fokus på forholdene for frihetsberøvede i fengsler og politiarrester, og vil i tillegg begynne med besøk til psykiatriske institusjoner, politiets utlendingsinternat og barnevernsinstitusjoner.

Innholdsfortegnelse

	Forord <i>Aage Thor Falkanger</i>	3
1	Innledning	6
2	Bakgrunn	8
	Forbudet mot tortur og FNs torturkonvensjon	9
	Den europeiske torturforebyggingskonvensjonen	10
	Torturkonvensjonens tilleggsprotokoll (OPCAT)	10
	Sivilombudsmannens forebyggingsmandat	10
3	Etableringen av Sivilombudsmannens forebyggingsenhet	13
	Kartlegging	14
	Arbeidsmetode	15
	Rettslig grunnlag	15
	Helhetlig tilnærming til forebygging	15
	Besøk til steder for frihetsberøvelse	16
	Varslede og uvarslede besøk	17
	Besøksmanualer	17
	Gjennomføring av besøk	17
	Anbefalinger	17
	Prioritering av steder for besøk	18
	Besøksplan	18
	Eksterne eksperter og kompetansebygging	18
4	Besøk til steder for frihetsberøvelse	20
	Fokusområder	21
	Besøkene i 2014	22
	Fengsler	23
	Tromsø fengsel (10.-12. september)	23
	Bergen fengsel (4.-6. november)	24
	Politiarrester	25
	Tønsberg sentralarrest (14. og 20. oktober)	25
	Drammen sentralarrest (22. oktober)	26

5	Nasjonal dialog	27
	Myndighetsmøter	28
	Sivilt samfunn	28
	Rådgivende utvalg	29
	Konferanser, kurs og undervisning	30
6	Internasjonalt samarbeid	31
	Kontakt med FNs underkomité for forebygging (SPT)	32
	Kontakt med APT	33
	Annet internasjonalt samarbeid	34
7	Kommunikasjon	35
	Nettsiden og sosiale medier	36
	Informasjon ved besøk	37
8	Vedlegg	38
	I. Liste over forkortelser	39
	II. Besøk i 2014	40
	III. Aktiviteter i 2014	41
	IV. Anbefalinger	44
	Tromsø fengsel	44
	Bergen fengsel	46
	Tønsberg sentralarrest	48
	Drammen sentralarrest	49
	V. APTs grunnleggende prinsipper for besøk til steder for frihetsberøvelse	50
	VI. Budsjett og regnskap 2014	51
	VII. Torturkonvensjonen	52
	VIII. Torturkonvensjonens tilleggsprotokoll (OPCAT)	60
	IX. Lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen (sivilombudsmannsloven)	68
	X. Instruks for Stortingets ombudsmann for forvaltningen	71

1

Innledning

*Sivilombudsmannens forebyggingsenhet
mot tortur og umenneskelig
behandling ved frihetsberøvelse*

Årsmelding 2014

Dok. 4.1 (2014-2015)

Denne årsmeldingen beskriver forebyggingsenhetens aktiviteter i 2014. Ettersom det er Sivilombudsmannens første årsmelding som forebyggingsorgan under OPCAT, har rapporten et særlig fokus på opprettelsen av forebyggingsenheten og arbeidet som ble lagt ned i etableringsfasen. I denne perioden ble det særlig arbeidet med kartlegging, etablering av metoder, kompetansebygging og utadrettet informasjon.

I september startet forebyggingsenheten besøksarbeidet, og i løpet av høsten ble det gjennomført totalt fem besøk til fire steder for frihetsberøvelse, to fengsler og to politiarrester. I etterkant av besøkene har forebyggingsenheten utarbeidet besøksrapporter med anbefalinger til de besøkte stedene og sektorene. Besøksrapportene er offentlige og publiseres på forebyggingsenhetens nettside. Årsmeldingen inneholder korte sammendrag av alle besøksrapportene fra 2014 og en oversikt over anbefalingene som ble gitt til hvert sted.

2

Bakgrunn

*Ingen må utsettes for tortur eller grusom,
umenneskelig eller nedverdiggende
behandling eller straff.*

Forbudet mot tortur og FNs torturkonvensjon

Forbudet mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff er slått fast i en rekke internasjonale konvensjoner som er bindende for Norge.

FNs verdenserklæring om menneskerettigheter av 1948 uttrykker i artikkel 5 et universelt forbud: «Ingen må utsettes for tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff». I tillegg fastlegger blant annet FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (artikkel 7), FNs barnekonvensjon (artikkel 37), FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (artikkel 15) og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (artikkel 3) det samme forbudet. Norge har sluttet seg til alle disse konvensjonene.

FNs torturkonvensjon (*the UN Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*) ble vedtatt i 1984. Den er en erkjennelse av at tortur og umenneskelig behandling krenker kjernen av det menneskerettighetene skal beskytte – humanitet og menneskelig verdighet. Skadevirkningene er store både for den som mishandles og for dennes familie og pårørende. I tillegg undergraves legitimiteten og tilliten til staten selv. Dette er bakgrunnen for at forbudet mot tortur og umenneskelig behandling er absolutt og aldri kan fravikes.

Stater som har sluttet seg til konvensjonen har forpliktet seg til å forby, forebygge og straffe all bruk av tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Konvensjonen forbyr også retur av mennesker til land hvor risikoen for tortur er stor.

Norge sluttet seg til konvensjonen i 1986, og den trådte i kraft 26. juni 1987. Hittil har mer enn 150 av verdens stater sluttet seg til konvensjonen.

FNs torturkomité (CAT) overvåker gjennomføringen av statenes forpliktelser under torturkonvensjonen, særlig med utgangspunkt i statenes periodiske rapporter. CAT kan behandle klager fra individer eller stater mot statsparter som har godtatt valgfrie bestemmelser

om dette. Komiteen kan også iverksette granskninger av eget tiltak, dersom den mottar pålitelig informasjon om at tortur systematisk blir praktisert på en statsparts område. Norge leverte sin forrige periodiske rapport til CAT i 2011. Statspartenes etterfølgelse av torturkonvensjonen overvåkes også av det sivile samfunn, blant annet gjennom bidrag til CAT.

Torturforbudet er nedfelt i ulike deler av norsk lovgivning. Grunnloven § 93 fastslår et generelt forbud mot tortur, og suppleres av menneskerettighetsloven §§ 2 og 3 som gjør bestemmelsene i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, konvensjonen om sivile og politiske rettigheter og barnekonvensjonen, herunder konvensjonenes forbud mot tortur og umenneskelig behandling, til norsk lov med forrang. Straffeloven § 117a inneholder et straffebud mot tortur, mens utlendingsloven § 73 jamfør § 28 gir vern mot utsendelse for utlendinger som står i nærliggende fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff i mottakerstaten.

Definisjonen i torturkonvensjonens artikkel 1 innebærer at en handling er tortur når den

- med hensikt utsetter et menneske for sterk fysisk eller psykisk smerte eller lidelse,
- utføres av en offentlig tjenestemann eller av en privatperson dersom denne opptre på vegne av, med samtykke fra eller under stilltiende aksept av en offentlig tjenestemann,
- utøves for å fremskaffe opplysninger eller tilståelser, eller for å straffe, skremme, true eller tvinge til underkastelse.

Det siste kravet, at handlingen skal ha et nærmere spesifisert formål, er imidlertid ikke nødvendig for at en handling eller straff skal være grusom, umenneskelig eller nedverdiggende. I slike tilfeller er det tilstrekkelig at handlingen som påfører smerte eller lidelse er utført med hensikt (at det for eksempel ikke er skjedd ved et uhell eller en tilfældighet), og at den utføres som ledd i myndighetsutøvelse.

DEFINISJON AV TORTUR I TORTURKONVENSJONENS ARTIKKEL 1

I denne konvensjon skal uttrykket «tortur» bety enhver handling hvorved alvorlig smerte eller lidelse, enten fysisk eller psykisk, bevisst blir tilføyet en person i den hensikt å oppnå fra vedkommende eller en tredje person opplysninger eller en tilståelse, straffe vedkommende for en handling som denne person eller en tredje person har begått eller mistenkes for å ha begått, eller true eller tvinge vedkommende eller en tredje person, eller av hvilken som helst årsak basert på diskriminering av noen art, når slik smerte eller lidelse påføres av eller på tilskyndelse av eller med samtykke eller aksept fra en offentlig tjenestemann eller annen person som opptre i embets medfør. Det omfatter ikke smerte eller lidelse som alene stammer fra, er forbundet med eller følger av lovlige straffereaksjoner.

Den europeiske torturforebyggingskonvensjonen

At konsekvensene av tortur er store og ofte vanskelige eller umulige å reparere, gjør forebyggingsarbeid svært viktig. I 1987 vedtok statene i Europarådet derfor Den europeiske konvensjonen om forebygging av tortur og umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (Den europeiske torturforebyggingskonvensjonen). Norge sluttet seg til konvensjonen i 1989.

Den europeiske torturforebyggingskonvensjonen etablerte et system der et overnasjonalt besøksorgan, Den europeiske torturforebyggingskomité (CPT), besøker steder for frihetsberøvelse. CPT består av uavhengige eksperter med bakgrunn fra ulike felt som jus, medisin og psykiatri. Komiteen gjennomfører regelmessige besøk til steder for frihetsberøvelse i stater som har sluttet seg til konvensjonen. Besøkene kan gjennomføres med eller uten forhåndsvarsel. CPT har besøkt Norge fem ganger, senest i mai 2011. Etter hvert besøk utarbeider CPT en rapport med anbefalinger og kommentarer til ansvarlige myndigheter.

CPT har også utarbeidet omfattende standarder for behandling av mennesker som er frihetsberøvet.¹ Standardene er en operasjonalisering av torturforbudet slik det er nedfelt i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 3. De inkluderer standarder for fengsler, politiarrester, psykiatriske institusjoner og utlendingsinternater, og omhandler også særskilt sårbare grupper som unge og kvinner. Standardene har også relevans for forebyggingsarbeidet som følger av tilleggsprotokollen til FNs torturkonvensjon.

Torturkonvensjonens tilleggsprotokoll (OPCAT)

Torturkonvensjonens tilleggsprotokoll (*the Optional Protocol to the Convention against Torture*), forkortet OPCAT, ble vedtatt av FNs generalforsamling i 2002. Bakgrunnen var den samme som for etableringen av Den europeiske torturforebyggingskonvensjonen: et ønske om å styrke arbeidet for å forhindre tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. I likhet med Den europeiske torturforebyggingskonvensjonen inneholder ikke tilleggsprotokollen en ny norm, men fastlegger nye

arbeidsmetoder for å forebygge tortur og umenneskelig behandling overfor mennesker som er fratatt sin frihet.

14. mai 2013 samtykket Stortinget til at Norge skulle slutte seg til tilleggsprotokollen.

Stater som slutter seg til tilleggsprotokollen forplikter seg til å opprette, utpeke eller opprettholde en eller flere nasjonale forebyggingsorganer som gjennomfører regelmessige besøk til steder hvor personer er, eller kan være, frihetsberøvet, med hensikt å forebygge tortur og umenneskelig behandling.² De nasjonale forebyggingsorganene har også mulighet til å avgi anbefalinger etter besøkene med tanke på forebygging, og til å framlegge forslag og kommentarer til eksisterende lovgivning eller lovforslag.³

Tilleggsprotokollen oppretter samtidig en internasjonal forebyggingskomité som arbeider parallelt med de nasjonale forebyggingsorganene: FNs underkomité for forebygging (*the Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*), forkortet SPT. Denne består av 25 uavhengige eksperter. SPT kan besøke alle steder for frihetsberøvelse i statene som har sluttet seg til tilleggsprotokollen, både med og uten forhåndsvarsel. I tillegg skal SPT gi råd og veiledning til de nasjonale forebyggingsorganene, samt koordinere sitt arbeid med internasjonale og regionale menneskerettighetsmekanismer, som CPT, CAT og FNs spesialrapportør mot tortur.

SPTs mandat og forhold til den nasjonale besøksordningen er forankret i OPCAT.⁴ Disse parallelle nasjonale og internasjonale forebyggingsorganene er ment å utfylle hverandre og være gjensidig forsterkende i arbeidet med å forebygge tortur og umenneskelig behandling.

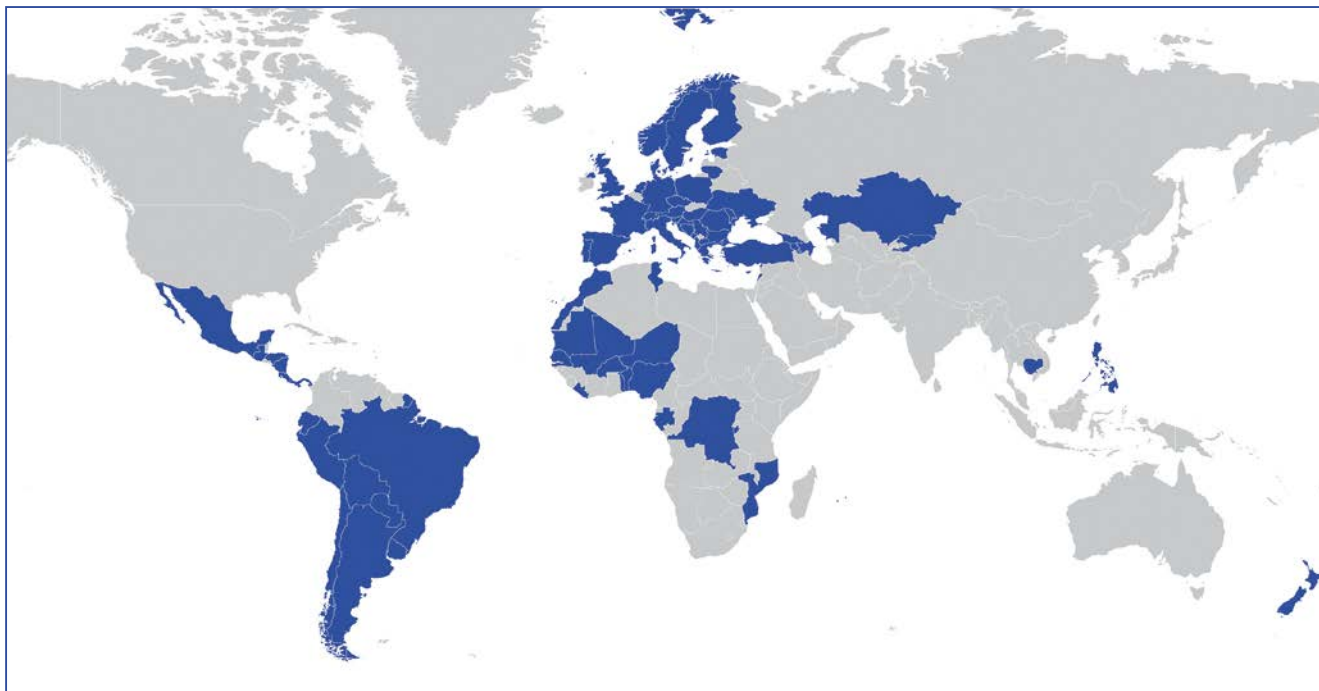
Per 31. desember 2014 hadde 76 stater sluttet seg til tilleggsprotokollen, og 60 stater hadde opprettet, opprettholdt eller utpekt forebyggingsorganer i sine land.

Sivilombudsmannens forebyggingsmandat

Som følge av at Norge sluttet seg til OPCAT, ble Sivilombudsmannen 21. juni 2013 tildelt oppgaven som Norges forebyggingsorgan mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse.⁵ Avgjørende for at

FRIHETSBERØVELSE

Tilleggsprotokollens artikkel 4.2 definerer frihetsberøvelse som: «enhver form for varetekt eller fengsling eller at en person plasseres i offentlig eller privat forvaring som vedkommende ikke kan forlate av egen vilje, etter beslutning av en rettslig, forvaltningsmessig eller annen myndighet.»

Statene som hadde sluttet seg til tilleggsprotokollen per 31. desember 2014 er markert i blått.

oppgaven ble gitt til Stortingets ombudsmann for forvaltningen var ombudsmannens uavhengighet fra forvaltningen. Sivilombudsmannen har lang erfaring med kontroll av forvaltningens virksomhet, inkludert på steder for frihetsberøvelse. I arbeidet med å forberede tilslutningen til OPCAT, ble det videre vist til at Sivilombudsmannen har høy troverdighet og legitimitet og nyter respekt både i befolkningen og i forvaltningen. Det ble også lagt vekt på at rollen som forebyggingsenhet vil passe godt inn i Sivilombudsmannens nåværende mandat, som er å søke å sikre at det i den offentlige forvaltning ikke øves urett mot den enkelte borger og bidra til at offentlig forvaltning respekterer og sikrer menneskerettighetene.⁶ Sivilombudsmannsloven og -instruksen ble revidert av Stortinget og tilpasset den nye oppgaven.

Det er opprettet en egen avdeling, forebyggingsenheten, med 4,5 årsverk, som har ansvar for å gjennomføre mandatet. De ansatte har juridisk, medisinsk og samfunnsfaglig kompetanse. Forebyggingsenhetens arbeid dekkes over Sivilombudsmannens budsjett.

Forebyggingsenheten skal foreta regelmessige besøk til steder der mennesker er, eller kan være, frihetsberøvet. Dette inkluderer fengsler, politiarrester, psykiatriske institusjoner, barnevernsinstitusjoner, utlendingsinternat og sykehjem. Besøkene kan finne sted med eller uten forhåndsvarsel.

Forebyggingsenheten har adgang til alle steder for frihetsberøvelse og til å føre private samtaler med personer som er fratatt friheten. Videre har enheten tilgang til alle nødvendige opplysninger av betydning for forholdene under frihetsberøvelse. Under besøkene søker enheten å avdekke risikofaktorer for krenkelse gjennom egne observasjoner og samtaler med de berørte. Samtaler med personer som er fratatt friheten er særlig prioritert.

På bakgrunn av besøkene kan det avgis anbefalinger for å forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

I arbeidet med å ivareta forebyggingsmandatet har

1. Den europeiske torturforebyggingskomité (CPT), CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2013.
 2. Torturkonvensjonens tilleggsprotokoll (OPCAT), A/RES/57/199, artikkel 3.
 3. Se fotnote 2, artikkel 19.
 4. Se fotnote 2, artiklene 11-16 og artikkel 20.
 5. Lov 21. juni 2013 nr. 89 om endringer i sivilombudsmannsloven (nasjonal forebyggende mekanisme).
 6. Prop 56 S (2012-2013), Samtykke til ratifikasjon av valgfri protokoll av 18. desember 2002 til FN-konvensjonen av 10. desember 1984 mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, side 38.

Sivilombudsmannen også utstrakt dialog med nasjonale myndigheter, kontroll- og tilsynsorganer i forvaltningen, andre ombud, sivilt samfunn, forebyggingsorganer i andre land og internasjonale menneskerettighetsorganer.

Det er opprettet et rådgivende utvalg som bidrar med kompetanse, informasjon, råd og innspill til forebyggingsenhetens arbeid. Det rådgivende utvalget skal sikre at

forskjellige stemmer blir hørt og at forebyggingsenheten tilføres viktig kompetanse for å gjennomføre oppdraget. Utvalget er bredt sammensatt og inkluderer brukerorganisasjoner og menneskerettighetsorganisasjoner, forskernettverk og aktører med særskilt kompetanse på blant annet barnevern og psykiatri. Dette er nærmere omtalt i kapittel 5.

Oppgavene til SPT, nasjonale forebyggingsorganer og stater som slutter seg til OPCAT

SPTs oppgaver	Forebyggingsorganenes oppgaver	Statspartenes oppgaver
<ul style="list-style-type: none"> • Gjennomføre besøk og avgi anbefalinger • Utgi en årlig melding • Støtte og gi råd til nasjonale forebyggingsorganer • Gi anbefalinger og formidle observasjoner til statsparter • Samarbeide med internasjonale, regionale og nasjonale menneskerettighetsmekanismer 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjennomføre besøk og avgi anbefalinger • Framlegge forslag og kommentarer til eksisterende lovgivning eller lovforslag • Utgi en årlig melding • Samarbeide med SPT, staten og internasjonale, regionale og nasjonale aktører 	<ul style="list-style-type: none"> • Opprettholde, utpeke eller opprette ett eller flere uavhengige nasjonale forebyggingsorganer • Gi en oversikt over alle steder for frihetsberøvelse og gi tilgang til disse • Gi informasjon om behandlingen av og forholdene for frihetsberøvede • Samarbeide med nasjonale forebyggingsorgan og SPT

3

Etableringen av Sivilombudsmannens forebyggingsenhet

Forebyggingsenheten skal kunne besøke ethvert sted under norske myndigheters jurisdiksjon og kontroll der personer er eller kan være fratatt friheten, både offentlige og private.

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet ble etablert våren 2014. Enheten brukte etableringsfasen til å forberede en effektiv gjennomføring av forebyggingsmandatet i samsvar med kravene i tilleggsprotokollen. Dette inkluderte kartleggingsarbeid, fastlegging av arbeidsmetoder og utarbeiding av dokumenter som besøksmanualer, prioriteringskriterier og besøksplan for 2014. Forebyggingsenheten innledet også informasjonsarbeid og møtevirksomhet. Dette beskrives nærmere i kapitlene 5-7.

Kartlegging

Tilleggsprotokollen gir forebyggingsenheten et meget bredt mandat. Enheten skal kunne besøke ethvert sted under norske myndigheters jurisdiksjon og kontroll der personer er eller kan være fratatt friheten,⁷ både offentlige og private. Mandatet dekker dermed ikke bare de formene for frihetsberøvelse som skjer på institusjoner som fengsler, politiarrester og psykiatriske institusjoner, men også steder som militærforlegninger, barnevernsinstitusjoner, forlegninger under norsk kontroll i utlandet, sykehjem, boliger for utviklingshemmede og utlendingsinternat. Også midlertidige og mobile oppholdssteder er omfattet, som legevakt når en person er der som ledd i en frihetsberøvelse (for eksempel under fremstilling mens vedkommende er i arrest eller fengsel), og transportmidler for arrest eller tvangsreturnering.

I forbindelse med forarbeidene til Norges tilslutning til OPCAT og lovendringen som fulgte, utarbeidet en interdepartemental arbeidsgruppe en rapport med en liste over steder for frihetsberøvelse.⁸ Det ble understreket at listen ikke er uttømmende. Rapporten fra arbeidsgruppen inkluderte også en oversikt over eksisterende tilsynsorganer og tilsynsmyndigheter.

På bakgrunn av arbeidsgruppens liste utarbeidet forebyggingsenheten en oppdatert og mer detaljert oversikt over alle steder for frihetsberøvelse under forebyggingsmandatet og disse stedenes respektive tilsynsordninger.

Kartleggingen danner grunnlag for prioriteringer og besøksplan fra og med 2014. Det vil være behov for fortløpende å kvalitetssikre og oppdatere kartleggingen. Flere av sektorene er preget av endringer og omorganiseringer. På noen områder er også enhetene svært små,

Oversikt over antall steder som dekkes av forebyggingsmandatet:

Steder	Antall
Fengsler og overgangsboliger	63
Politiarrester	ca. 210
Utlendingsinternat (Trandum)	1
Tvungen omsorg i institusjon (Brøset)	1
Arrestlokaler i Forsvaret	9
Psykiatriske institusjoner	ca. 120
Sykehjem	ca. 1000
Barnevernsinstitusjoner	ca. 150
Boliger for utviklingshemmede ⁹	*

helt ned til én person, og i en del enheter vil det være tvil om situasjonen innebærer frihetsberøvelse. Disse forholdene gjør at det ikke er mulig å fastslå eksakte tall for alle sektorene.

Stedene for frihetsberøvelse som er dekket av forebyggingsmandatet ligger under ansvarsområdet til fire departementer og fire underliggende etater, i tillegg til Forsvaret ved Forsvarsstaben.

Forebyggingsenheten har også kartlagt og etablert kontakt med tilsynsordningene for de ulike sektorene som faller inn under enhetens mandat. Dette inkluderer Helsetilsynet, fylkesmennene, tilsynsrådene for fengslene, kontrollkommisjonene, Tilsynsrådet for Politiets utlendingsinternat på Trandum og Sentralt tilsynsutvalg for politiarrestene. Tilsynsorganene utgjør en viktig kilde til informasjon om situasjonen ved ulike steder for frihetsberøvelse. I et forebyggingsperspektiv er disse organene viktige samarbeidspartnere for å sikre best mulig effekt av arbeidet. Informasjon om eksisterende tilsynsordninger er også viktig for å gjøre en riktig prioritering av hvilke steder forebyggingsenheten skal besøke.

STEDER FOR FRIHETSBERØVELSE

Tilleggsprotokollens artikkel 4.1 definerer steder for frihetsberøvelse som: «Ethvert sted under (Statens) jurisdiksjon og kontroll der personer er eller kan være berøvet sin frihet, enten som følge av en beslutning truffet av en offentlig myndighet eller etter dens tilskyndelse eller med dens uttrykkelige eller stilltiende samtykke.»

Oversikt over departementer og underliggende etater med ansvar for stedene for frihetsberøvelse som dekkes av forebyggingsmandatet:

Departementer	Underliggende etater
Justis- og beredskapsdepartementet	Kriminalomsorgsdirektoratet Politidirektoratet
Helse- og omsorgsdepartementet	Helsedirektoratet
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet	Barne- ungdoms- og familiedirektoratet
Forsvarsdepartementet	Forsvaret

Arbeidsmetode

Rettslig grunnlag

Forebyggingsmandatet er forankret i torturkonvensjonens tilleggsprotokoll, OPCAT, og har som formål å forebygge krenkelses av forbudet mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, slik dette er nedfelt i FNs torturkonvensjon.

Andre internasjonale menneskerettighetsstandarder, nasjonalt regelverk og annen praksis som er relevant for forebyggingsarbeidet er:

- Internasjonalt regelverk som FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, FNs barnekonvensjon, FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, FNs rasediskrimineringskonvensjon og FNs kvinnediskrimineringskonvensjon.
- Regionalt regelverk som Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Den europeiske torturforebyggingskonvensjon og De europeiske fengselsreglene.
- Relevante FN-erklæringer, resolusjoner og prinsipper, inkludert FNs standard minimumsregler for behandling av fanger, FNs adferdsregler for personer som utøver politimyndighet, FNs standard minimumsregler for rettspleie angående mindreårige, FNs prinsipper for beskyttelsen av enhver person

under enhver form for forvaring og FNs regler for behandling av kvinnelige innsatte og ikke-frihetsberøvende tiltak for kvinnelige lovbrytere (Bangkok-reglene).

- Relevant praksis, standarder og generelle kommentarer fra overvåkingsorganer som FNs torturkomité (CAT), FNs barnekomité, Den europeiske torturforebyggingskomité (CPT) og FNs underkomité for forebygging (SPT).
- Nasjonal lovgivning som straffegjennomføringsloven, pasient- og brukerrettighetsloven, spesialisthelsetjenesteloven og psykisk helsevernloven og annet relevant lovverk.
- Praksis fra norske domstoler og Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD).

Rapporter fra FNs spesialrapportør mot tortur og FNs arbeidsgruppe for vilkårlige fengslinger er også kilder til forståelse av torturforbudet.

Helhetlig tilnærming til forebygging

Forebyggingsenheten tar utgangspunkt i at effektivt forebyggingsarbeid krever en helhetlig tilnærming.¹⁰ Omfanget av tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse kan påvirkes av en rekke faktorer, slik som nasjonalt lovverk og organisering av institusjoner,

7. Se fotnote 2, artikkel 4.

8. Rapport fra interdepartemental arbeidsgruppe etablert for å vurdere konsekvenser knyttet til eventuell norsk ratifikasjon av valgfri protokoll til FNs torturkonvensjon, Høringsnotat, www.regjeringen.no/nb/dokumenter/horingsnotat/id686354/

9. Når det gjelder steder for frihetsberøvelse som omfatter mennesker med utviklingshemming, er dette tallet svært usikkert, blant annet fordi mange bor i egne boliger og i bofellesskap. Forebyggingsenheten har foreløpig ikke begynt å gjennomføre besøk til slike steder og er derfor ikke ferdig med en kartlegging av dette feltet.

10. Se også FNs underkomité for forebygging (SPT), Veiledende prinsipper om torturforebyggende arbeid, CAT/OP/12/6, 30. desember 2010.

eksisterende kontroll- og tilsynsorganer og deres praksis, generelle holdninger i samfunnet, sosial ulikhet, kunnskapsnivå, og økonomiske ressurser. Dette har konsekvenser for hvordan forebyggingsenheten arbeider. Selv om besøk er enhetens viktigste verktøy, er også andre metoder under utvikling for å påvirke og bidra til å skape endring. Disse er nærmere beskrevet i kapitlene 5 og 6 om nasjonal dialog og internasjonalt samarbeid.

Besøk til steder for frihetsberøvelse

Forebyggingsenhetens oppgaver er beskrevet i tilleggsprotokollens artikkel 19. Regelmessige besøk til steder hvor mennesker er frihetsberøvet står sentralt.

For å kunne gjennomføre forebyggende besøk, skal forebyggingsenheten ha tilgang til alle relevante opplysninger om personer som er fratatt friheten samt informasjon om steder for frihetsberøvelse og deres beliggenhet. Enheten skal også ha tilgang til alle opplysninger om behandlingen av frihetsberøvede personer og forholdene de lever under.

Association for the Prevention of Torture (APT, nærmere omtalt på side 35) har utviklet et sett grunnleggende prinsipper for besøk til steder for frihetsberøvelse som forebyggingsenheten har funnet stor nytte i og

som danner grunnlag for gjennomføringen av besøk.¹¹ Prinsippene er listet i vedlegg V.

Under besøk kan forebyggingsenheten føre private samtaler med personer som er fratatt friheten og med andre som forebyggingsenheten anser som relevante. Samtaler med personer som er fratatt friheten er spesielt prioritert, og det benyttes tolk om nødvendig. Det er ulovlig å straffe eller diskriminere personer eller organisasjoner som snakker med eller oversender opplysninger til forebyggingsenheten.

Forebyggingsenheten har taushetsplikt. Informasjon som kan identifisere en person behandles konfidensielt og brukes ikke på en måte som kan avdekke identitet uten innhentet samtykke. Dette innebærer at det kan være en metodisk utfordring å omtale situasjoner som bare gjelder én person eller noen veldig få. Utfordringen er diskutert med fagpersoner, andre lands forebyggingsorganer, medlemmer av SPT og CPT og APTs medarbeidere, og det er fastlagt interne rutiner for hvordan slike situasjoner skal løses.

Forebyggingsenheten behandler ikke enkeltklager. Dersom enheten mottar enkeltklager under besøk, formidles disse til Sivilombudsmannens øvrige avdelinger som behandler slike klager.

Forebyggingsenhetens medarbeidere. F.v. seniorrådgiver Kristina Baker Sole, seniorrådgiver Knut Evensen, leder for forebyggingsenheten Helga Fastrup Ervik, rådgiver Johannes Flisnes Nilsen og rådgiver Caroline Klæth Eriksen.

Varslede og uvarslede besøk

Forebyggingsenhetens besøk kan være både varslede og uvarslede. I 2014 ble det gjennomført ett varslet besøk. Forebyggingsenheten skal ha et konstruktivt forhold til ansvarlige myndigheter og samarbeide med disse. Denne arbeidsformen øker behovet for tillit til at besøkene gjennomføres på en uavhengig og undersøkende måte. Det vil derfor tas sikte på å gjennomføre uvarslede besøk på flere områder etter hvert som enheten vinner erfaring.

Det er styrker og svakheter knyttet til både varslede og uvarslede besøk. Ved varslede besøk er det en risiko for at man presenteres for en «pyntet» virkelighet. Ved uvarslede besøk vil en hovedutfordring kunne være å skaffe informasjon i forkant og å sikre at ledelse eller frihetsberøvede man ønsker å snakke med faktisk er mulige å få tak i under besøket. Videre kan uvarslede besøk virke forstyrrende på daglige aktiviteter og være utfordrende for barn eller andre i en spesielt sårbar situasjon. Samtidig kan uvarslede besøk ha en forebyggende effekt som i større grad rekker utover de stedene som besøkes.

Besøksmanualer

Basert på erfaring fra andre lands forebyggingsorganer er det i 2014 utviklet manualer for besøksvirksomheten. Manualene skal sikre at sentrale temaer håndteres under hvert besøk, at besøkene gjennomføres etter definerte prosedyrer og standarder, at de er konsistente i innhold, og at de legger til rette for sammenlikninger mellom institusjoner og av endring over tid.

Før de første besøkene til fengsler og politiarrester ble gjennomført høsten 2014, utviklet forebyggingsenheten manualer for besøk til disse to sektorene.

Besøksmanualene inneholder rutiner for planlegging av besøk, inkludert kartlegging av regelverk, og innhenting av informasjon ved varslede og uvarslede besøk. Videre beskriver manualene sentrale elementer i planleggingsfasen, selve gjennomføringen av besøkene, utarbeidelse av besøksrapport og oppfølging av funn og anbefalinger.

Gjennomføring av besøk

Hvert besøk starter med innhenting av informasjon fra en rekke kilder. Dette inkluderer relevant nasjonalt og internasjonalt lovverk og konkret informasjon om forholdene for frihetsberøvede på stedet. Dersom besøket er

varslet, underrettes stedets ledelse og ansvarlige myndigheter. Ved varslede besøk mottar stedet et brev om det kommende besøket der det også bes om oversending av informasjon i forkant eller at dette forelegges under besøket. Det innhentes rapporter fra relevante tilsyn, og det rådgivende utvalget oppfordres til å dele informasjon og gi innspill. Ved uvarslede besøk innhentes informasjon primært ved gjennomgang av åpent tilgjengelige kilder men også gjennom andre kilder, som tips.

Besøkene varighet avhenger først og fremst av størrelsen på stedet som besøkes. Forebyggingsenheten har i 2014 gjennomført besøk fra én til fire dager.

Besøkene har følgende hovedkomponenter:

- Møte med ledelsen
- Befaring av stedet
- Private samtaler med de som er fratatt friheten
- Samtaler med ansatte, helsearbeidere, pårørende og andre berørte personer
- Dokumentgjennomgang
- Avsluttende møte med ledelsen

Enhets medarbeidere bruker ved behov tolk i samtaler med frihetsberøvede. I 2014 har enheten brukt tolk under besøk til tre av fire steder. Enheten forsøker så langt det er mulig å benytte tolker som kan stille personlig på stedet, men bruker også telefontolk dersom det er eneste mulighet. Det brukes aldri andre frihetsberøvede som tolk under private samtaler.

Under besøk dokumenteres forholdene med eget kamera.

Anbefalinger

I etterkant av besøk utarbeider forebyggingsenheten en besøksrapport. Denne inneholder beskrivelser av funn og risikofaktorer som besøket har avdekket. Rapporten inneholder videre anbefalinger for å minske risikoen for at mennesker som er fratatt friheten skal bli utsatt for tortur eller umenneskelig behandling.

Ifølge tilleggsprotokollens artikkel 22 og sivilombuds-

11. Associate for the Prevention of Torture (APT), *Monitoring places of detention: a practical guide*, februar 2004, side 29-33.

mannsloven § 10 har myndighetene plikt til å vurdere anbefalingene og innlede dialog om mulige gjennomføringstiltak.

Stedene forebyggingsenheten har besøkt gis en frist for å orientere om oppfølgingen av anbefalingene. Oppfølging av gjennomførte besøk vil være en viktig prioritet for enhetens arbeid i 2015.

Prioritering av steder for besøk

Det høye antallet steder for frihetsberøvelse innebærer en relativt hard prioritering av hvilke steder som skal besøkes. Som et ledd i etableringsarbeidet ble det derfor utviklet et sett prioriteringskriterier. Formålet med kriteriene er å sikre at forebyggingsenheten bruker sine ressurser mest mulig hensiktsmessig.

Risikoen for krenkelse utgjør et overordnet kriterium. Dersom det er forhold som tilsier at risikoen omfatter mange mennesker og/eller at det er risiko for en alvorlig eller svært alvorlig krenkelse, taler dette for at stedet prioriteres.

En rekke forhold påvirker risikoen, inkludert:

- Om stedet har frihetsberøvede i en tidlig eller senere fase av frihetsberøvelsen
- Forhold ved den som er fratatt friheten (forhold som øker sårbarhet)
- Hvor inngripende frihetsberøvelsen er
- Lovreguleringen som stedet er underlagt
- Om det er tilsynsordninger og hvor effektive disse er

Andre hensyn enn risiko er andre aktørers arbeid (CPT, SPT, tilsynsorganer osv.), varsling (for eksempel mottatt informasjon, klager og medieoppslag), geografisk spredning på besøk, og antatt gjennomslagskraft.

Prioriteringskriteriene som ble utviklet våren 2014 ble delt med det rådgivende utvalget og diskutert på utvalgets første møte i juni. De ble også diskutert med APT, SPT og medarbeidere fra andre lands forebyggingsorganer.

Besøksplan

Ettersom besøkene høsten 2014 var enhetens første, ble hensyn som spesielt gjør seg gjeldende i etableringsfasen vektlagt, herunder stedets størrelse og mulighetene for også å finne «god praksis» som kan danne referanse for mer krevende besøk senere. Det ble besluttet å konsentrere seg om to nært tilknyttede sektorer; politiarrester og fengsler. Å starte med besøk til fengsler og politiarrester, ble ansett som hensiktsmessig fordi det allerede foreligger velutviklede metoder for slike besøk som ville være nyttige i en etableringsfase.¹² Det ble også innhentet informasjon om hvilke steder Sivilombudsmannen har besøkt i nyere tid.

På dette grunnlaget ble det bestemt at forebyggingsenheten skulle foreta besøk til fengslene i Tromsø og Bergen og til sentralarrestene i Tønsberg og Drammen i løpet av høsten 2014. Det rådgivende utvalget ble orientert om besøksplanen for 2014.

Det ble lagt opp til at besøkene skulle forhåndsvarsles til både stedenes ledelse og ansvarlige myndigheter. Det ble samtidig besluttet at det kunne gjennomføres uvarslede besøk enten som oppfølgingsbesøk til institusjoner man hadde gjennomført førstegangsbesøk til (for eksempel gjenbesøk til politiarrest på et annet tidspunkt) eller til en institusjon der man hadde informasjon som gjorde det spesielt viktig å gjennomføre et uvarslet besøk raskt.

I løpet av høsten 2014 ble det også utarbeidet en besøksplan for 2015.

Eksterne eksperter og kompetansebygging

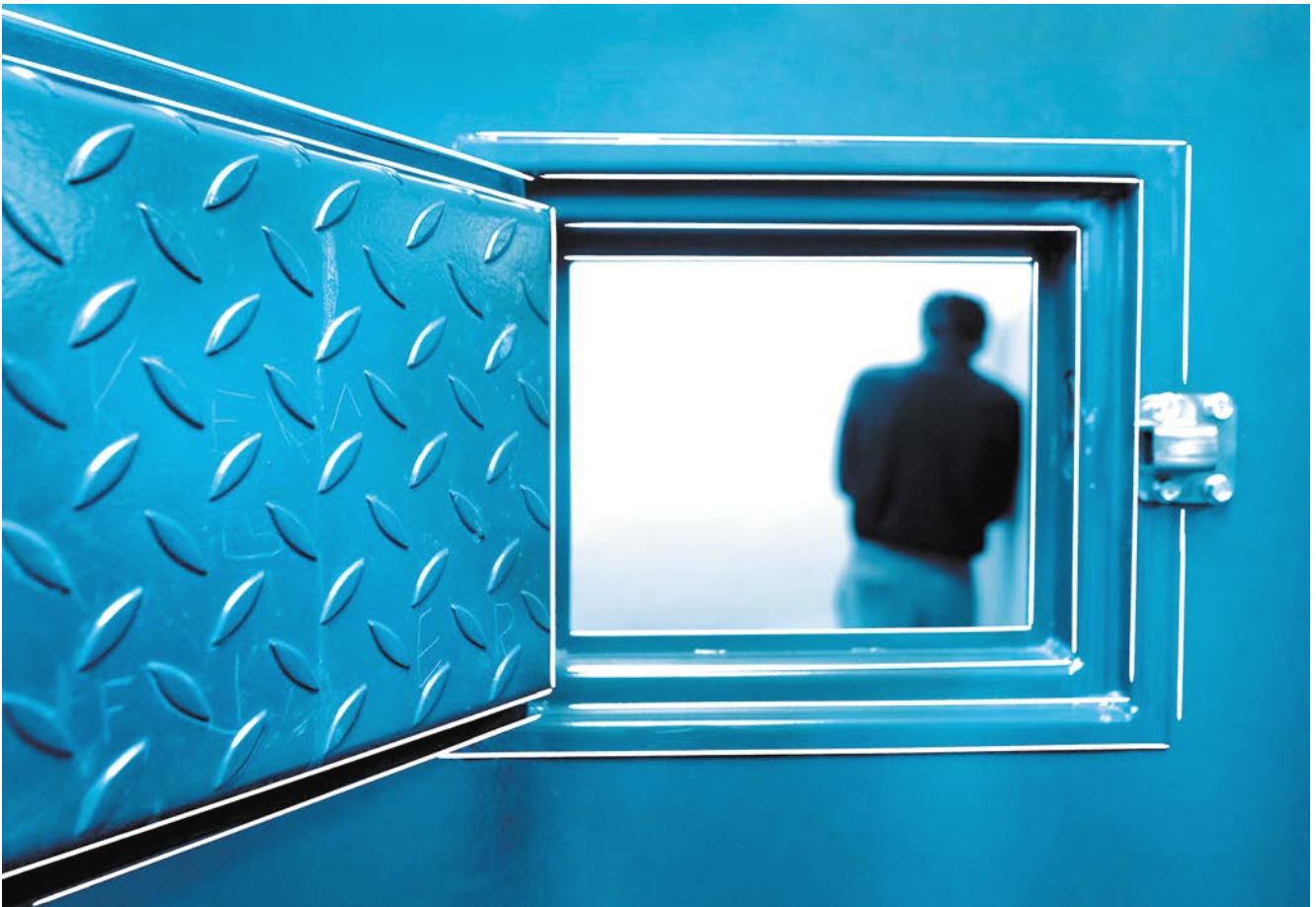
Under forarbeidet før Norge sluttet seg til tilleggsprotokollen ble det slått fast at forebyggingsenheten ville kunne ha behov for å innhente ekstern ekspertise til enkelte besøk. Den europeiske torturforebyggingskomité (CPT) benytter for eksempel leger, rettsmedisinere, psykiatere, sosiologer og andre som ikke er medlemmer av CPT under sine landbesøk.

I løpet av 2014 har forebyggingsenheten gjort en evaluering av egen kompetanse, kartlagt kompetanse i ulike fagmiljøer og vurdert behovet for å innhente ekspertise i forbindelse med besøk. Det er på denne bakgrunn konstatert at forebyggingsenheten har spesielt behov for fagpersoner med kompetanse og erfaring blant annet fra psykisk helse, arbeid med utviklingshemmede, eldreomsorg og barnefaglig kompetanse.

Eksterne eksperter vil være midlertidig tilknyttet forebyggingsenhetens besøksteam under gjennomføring av ett eller flere besøk, samt bidra til rapportskrivning, til faglig rådgiving og til forebyggingsenhetens kompetansebygging.

Rådgivende utvalg ble oppfordret til å foreslå eksterne eksperter for fremtidige besøk. Under besøket til Bergen fengsel i november bistod en psykiatrisk sykepleier med erfaring fra fengselshelsetjenesten som ekstern ekspert. I 2015 tas det sikte på å benytte eksterne eksperter ved flere besøk.

Egen kompetansebygging har skjedd gjennom deltakelse på konferanser, seminarer og kurs innenfor flere av sektorene som dekkes av forebyggingsmandatet. Dette har også bidratt til informasjonsspredning i berørte fagmiljøer, blant brukergrupper og hos offentlige organer.

12. Se blant annet APTs manualer, CPTs og SPTs rapporter til ansvarlige myndigheter etter besøk og rapporter fra ulike tilsynsorganer.

4

Besøk til steder for frihetsberøvelse

Enheten er særlig oppmerksom på soningsforholdene for sårbare grupper som kvinner, utlendinger, isolerte, mindreårige og unge, homofile, lesbiske, bifile og transpersoner, minoriteter, mennesker med nedsatt funksjonsevne og mennesker med dårlig helse.

Fokusområder

Under besøk til steder for frihetsberøvelse ser forebyggingsenheten helhetlig på forholdene for og behandlingen av de frihetsberøvede. Enheten fokuserer spesielt på områder som generelt er forbundet med størst risiko for grove integritetskrenkninger. Valget av disse fokusområdene er basert på rapporter fra CPTs besøk til steder for frihetsberøvelse i Norge, rapporter fra FNs torturkomité, Sivilombudsmannens besøk til steder for frihetsberøvelse, informasjon fra rådgivende utvalg og det sivile samfunn, tilsynsrapporter og andre kilder. Fokusområdene varierer i henhold til sektor og sted, men noen gjennomgående områder kan trekkes fram fra besøkene i 2014.

- **Tvangsbruk, hendelser og kontrolltiltak**
Grad av frihetsberøvelse og bruk av maktmidler utgjør i seg selv en risiko for krenkelse. Risikoen kan imidlertid reduseres gjennom lovregulering og instruksverk. Under besøk undersøker forebyggingsenheten hvordan stedet respekterer regelverket, terskelen for tvangsbruk/bruk av tvangsmidler, intern opplæring, tilsyn, protokollføring og varsling av helsepersonell. Videre vurderes volds- og trusselbildet, og enheten ser nærmere på hvilke rutiner stedet følger for å håndtere konflikter. Enheten vurderer også systemer for rapportering og loggføring av uønskede hendelser.
- **Helsetjenester**
Effektive helsetjenester er nødvendig for å sikre at frihetsberøvede behandles på en verdig og human måte. Forebyggingsenheten undersøker helsetjenestetilbudet til de frihetsberøvede, herunder tilgang til helsetjenester, likeverdighet i helsetilbudet, håndtering av taushetsbelagte opplysninger, forebyggende helsetjenester, bistand til særlig sårbare grupper, uavhengighet og faglig forsvarlighet. Enheten har hatt et spesielt fokus på pasientsikkerhet, helsevurdering under innkomstrutiner, identifisering av sårbare innsatte, selvmordsforebygging og oppfølging av psykisk syke. Enheten har også hatt egne møter med helsemedarbeidere hvor helseforhold og praksis er gjennomgått nærmere.
- **Menneskelige relasjoner**
Under besøk undersøker enheten hvordan miljøet på stedet er for frihetsberøvede og ansatte. Menneskelige relasjoner er en grunnleggende beskyttelsesfaktor mot krenkelse. Alle besøk har derfor et fokus på hvordan relasjonene på stedet oppleves, blant de frihetsberøvede og mellom frihetsberøvede og ansatte. Dette vil også si at enheten ser nærmere på arbeidsmiljø og bemannings situasjon. Kutt i bemanning kan utgjøre en risikofaktor. For eksempel kan bemannings situasjonen være utslagsgivende på en rekke viktige områder som aktivisering av frihetsberøvede, sikkerhet, faglig

standard, de ansattes motivasjon og relasjoner til de frihetsberøvede.

- **Den innledende fasen**
Generelt er mennesker ekstra sårbare i den innledende fasen av en frihetsberøvelse. Enheten ser spesielt på mottaksrutiner, hvordan de frihetsberøvede blir ivare tatt i denne perioden og hvilke tiltak som iverksettes. Dette inkluderer også hvilken informasjon som kommuniseres til den frihetsberøvede, hvor lang tid det tar før informasjonen gis og hvilken annen oppfølging og tilsyn den frihetsberøvede får den første tiden.
- **Sårbare grupper**
Enheten er særlig oppmerksom på soningsforholdene for sårbare grupper som kvinner, utlendinger, isolerte, mindreårige og unge, homofile, lesbiske, bifile og transpersoner, minoriteter, mennesker med nedsatt funksjonsevne og mennesker med dårlig helse.
- **Aktivitetstilbud og tiltak for å motvirke isolasjon**
Tiltak for å motvirke isolasjonsskader er avgjørende på tvers av sektorer, og det er et område forebyggingsenheten vier spesiell oppmerksomhet. I fengsler undersøker enheten tiltak for å motvirke skader som følge av hel eller delvis isolasjon. Enheten ser blant annet på rutiner for aktivisering, lufting og omfanget av bruk av «cellefengsel» (låsing av hele eller deler av fengselet på tider der cellene normalt ikke skal være låst). Under besøk i arrester gjennomgår enheten spesielt hvilke tiltak som iverksettes for å motvirke negative konsekvenser av arrestopphold.
- **Fysiske forhold**
Under besøk foretar forebyggingsenheten befarings av stedet og kartlegger forholdene for de frihetsberøvede, inkludert tilgang til dagslys og utearealer, muligheten for fysisk aktivitet, utforming av rom eller celle (herunder sikkerhetsceller eller liknende), fellesområder, bygningenes tilstand, renhold og ernæring.

Om besøkene i 2014

I 2014 gjennomførte forebyggingsenheten fem besøk til fire steder hvor personer er frihetsberøvet. Av disse var to av besøkene til fengsler (Tromsø fengsel og Bergen fengsel) og tre til politiarrester (Tønsberg sentralarrest, som ble besøkt to ganger, og Drammen sentralarrest). Fire av besøkene var varslet og ett besøk var uvarslet.

Per i dag gir antallet gjennomførte besøk et begrenset grunnlag for å si noe om systemiske utfordringer innenfor de to sektorene.

Likevel gir de gjennomførte besøkene, sammenholdt med informasjon innhentet gjennom dialog med ansvarlige departementer og direktorater, utdanningsinstitusjoner, eksisterende forvaltingstilsyn, organisasjoner fra sivil samfunn og eksperter fra akademia, grunnlag for noen foreløpige betraktninger.

Under besøkene til de to fengslene ble det konstatert at høyt belegg og bygnings- og bemanningsmessige utfordringer førte til økt isolasjon og begrensninger i muligheten for fellesskap. Det førte også til lavere grad av aktiviteter for innsatte.

Videre er det foreløpige inntrykket at kvinnelige innsatte får et lite tilfredsstillende soningstilbud, sammenliknet med menn.

Forebyggingsenheten har også et foreløpig inntrykk av at det mangler klare sentrale føringer på områder der myndighetsutøvelsen er svært inngripende. Rutiner for bruk av sikkerhetscelle og sikkerhets seng og for visitasjon og påklledning på sikkerhetscelle i fengslene og glattcelle i arrestene, synes å være eksempler på slike områder.

Foreløpige funn tyder også på at flere fengsler, herunder et av de besøkte, har etablert lokale løsninger med celler som er innredet som sikkerhetsceller, men som mangler nødvendig godkjenning fra Kriminalomsorgsdirektoratet.

Ettersom politiarrest er et uegnet sted for lengre opphold, har forebyggingsenheten vært opptatt av utfordringene med å overholde to-døgnsfristen. Sivilombudsmannen har over flere år uttrykt bekymring over antallet oversittelser. Dessverre synes lange opphold i politiarrest å være et økende problem flere steder, blant annet på grunn av mangel på ledig kapasitet i fengslene.

Videre er enhetens inntrykk at politiarrestenes bygningsmasse, spartanske innredning og, i enkelte tilfeller, uegnete beliggenhet gjør det vanskelig å oppfylle arrestantenes grunnleggende behov for å se dagslys og ha fysisk aktivitet. De besøkte arrestene befant seg begge

midt i en mindre by med manglende egnede utearealer. Forebyggingsenheten har også merket seg at politidistriktene ofte har etablert et forholdsvis omfangsrikt lokalt instruksverk. Selv om enheten ikke har funnet lovstridige regler innført i lokal instruks, fremstår reglene som ganske forskjellige fra distrikt til distrikt. Dette kan gi grunn til bekymring.

Besøksrapportene fra stedene forebyggingsenheten besøkte i 2014 er tilgjengelige på enhetens nettside.

FENGLER

Tromsø fengsel (10.-12. september)

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet besøkte Tromsø fengsel 10.-12. september 2014. Tromsø fengsel har 59 plasser (20 på lavere sikkerhetsnivå og 39 på høyere sikkerhetsnivå). Fengselet ble varslet om besøket fire uker i forkant.

Fengselets ledelse og de øvrige ansatte bistod velvillig under hele besøket og enheten fikk stilt til disposisjon all informasjon som ble etterspurt. Det ble gjennomført befaring av fengselets lokaler, med hovedvekt på avdelingene for høyt sikkerhetsnivå. Videre ble det gjennomført egne møter med helsetjenesten ved fengselet. Dette omfattet også befaring av helsetjenestens lokaler. Deretter ble det gjennomført private samtaler med innsatte (over 80 prosent av de innsatte på høyt sikkerhetsnivå og 40 prosent av de innsatte på avdelinger med lavere sikkerhet). Det ble foretatt dokumentgjennomgang av alle sentrale dokumenter knyttet til bruk av utelukkelse fra fellesskapet og bruk av sikkerhetsceller for perioden 2013-2014 og av tvangsprotokoll for bruk av sikkerhetscelle for perioden 2012-2014. Forebyggingsenheten gjennomførte også samtaler med flere ansatte på ulike nivåer i organisasjonen og med representanter for fagforeningene. Besøket ble avsluttet med et møte med ledelsen der forebyggingsenheten informerte om funn og foreløpige anbefalinger.

Gjennomgående fremstod fengselet som godt drevet. Et høyt belegg (96,4 prosent per 24. august 2014) og en krevende nedbemanningsprosess stiller høye krav til ledelsen og de ansatte. Relasjonene de innsatte imellom og mellom innsatte og ansatte fremstod i all hovedsak som positive.

Under besøket ble fengselets håndtering av alvorlige hendelser og bruk av tvangstiltak gitt spesiell oppmerksomhet. En gjennomgang av alle vedtak om utelukkelse fra fellesskapet fattet i 2013 og hittil i 2014 tydet på at fengselet foretar en forsvarlig saksbehandling i disse sakene. Det ble imidlertid avdekket en praksis med rutinemessig avledning av alle som settes på sikkerhetscelle som ikke ble funnet i tråd med menneskerettslige standarder.

Det ble sett på mottaksrutiner og ivaretagelse av de innsatte i den første sårbare fasen av en innsettelse. Det ble konstatert flere svakheter i mottaksrutinene og i gjennomføringen av kontaktbetjentordningen. Forebyggingsenheten fant også svakheter i hvordan helsemessige forhold ble fulgt opp og ivarettet ved innkomst til fengselet, og i noen grad også senere

under soning. Det ble videre konstatert at tannlege- og psykologstillinger ikke var dekket med vikarer når det trengtes, og at utlevering av medikamenter under kriminalomsorgens ansvar ikke ble tilstrekkelig kontrollert.

Det kom fram at fengselet tidvis har låst av hele avdelinger i fengselet, slik at samtlige innsatte der har måttet oppholde seg på cellene sine i perioder hvor det normalt er anledning til å ha fellesskap. Samtaler med innsatte, ledelsen og de ansatte samt rapporter fra tilsynsrådet for region nord tydet på at omfanget av slik kollektiv innlåsing, ofte omtalt som «cellefengsel», økte i løpet av 2013 og 2014. Det kom videre fram at slike begrensninger i fellesskapet normalt hverken journalføres eller gis som enkeltvedtak i skriftlig form, til tross for at straffegjennomføringsloven krever dette.¹³

Soningsforholdene for kvinner og for personer med nedsatt funksjonsevne ble gjennomgått spesielt, og det fremkom at Tromsø fengsel har store utfordringer med å sikre disse gruppene tilfredsstillende soningsforhold. For kvinner gjelder dette for avdelingene på høyt sikkerhetsnivå, mens det for personer med nedsatt funksjonsevne mangler tilrettelegging både på høyt og lavere sikkerhetsnivå.

Forebyggingsenheten undersøkte også de fysiske forholdene, og hadde enkelte bemerkninger, blant annet til lufteforhold og luftkvaliteten på enkelte celler.

13. Lov 18. mai 2001 om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven) § 37.

Bergen fengsel (4.-6. november)

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet besøkte Bergen fengsel 4.-6. november 2014. Bergen fengsel har 265 fengselsplasser (209 plasser på høyt sikkerhetsnivå og 56 plasser på lavere sikkerhetsnivå). Forebyggingsenhetens besøk inkluderte ikke fengselets to åpne avdelinger, avdeling D og avdeling Osterøy. Fengselet ble varslet fire uker i forkant.

Fengselets ledelse og de øvrige ansatte bistod villig under hele besøket, og enheten fikk stilt til disposisjon all informasjon som ble etterspurt. Det ble gjennomført befaring på avdelingene for høyt sikkerhetsnivå, herunder fengselets tvangsmidler, «venteceller», fellesskapsrom, mottaksavdeling og besøksrom. Videre ble det gjennomført egne møter med helsetjenesten ved fengselet og befaring av helsetjenestens lokaler. Deretter ble det gjennomført private samtaler med innsatte. Enheten snakket med mer enn 60 innsatte ved fengselet, hvorav cirka halvparten av de innsatte på avdeling A (restriktiv avdeling). Det ble foretatt dokumentgjennomgang av alle sentrale dokumenter og tvangsprotokoll for bruk av sikkerhetscelle og utelukkelse fra fellesskap for 2014. Det ble gjennomført samtaler med ansatte på ulike nivåer i organisasjonen og med representanter for fagforeningene. Besøket ble avsluttet med et møte med ledelsen der forebyggingsenheten informerte om funn og foreløpige anbefalinger.

Fengselet så ut til å være preget av et økende antall krevende innsatte og et svært høyt belegg. Fengselsledelsen påpekte selv en vanskelig bemanningssituasjon.

Flere innsatte påpekte at enkelte betjenter var flinke til å sette seg ned og prate med de innsatte. Det kom likevel klart frem at et flertall av de innsatte mente at fengselsbetjentene var for lite til stede i fellesskapsavdelingene. Flere innsatte fortalte om episoder som hadde gjort at de følte seg engstelige og utrygge, herunder beskrivelser av alvorlig sjikane og tilfeller av vold mellom innsatte som betjentene ikke fanget opp. Et flertall av de kvinnelige innsatte ga uttrykk for at de var mye overlatt til seg selv. Flere utenlandske innsatte beskrev tunge soningsforhold, usikkerhet og dårlig kommunikasjon. Informasjon fra samtaler med innsatte tydet på at det ikke ble tilbudt mulighet for opphold i friluft (lufting) hver dag.

Situasjonen for innsatte på avdeling A-øst og avdeling A-vest ble beskrevet som særlig krevende. Over halvparten manglet et arbeidstilbud og var isolert på cella store deler av døgnet, flere dager i uka. Flere innsatte følte seg utrygge ved gjennomføring av aktiviteter fordi fengselsbetjentene ikke var tilstrekkelig deltakende i å sikre innsattes trygghet.

Under besøket ble fengselets bruk av tvangstiltak gitt særlig oppmerksomhet. Dokumentgjennomgangen tydet på at fengselet gjennomgående har en høy terskel for innsettelse på sikkerhetscelle. Imidlertid fremkom det vesentlig svikt i dokumentføringen på dette punktet. Gjennomgang av tilsynsloggene ved bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng ga grunnlag for flere anbefalinger. Videre ble det konstatert problematiske sider ved bruk av såkalte «venteceller» som hadde klare likhets trekk med en sikkerhetscelle.

Fengselet så ut til å ha utviklet en god praksis for gjennomføring av mottak. Flertallet av de innsatte ga uttrykk for at de fikk tilstrekkelig informasjon ved innsettelsen, selv om det var varierende oppfatninger. Det manglet imidlertid informasjonsmateriale oversatt til flere språk.

Samtaler med innsatte tydet på at flertallet av de innsatte fikk inkomstsamtale med helsetjenesten kort tid etter innsettelsen. Det kom imidlertid frem at hensynet til de innsattes personvern kan sikres bedre, og at det var svikt i rutiner for å sikre at innsatte blir fulgt til lege- og psykologtimer i fengselet. Psykologene ønsket også en bedre mulighet til å drive oppsøkende virksomhet i felles aktiviteter med de innsatte.

Forebyggingsenheten fant grunn til bekymring for soningsforholdene for psykisk sårbare innsatte. Informasjon fra fengselsledelsen, fengselshelsetjenesten og øvrige ansatte, sammenholdt med egne observasjoner, intervjuer og dokumentgjennomgang, tydet på at helse-tilbudet for psykisk syke og de som kan være utsatt for psykiske helseskader bør prioriteres. Informasjonen tydet også på at fengselet har innsatte med alvorlige psykiske lidelser som det er vanskelig å gi et tilfredsstillende helsetilbud.

POLITARRESTER

Tønsberg sentralarrest (14. og 20. oktober)

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet besøkte Tønsberg sentralarrest 14. og 20. oktober 2014. Arresten er primærarrest for Vestfold politidistrikt og har totalt 15 ordinære celler. Vestfold politidistrikt ble varslet om det første besøket fire uker i forkant, og ble anmodet om å fremlegge informasjon. Ettersom det var få arrestanter under besøket 14. oktober, ble det besluttet å gjennomføre et uvarslet besøk til sentralarresten i Tønsberg 20. oktober.

Begge besøkene ble godt tilrettelagt av politiets ledelse og av de øvrige ansatte. Helhetsinntrykket var at sentralarresten drives på en solid måte. Politiledelsen fremstod som engasjert i arrestens drift og i å ivareta arrestantenes rettigheter. Det varslede besøket ble innledet med et møte med politiledelsen, etterfulgt av en befaringsgjennomgang av dokumenter og private samtaler med arrestantene. Enheten gjennomførte også møter med legevaktlege ved Tønsberg interkommunale legevakt, og med leder for den interkommunale barnevernvakten i Vestfold. Besøkene ble avsluttet med et møte der ledelsen ble informert om funn og foreløpige anbefalinger.

Under besøket undersøkte forebyggingsenheten særlig politiets håndtering av alvorlige hendelser og tvangsinngrep. En arrestant som på besøkstidspunktet 20. oktober befant seg i Tønsberg sentralarrest, tok natten etter sitt eget liv på en celle i Ringerike fengsel, etter å ha blitt overført dit om ettermiddagen. Forebyggingsenheten reiste spørsmål om informasjonsflyt og samhandling mellom politiet og kriminalomsorgen i denne saken. Saken ble også fulgt opp under besøk til Ringerike fengsel i januar 2015.

Videre ble det påpekt enkelte mangler ved føring av tilsynsform. Foreliggende informasjon tydet på at visitasjon av arrestanter regelmessig gjennomføres ved full avkledning.

Forebyggingsenheten så også nærmere på politiets arbeid for å sikre overføring til fengsel innen to døgn. Politiet syntes å ha gode rutiner for tidlig avklaring av ansvarsforhold på dette punktet. Samtidig viste tall fra 2014 at enkelte hadde sittet svært lenge i sentralarresten – elleve tilfeller varte over tre døgn, fire tilfeller varte over fire døgn. Dette er bekymringsfullt. Det er en utfordring at høyt belegg i fengslene gjør overføring

vanskelig. Det tette samarbeidet mellom politiet og barnevernvakten fremheves som et positivt eksempel på tiltak som har hindret at mindreårige innsettes i arrest. Det ble påvist forbedringspunkter når det gjaldt tiltak for å lette tiden i arrest.

Det ble konstatert en lav terskel for fremstilling til legevakt, noe som er svært positivt. Det fremkom imidlertid opplysninger som gir rom for bekymring når det gjaldt legevaktens håndtering av taushetsplikt, rollen som sakkyndig og bruk av tolk.

Forebyggingsenheten foretok også en befaringsgjennomgang i arrestlokalet og i arrestgarasjen, som tjente som luftgård. Det ble funnet at alle cellene manglet innfall av dagslys og klokke, og at flere celler hadde lite tilfredsstillende kunstig belysning. Noen celler manglet fargekontrast mellom vegg og gulv, noe som kan svekke arrestantenes orienteringsevne. Enkelte arrestanter viste til klaustrofobiske opplevelser og angst under private samtaler med enheten, og knyttet dette spesifikt til de fysiske forholdene. Situasjonen forverres ytterligere ved at sentralarresten mangler et egnet sted hvor arrestantene kan få tilgang til frisk luft.

En av cellene var innredet for å ivareta særlig utsatte arrestanters behov, slik som mindreårige og pågripne som har sittet over to døgn i arrest. Cellen ble fremhevet som et positivt eksempel på at en arrestcelle kan gis en mer human utforming.

Drammen sentralarrest (22. oktober)

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet besøkte Drammen sentralarrest 22. oktober 2014. Arresten har status som primærarrest i Søndre Buskerud politidistrikt og har totalt 18 celler. Politidistriktet ble varslet om besøket fire uker i forkant, og ble anmodet om å fremlegge informasjon.

Besøket til Drammen sentralarrest ble godt tilrettelagt fra politiets side. Helhetsinntrykket var at arresten ledes og drives på en solid måte. Politidistriktet ble i perioden 2009-2013 ilagt foretaksstraff ved fire anledninger, tre av disse gjaldt forhold ved Drammen sentralarrest. Reaksjonene har resultert i flere oppfølgingstiltak som har bidratt til en økt profesjonalisering av arrestopp-gavene. Et ledd i dette er at politiledelsen har arbeidet med å heve arrestforvareropp-gavens status internt i politiet.

Under besøket undersøkte forebyggingsenheten politiets håndtering av alvorlige hendelser og tvangsinngrep. Det generelle inntrykket var at arresten arbeider grundig og systematisk med situasjoner der risikoen for vold og skader er størst. Det ble konstatert at visitasjon ved full avkledding finner sted etter en individuell vurdering. Enheten fant noen svakheter ved journalføringen for tilsyn av risikoarrestanter. Spesialenheten for politisaker ila i 2012 foretaksstraff til politidistriktet etter at en arrestant var blitt lenket med håndjern til to metallringer i veggen. Metallringene i de aktuelle cellene var fjernet. Det ble ikke påvist uforholdsmessig bruk av håndjern i arresten.

Ettersom politiarrest er et uegnet sted for lengre opphold, så forebyggingsenheten nærmere på politiets arbeid for å sikre overføring til fengsel innen to døgn. Fra 1. september 2013 til 1. september 2014 hadde 112 personer sittet over to døgn i sentralarresten. Enheten merket seg særlig at to mindreårige satt nesten tre døgn i arresten sommeren 2013. Når det gjaldt tiltak for å lette tiden i arrest, fremgikk det i liten grad av arrestjournalen tiltak og vurderinger med tanke på å minske isolasjonsvirkninger.

I samtaler med arrestantene fremkom ingen klager på tilgang til legevakt. Legevaktens tilrettelagte løsning for behandling av fremstilte arrestanter fremstod som en god praksis. Det fremkom imidlertid at politiet som regel er til stede i rommet når helseundersøkelsen gjennomføres. Forebyggingsenheten fant også noen svakheter

når det gjaldt retten til å få underrettet pårørende eller tredjeperson om innsettelsen i arrest, retten til å kontakte forsvarer og informasjon om rettigheter som innbrakt eller pågrepet.

Det ble foretatt befarings av arrestlokalet. I mottaksrommet, bak en brisk langs veggen, ble det observert tre metallstenger montert i veggen. Det ble påpekt at disse ikke lenger var i bruk og kunne fjernes. De fleste cellene manglet innfall av dagslys, og ingen av cellene hadde klokke. Videre fremkom det at lyset på cellene som regel stod på hele døgnet, av hensyn til gjennomføring av tilsyn, og for eventuelt å kunne følge arrestantene via videoovervåking. Flere arrestanter opplevde belysningen som vanskelig om natten. Sentralarresten manglet et egnet sted hvor arrestantene kunne få tilgang til frisk luft.

5

Nasjonal dialog

Mange steder kan en bevisstgjøring om risikofaktorer og hva som kan gjøres for å motvirke disse, være med på å minske risikoen for tortur og umenneskelig behandling.

Forebyggingsenheten legger vekt på å samarbeide med et bredt spekter av nasjonale aktører for å ivareta sitt mandat på en effektiv måte. Enheten fører en kontinuerlig dialog med ansvarlige myndigheter og andre aktører som kan bidra til endring på sentralt, regionalt og lokalt plan. Tilsynsorganer som Helsetilsynet, fylkesmennene, tilsynsrådene for fengslene og kontrollkommisjonene for psykiatrien er viktige i denne sammenheng. Det samme er fagforeningene til de som arbeider på steder for frihetsberøvelse og utdanningsinstitusjonene for de største yrkesgruppene. Mange steder kan en bevisstgjøring om risikofaktorer og hva som kan gjøres for å motvirke disse, være med på å minske risikoen for tortur og umenneskelig behandling. Brukerorganisasjoner og organisasjoner med spesialkompetanse på psykisk helsevern, menneskerettigheter og sårbare grupper som barn og personer med nedsatt funksjonsevne spiller også en nøkkelrolle i forebyggingsarbeidet.

Myndighetsmøter

Bred kunnskapsspredning om forebyggingsenhetens mandat og arbeid kan i seg selv ha en forebyggende effekt. I etableringsfasen har forebyggingsenheten hatt dialogmøter med myndighetsorganene som er ansvarlige for stedene der frihetsberøvelse kan finne sted i Norge.

Dialogmøtene med ansvarlige departementer og underliggende etater fant primært sted våren og sommeren 2014. På disse møtene presenterte forebyggingsenheten sitt mandat og planene for arbeidet i 2014. Møtene ga også anledning til å diskutere problemstillinger og utfordringer for de ulike sektorene, og til å innhente informasjon om gjeldende regler, retningslinjer, instruksjer og rundskriv.

De ansvarlige departementer og underliggende etater ble informert om varslede besøk i forkant av disse, og fikk tilsendt besøksrapportene fra hvert besøk.

Forebyggingsenheten møtte også, og innhentet informasjon fra, tilsynsordninger som fylkesmennene, Helsetilsynet, Sentralt tilsynsutvalg for politiarrestene, tilsynsrådene for fengslene i region sør og region øst samt Kontrollkommisjonen for blant annet Regional Sikkerhetsavdeling (RSA) på Dikemark. Det er også innhentet informasjon fra tilsynsrådene for fengslene i region vest og nord i forkant av besøkene til disse to regionene.

Videre har enheten hatt møter med Barneombudet, Likestillings- og diskrimineringsombudet, Ombudsmannen for forsvaret, Generaladvokaten, Spesialenheten for politisaker og Statens Barnehus i Oslo. Møtene utgjorde en viktig del av kartleggingen, og forebyggingsenheten mottok verdifull informasjon om institusjonene innenfor de ulike sektorene, særlige utfordringer på institusjonene, tilsynsordninger og internkontrollprosedyrer.

Sivilt samfunn

Utveksling av informasjon mellom det sivile samfunn og forebyggingsenheten legger grunnlag for viktige og nyttige diskusjoner om forholdene for frihetsberøvede og fører til mer åpenhet rundt disse. Det sivile samfunn bidrar til å holde offentlige myndigheter ansvarlige og er også derfor en viktig aktør i forebyggingsarbeidet.

I tillegg til etableringen av et eget rådgivende utvalg med representanter fra det sivile samfunn, har fore-

byggingsenheten benyttet andre formelle og uformelle møtestrukturer for å motta råd og innspill fra involverte profesjonsgrupper, akademia, rettighetsorganisasjoner og organisasjoner for brukere eller pårørende.

Den 24. april 2014 organiserte Sivilombudsmannen et åpent møte i Oslo for å formidle forebyggingsenhetens mandat til alle interesserte og informere om prinsipper og prioriteringer for forebyggingsarbeidet. Videre ønsket ombudsmannen gjennom møtet å motta innspill til forebyggingsenhetens arbeid fra et bredt spekter av organisasjoner og institusjoner. Det var god deltakelse og stort engasjement på møtet fra både myndigheter på ulike nivåer, institusjoner, tilsynsorganer og frivillige organisasjoner. Blant temaene som ble brakt på bane var hovedutfordringer for frihetsberøvede i Norge i dag, samarbeidsformer, planer og metodebruk og etableringen av forebyggingsenhetens rådgivende utvalg.

Den 10. september 2014 arrangerte forebyggingsenheten, i samarbeid med Nettverk for forskning og kunnskapsutvikling om bruk av tvang i det psykiske helsevernet (TvangsForsk), et åpent møte i Tromsø i forbindelse med besøket til Tromsø fengsel. På møtet var det deltakere fra akademia, brukerorganisasjoner, myndighetsorganer og ansatte ved institusjoner som omfattes av ordningen.

I løpet av året har forebyggingsenheten også møtt organisasjoner med kunnskap om menneskerettigheter, barnevern og psykiatri samt brukerorganisasjoner og representanter for yrkesgruppene som jobber med frihetsberøvede. Dette inkluderer Legeforeningen, Psykologforeningen, Advokatforeningen, Norsk fengsels- og friomsorgsforbund, Kriminalomsorgens yrkesforbund, Fellesorganisasjonen, Landsforeningen for barnevernsbarn.

En rekke organisasjoner deltok også på Sivilombudsmannens menneskerettighetskonferanse i oktober (omtalt på side 30).

Rådgivende utvalg

For å styrke forebyggingsarbeidet er det etablert et rådgivende utvalg som bidrar med kompetanse, informasjon, råd og innspill til Sivilombudsmannens forebyggingsenhet.¹⁴ Det rådgivende utvalget skal sikre at forskjellige stemmer blir hørt, fra brukerorganisasjoner og menneskerettighetsorganisasjoner, til forskernettverk og aktører med særskilt kompetanse på barnevern og psykisk helsevern.

Medlemskap i det rådgivende utvalget løper for to år av gangen, og det vil bli foretatt en gjennomgang av utvalgets sammensetning og størrelse etter dette.

Utvalget er sammensatt av 15 representanter fra organisasjoner og profesjonsgrupper som arbeider med frihetsberøvede personer. Medlemmene representerer følgende organisasjoner:

- Nasjonal institusjon for menneskerettigheter
- Likestillings- og diskrimineringsombudet
- Barneombudet
- Advokatforeningens menneskerettighetsutvalg
- Legeforeningen v/Norsk psykiatrisk forening
- Psykologforeningens menneskerettighetsutvalg
- Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS)
- Norsk forbund for utviklingshemmede (NFU)
- Juss-Buss
- Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO)
- We Shall Overcome
- Nettverk for forskning og kunnskapsutvikling om bruk av tvang i det psykiske helsevernet (TvangsForsk)
- Den norske Helsingforskomité (NHC)
- Antirasistisk Senter
- Amnesty International Norge

Samlet representerer organisasjonene verdifull faglig og erfaringsbasert kompetanse på områder der forebyggingsenheten har spesielt behov for innspill, og de representerer særlig utsatte grupper i befolkningen.

Det ble avholdt tre møter i det rådgivende utvalget i 2014.

Det rådgivende utvalgets første møte fant sted 17. juni 2014. Medlemmene kom med innspill på en rekke områder, inkludert prioritering av steder for besøk, rekkevidden av forebyggingsmandatet og metoden for uvarslede besøk. Flere hadde innspill til fokusområder innen-

14. Lov 22. juni 1962 om Stortingets ombudsmann for forvaltningen (sivilombudsmannsloven) § 3a.

for ulike sektorer, slik som det psykiske helsevernet, utlendingsfeltet og justissektoren. Forebyggingsenheten mottok også forslag til måter utvalget kan bidra på, for eksempel i forbindelse med oppfølging av forebyggingsenhetens anbefalinger.

Det neste utvalgsmøtet fant sted 24. september 2014. På møtet orienterte forebyggingsenheten det rådgivende utvalget om sitt besøk til Tromsø fengsel i september og det åpne møtet i Tromsø. Videre diskuterte utvalgets medlemmer risikofaktorer i politiarrester og utfordringer rundt arrestbesøk, og forebyggingsenheten fikk informasjon om Barneombudets hovedprosjekt 2014-2015 som ser på tvangsbruk mot barn og unge i barnevernet og i psykisk helsevern.

På utvalgsmøtet 17. desember 2014 informerte forebyggingsenheten om foreløpige funn og erfaringer fra de fem besøkene som ble gjennomført høsten 2014, og skisserte planene for 2015. Deretter delte utvalgets medlemmer sin ekspertise om bruk av tvang innenfor psykisk helsevern. Utvalget kom særlig med innspill til hva forebyggingsenheten burde fokusere på når de starter med besøk til psykiatriske institusjoner i 2015.

Forebyggingsenheten har også hatt jevnlig kontakt med det rådgivende utvalget mellom utvalgsmøtene, og medlemmene har delt informasjon og kommet med innspill til forebyggingsarbeidet.

I 2015 legges det opp til fire møter i det rådgivende utvalget.

Konferanser, kurs og undervisning

Sivilombudsmannen arrangerte i samarbeid med Utenriksdepartementet en menneskerettighetskonferanse 28. oktober 2014. Konferansen foregikk på engelsk og hadde tittelen «*The Effects of International Monitoring Mechanisms to Prevent Torture and Ill-*

Treatment of Persons Deprived of their Liberty». Konferansen markerte også 25-årsjubileet til Den europeiske torturforebyggingskomité (CPT).

Formålet med konferansen var å lære av erfaringene til noen av verdens ledende eksperter på overvåkning av forhold under frihetsberøvelse og diskutere deres arbeid i en norsk kontekst. Konferansen belyste ulike problemstillinger, blant annet: Hva skal til for at kritikk og anbefalinger fra internasjonale overvåkningsorganer fører til reelle endringer for dem som er fratatt friheten? Hvordan kan ulike overvåkningsorganer samhandle bedre for å styrke gjennomføringen av de internasjonale menneskerettighetsforpliktelsene nasjonalt? Hva har vært effekten av internasjonale anbefalinger for frihetsberøvede i Norge? Hvordan arbeider myndighetene med å følge opp anbefalingene? Hvilken nytte har anbefalingene for frivillige organisasjoner og andre som jobber med og for frihetsberøvede mennesker?

Det ble lagt til rette for bred debatt mellom internasjonale eksperter, norske myndighetsrepresentanter, Sivilombudsmannen og representanter fra academia og frivillige organisasjoner. Konferansen hadde 170 påmeldte deltakere. Nærmere omtale av konferansen og innledningens presentasjoner, finnes på sivilombudsmannens nettside.

I 2014 har forebyggingsenheten holdt en rekke forelesninger for relevante fagmiljøer og yrkesgrupper. Disse inkluderer forelesninger for nye aspiranter og fengselsbetjenter på Kriminalomsorgens utdannings-senter KRUS (24. februar og 22. august), foredrag på temakveld om isolasjon på juridisk fakultet ved Universitetet i Bergen (7. mai), forelesning på fagmøte for jurister hos kriminalomsorgen region øst (2. juni), og forelesning på seminar i sikkerhetsinternering på Forsvarets høgskole (18.-20. august). Videre har en av forebyggingsenhetens medarbeidere holdt forelesninger om «*Health, Human Rights and Detention*» ved fire sykehus i New York City i regi av Weill Cornell Medical College (27.-28. oktober).

Som en del av informasjonsarbeidet og kompetansebyggingen i forebyggingsenheten har medarbeiderne også deltatt på flere seminarer og fagkonferanser i løpet av året. De har fått anledning til å presentere forebyggingsmandatet og enhetens arbeid samt mottatt verdifulle innspill og informasjon. Forebyggingsenheten har blant annet deltatt på felleskonferansen for Kriminalomsorgsdirektoratet og Helsedirektoratet om fengsels-helsetjenester (26.-27. mai), *International Commission of Jurists' (ICJ)* seminar om isolasjon og politiarrest (30. oktober), Kontrollkommisjonskonferansen (20.-21. november) og Hamarkonferansen om tvang, menneskerettigheter og etikk (26.-27. november).

6

Internasjonalt samarbeid

Whether or not ill-treatment occurs in practice, there is always a need for States to be vigilant in order to prevent ill-treatment.

Kontakt med FNs underkomité for forebygging (SPT)

FNs underkomité for forebygging (*the UN Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*), forkortet SPT, ble opprettet gjennom torturkonvensjonens tilleggsprotokoll. Komitéen begynte sitt arbeid i februar 2007.

SPT består av 25 uavhengige eksperter, valgt for fire år av gangen blant statene som har sluttet seg til tilleggsprotokollen. Ekspertene har bakgrunn fra ulike fagfelt, som psykologi, medisin, jus og menneskerettigheter. I oktober 2014 ble Nora Sveaass, førsteamanuensis ved Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo, valgt inn i SPT.

Når stater slutter seg til tilleggsprotokollen, forplikter de seg til å gi SPT uhindret tilgang til alle steder for frihetsberøvelse og tilgang til å ha private samtaler med personer som er fratatt friheten og andre involverte. Represalier mot personer eller organisasjoner som snakker med SPT er forbudt. I tillegg til å gjennomføre

Malcolm Evans, formann i SPT, på Sivilombudsmannens menneskerettighetskonferanse.

besøk, har SPT en særskilt rådgivningsrolle overfor de nasjonale forebyggingsorganene. SPT og forebyggingsorganene har rett til å utveksle konfidensiell informasjon når det er nødvendig.

SPT har så langt ikke gjennomført egne besøk til steder for frihetsberøvelse i Norge.

SPT skal også samarbeide med andre relevante organer og organisasjoner på internasjonalt, regionalt og nasjonalt nivå som arbeider for å styrke beskyttelsen mot tortur og umenneskelig behandling. Dette inkluderer blant annet Den europeiske torturforebyggingskomité (CPT) og FNs spesialrapportør mot tortur.

SPT avgir en årlig melding om sine aktiviteter til FNs torturkomité (CAT).

Tilleggsprotokollen legger til rette for et særlig samarbeid mellom SPT og de nasjonale forebyggingsorganene. Sivilombudsmannens forebyggingsenhet har i 2014 etablert god kontakt med SPT, som har bidratt med kompetanse og informasjon under oppstarten av det norske forebyggingsarbeidet.

I juni var forebyggingsenhetens medarbeidere på studietur i Genève der de møtte to av SPTs medlemmer, Mari Amos, som er kontaktpunkt for Europa, og Viktor Xaharia, som er landrapportør for blant annet Norge. Møtet bidro til å etablere en god dialog med SPT og til å klargjøre SPTs forventninger til arbeidet i Norge. Under møtet ble det også diskutert hvilke metoder som erfaringsmessig har vist seg å være effektive i forebyggingsarbeidet.

26. august 2014 organiserte forebyggingsenheten en workshop med SPT-medlem Mari Amos i Oslo. Her ble det fokusert på den praktiske gjennomføringen av besøk til steder hvor personer er fratatt friheten, og spesielt på metoder for private samtaler med frihetsberøvede og andre berørte samt rapportering i etterkant av besøkene.

I oktober deltok Malcolm Evans, formann i SPT, på Sivilombudsmannens menneskerettighetskonferanse i Oslo. På konferansen innledet han om arbeidet med å etablere SPT, om komiteens arbeidsmetoder og om hvordan den bistår nasjonale forebyggingsorganer.

«Whether or not ill-treatment occurs in practice, there is always a need for States to be vigilant in order to prevent ill-treatment. The scope of preventive work is large, encompassing any form of abuse of people deprived of their liberty which, if unchecked, could grow into torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. Preventive visiting looks at legal and system features and current practice, including conditions, in order to identify where the gaps in protection exist and which safeguards require strengthening.»¹⁵

Kontakt med APT

Association for the Prevention of Torture, forkortet APT, er en sveitsisk organisasjon med ekspertise på forebygging av tortur og umenneskelig behandling. Den ble etablert som *The Swiss Committee Against Torture* i 1977, med mål om å arbeide for en internasjonal konvensjon som skulle etablere et verdensomspennende system med uavhengige besøk til steder for frihetsberøvelse. Grunnleggeren av organisasjonen, Jean-Jacques Gauthier, mente at et slikt besøkssystem var den mest effektive metoden for å forebygge tortur og umenneskelige behandling på steder der personer er fratatt friheten. Organisasjonen var sterkt involvert i arbeidet for å opprette Den europeiske torturforebyggingskonvensjonen som ble vedtatt i 1987 og senere også tilleggsprotokollen til FNs torturkonvensjon.

APTs ansatte har lang erfaring i å gjennomføre besøk til steder for frihetsberøvelse, og organisasjonen har

også utarbeidet praktiske manualer beregnet til bruk for nasjonale besøksorgan.

Forebyggingsenheten besøkte APT i juni 2014 i Genève og fikk en grundig innføring i planlegging og gjennomføring av besøk, oppfølgingsmetoder, kommunikasjonsstrategi og hvordan mandatet kan ivaretas på en helhetlig måte, utover gjennomføringen av selve besøkene.

To medarbeidere fra APT deltok også på Sivilombudsmannens menneskerettighetskonferanse 28. oktober 2014 der APT var representert i en paneldebatt om internasjonale torturovervåkingsmekanismer. I forbindelse med dette organiserte forebyggingsenheten et møte med medarbeiderne fra APT og to medarbeidere fra det svenske forebyggingsorganet. Møtet ble brukt til å utveksle erfaringer og diskutere problemstillinger de norske og svenske forebyggingsorganene står overfor.

Forebyggingsenheten sammen med medarbeidere fra APT utenfor APTs kontor i juni.

15. FNs torturkomité, Første årlige rapport fra FNs underkomité for forebygging (SPT), CAT/C/40/2, 14. mai 2008, side 6, avsnitt 12.

Annet internasjonalt samarbeid

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet har i løpet av 2014 hatt kontakt med en rekke internasjonale aktører i arbeidet for å styrke rettighetene til personer som er fratatt friheten.

Utveksling av erfaring og kunnskap med forebyggingsorganer fra andre land har vært særskilt viktig. Forebyggingsenheten har dratt stor nytte av andres erfaringer og mottatt verdifull informasjon. Dette har bidratt til kompetansebygging og til å utforme metodologien og planene for forebyggingsarbeidet i Norge.

I januar deltok forebyggingsenheten på et ekspertbesøk til den russiske riksadvokaten og ga der en presentasjon av Norges tilslutning til tilleggsprotokollen og etableringen av forebyggingsenheten. Tema for møtet var tilsyn ved frihetsberøvelse og inkluderte blant annet et besøk til et varetekstfengsel i Moskva.

I løpet av vårhalvåret var forebyggingsenheten også på studiebesøk i Stockholm, København og Genève der

enheten møtte de nasjonale forebyggingsorganene i Sverige, Danmark og Sveits.

I april deltok forebyggingsenheten på et møte i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) om torturforebygging. I forkant av OSSE-møtet var enheten invitert til et formøte for utvalgte forebyggingsorganer i OSSE-regionen, arrangert av Sveits og APT. Under OSSE-møtet ble det blant annet etablert kontakt med FNs spesialrapportør mot tortur, Juan Mendez. To av forebyggingsenhetens medarbeidere deltok på det nordisk-baltiske ombudsmannsmøtet 12.-15. juni og ga her en presentasjon av prosessen med å etablere forebyggingsenheten i Norge. Møtet omfattet også korte besøk til to litauiske fengsler.

Forebyggingsenheten var i oktober vertskap for et besøk fra ombudsmannen og det nasjonale forebyggingsorganet fra Litauen. Besøket inkluderte også møter med Barneombudet, Likestillings- og diskrimineringsombudet og Norsk institusjon for menneskerettigheter samt et besøk til Oslo fengsel.

7

Kommunikasjon

For effektiv forebygging av tortur og umenneskelig behandling er det viktig å nå ut til befolkningen og sentrale målgrupper for å skape forståelse for forebyggingsarbeid og for å informere om forholdene for de som er frihetsberøvet.

Forebyggingsenheten har i 2014 lagt vekt på å kommunisere bredt om enhetens mandat, oppgaver og planer for året. Det er gjennomført ustrakt møtevirksomhet og informasjonsarbeid primært rettet mot nasjonale aktører. For effektiv forebygging av tortur og umenneskelig behandling er det viktig å nå ut til befolkningen og sentrale målgrupper for å skape forståelse for forebyggingsarbeid og for å informere om forholdene for de som er frihetsberøvet. De gjennomførte besøkene i 2014 fikk bred dekning i både lokale og nasjonale medier.

Nettsiden og sosiale medier

I april 2014 ble det opprettet en egen side for forebyggingsenheten (www.sivilombudsmannen.no/om-tortur-forebygging/forsiden/) på Sivilombudsmannens nettside. Forebyggingsenhetens nettside er enhetens primære informasjons- og publiseringskanal og den oppdateres kontinuerlig. Siden er tilgjengelig på både norsk og engelsk. Den inneholder informasjon om forebyggingsenhetens mandat og oppgaver, og forklarer sentrale begrep som «frihetsberøvelse» og «tortur og umenneskelig behandling». Videre har siden informasjon om det rådgivende utvalget, om gjeldende lover og regelverk,

og om enhetens møter, besøk og aktiviteter, blant annet gjennom en kalender.

Gjennom nettsiden er det også mulig å ta kontakt med forebyggingsenheten og formidle informasjon om hendelser og forhold som er av betydning for situasjonen for personer som er fratatt friheten.

Nettsiden er et viktig verktøy for å sikre åpenhet om arbeidet. Alle ferdigstilte besøksrapporter publiseres i sin helhet på den norske nettsiden. Rapportenes sammenheng og anbefalinger blir oversatt til engelsk og publisert på den engelske nettsiden.

I løpet av året har Sivilombudsmannens forebyggingsenhet tatt i bruk Twitter (twitter.com/SivOmb) for å informere om sine aktiviteter, og i november 2014 opprettet enheten en egen side på Facebook (www.facebook.com/forebyggingsenheten). Twitter og Facebook brukes nå jevnlig, først og fremst for å kanalisere lesere til hjemmesiden. I løpet av kort tid har Facebooksiden blitt måten flesteparten av nettsidens besøkende kommer inn på siden.

The screenshot shows the website for Kriminalomsorgen (Prison and Probation Service of Norway). The header includes the logo and navigation links: Kontakt, Jobbe hos oss?, Presse, and language flags. A search bar is present with the text 'Søk i kriminalomsorgen.no'. Below the header is a menu with categories: STRAFF I FENGSEL, STRAFF I SAMFUNN, VARETEKT, LOVER OG REGLER, and OM KRIMINALOMSORGEN. The main content area features a large image of three people in uniform. To the left of the main text are three buttons: 'Flere nyheter', 'Nyhetsarkiv', and 'I mediebildet'. The main article is titled 'Sivilombudsmannen på inspeksjon i Bergen fengsel'. The text of the article describes the ombudsman's inspection in Bergen prison, mentioning the mandate to prevent torture and inhuman treatment, and the establishment of a prevention unit. It also mentions the unit's activities, such as visits to various institutions and the preparation of reports. The article concludes with a link to 'Last ned rapporten'.

Kriminalomsorgen har publisert rapporten fra forebyggingsenhetens besøk til Bergen fengsel på sin nettside.

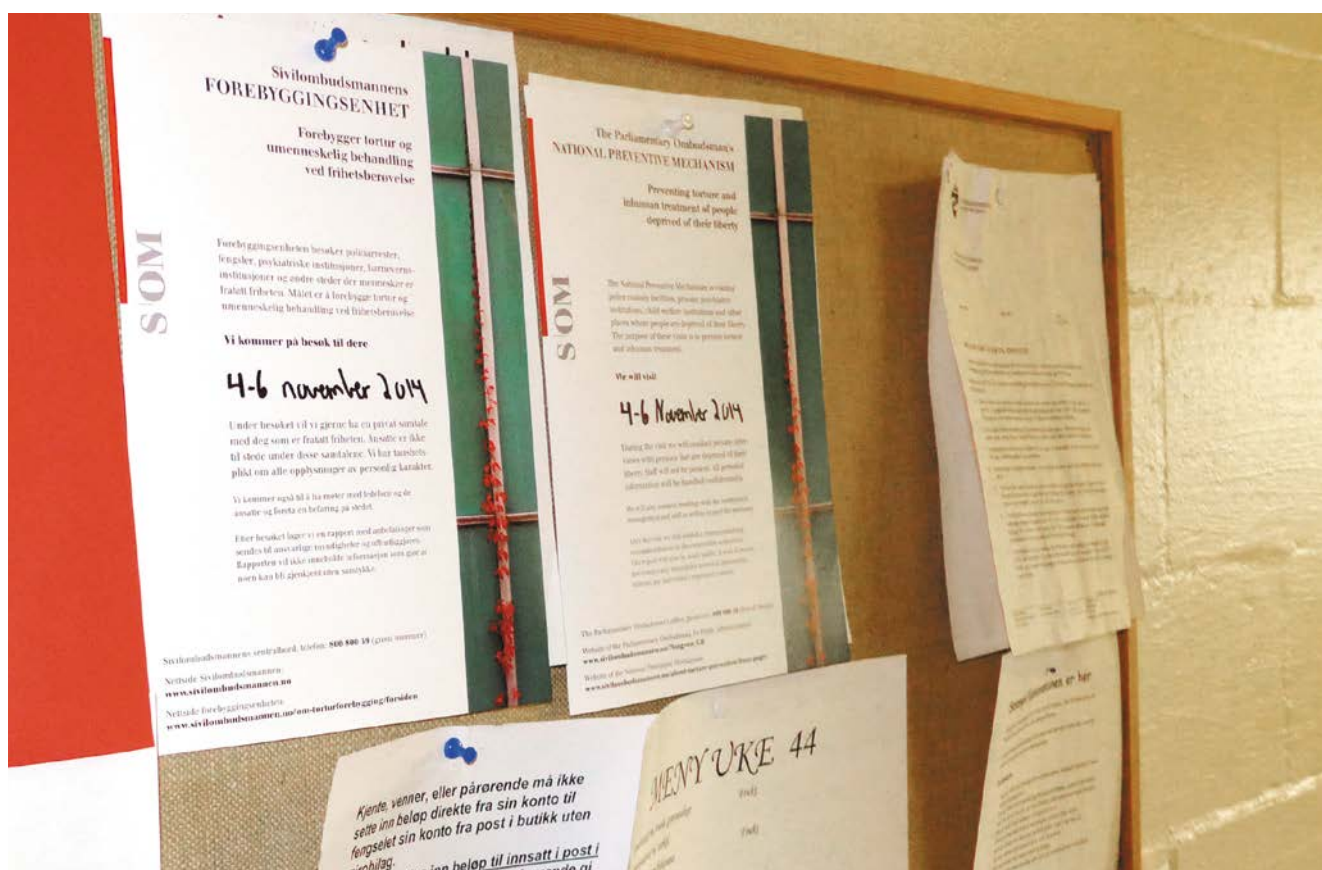
Informasjon ved besøk

Forebyggingsenheten har utarbeidet en brosjyre som gir informasjon om mandatet og hvordan enheten jobber under besøk til steder for frihetsberøvelse. Den forklarer også sentrale begreper og gir informasjon om hvordan man kan kontakte enheten. Brosjyren er oversatt til 14 språk: arabisk, dari, engelsk, farsi, fransk, litauisk, pashto, polsk, rumensk, russisk, somali, spansk, tigrinja og urdu. Den er tilgjengelig på enhetens nettside på alle språkene.

I forkant av varslede besøk, sender forebyggingsenheten plakater som henges opp og brosjyrer som deles ut til frihetsberøvede og andre involverte. Ved uvarslede besøk sendes det ikke ut informasjon i forkant av besøket, men enhetens medarbeidere tar med seg informasjonsbrosjyrer og plakater som deles ut og henges opp under besøket.

I 2015 tar forebyggingsenheten sikte på å utvikle kommunikasjonsmaterieell som er spesielt rettet mot barn i barnevernsinstitusjoner og personer i tvungent psykisk helsevern i forbindelse med at enheten skal begynne med besøk til disse sektorene.

I etterkant av et besøk ønsker enheten å gjøre godt kjent hva som kom fram under besøket og hva som kan gjøres for forbedre forholdene for frihetsberøvede. Ferdigstilte besøksrapporter sendes til stedet som ble besøkt og til stedets samarbeidspartnere, som for eksempel helsetjenesten, legevakten og barnevernvakten. Et antall rapporter sendes også til stedet som ble besøkt med forespørsel om å gjøre dem tilgjengelig for personene som er frihetsberøvet. I et fengsel kan dette for eksempel være i fellesområdene eller på biblioteket. Besøksrapportene sendes (i tillegg til publisering på nettsiden) alltid umiddelbart i kopi til ansvarlige myndigheter, medlemmer av det rådgivende utvalget, relevante tilsynsorganer og andre berørte.

Plakater om forebyggingsenhetens besøk er hengt opp i Bergen fengsel.

8

Vedlegg

Effektiv forebygging av tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff fordrer opplæring og en kombinasjon av forskjellige lovgivningsmessige, forvaltningsmessige, rettslige og andre tiltak.

I. Liste over forkortelser

- APT** *Association for the Prevention of Torture*
- CAT** FNs torturkomité (*the UN Committee against Torture*)
- CPT** Den europeiske torturforebyggingskomité (*the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*)
- ECPT** Den europeiske konvensjonen om forebygging av tortur og umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (*the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*)
- EMD** Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (*the European Court of Human Rights*)
- EMK** Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (*the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, også kalt *the European Convention on Human Rights*)
- NPM** Nasjonalt forebyggingsorgan mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse (*National Preventive Mechanism*)
- OHCHR** FNs Høykommissær for menneskerettigheter (*the Office of the UN High Commissioner for Human Rights*)
- OPCAT** Torturkonvensjonens tilleggsprotokoll (*the Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*)
- SPT** FNs underkomité for forebygging (*the UN Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*)
- UNCAT** FNs torturkonvensjon (*the UN Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*)

II. Besøk i 2014

Dato for besøk	Sted	Varslet/uvarslet	Dato for publisering av besøksrapport
10.-12. september	Tromsø fengsel	Varslet	27. oktober
14. oktober	Tønsberg sentralarrest	Varslet	4. desember
20. oktober	Tønsberg sentralarrest	Uvarslet	4. desember
22. oktober	Drammen sentralarrest	Varslet	11. desember
4.-6. november	Bergen fengsel	Varslet	18. desember

III. Aktiviteter i 2014

Dato	Hva
20.-22. januar	Dialogmøte med russiske myndigheter om tilsyn ved frihetsberøvelse, med Justisdepartementet, Politidirektoratet og Riksadvokaten
4. februar	Møte for å etablere kontakt med Legeforeningens menneskerettighetsutvalg
10. februar	Møte for å etablere kontakt med Psykologforeningens menneskerettighetsutvalg
11. februar	Møte for å etablere kontakt med Advokatforeningens menneskerettighetsutvalg
24. februar	Forelesning for nye aspiranter på Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS
26. februar	Samarbeidsmøte med ombudene (Barneombudet og Ligestilling- og diskrimineringsombudet)
6. mars	Deltakelse på lanseringen av Barneombudets rapport «Helse på barns premisser»
10. mars	Møte med Barneombudet om tvang som tema for 2014
11. mars	Besøk til Sveriges forebyggingsorgan
17. mars	Møte med Statens helsetilsyn
18. mars	Høring i justiskomiteen på Stortinget om innstramming av bruken av glattceller
26. mars	Møte med Georg Høyer, medlem av Den europeiske torturforebyggingskomité (CPT)
27. mars	Møte med Den norske Helsingforskomité
31. mars	Møte med Gunnar Orskaug, leder Sentralt tilsynsutvalg for politiarrestene
2. april	Møte med Justis- og beredskapsdepartementet
3. april	Møte med Forsvarsdepartementet
3. april	Møte med Kriminalomsorgsdirektoratet
4. april	Møte med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, organisasjoner og organer med kompetanse på arbeid med mennesker med utviklingshemming
8. april	Besøk til Folketingets ombudsmand i Danmark
8. april	Besøk til Institut for menneskerettigheder i Danmark
9.-11. april	Møte om torturforebygging i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)
24. april	Åpent møte i Oslo om forebyggingsarbeidet
25. april	Møte med Generaladvokaten
25. april	Møte med Barne-, ligestillings- og inkluderingsdepartementet

28. april	Møte med Helsedirektoratet
5. mai	Møte med Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS)
7. mai	Møte med Helse- og omsorgsdepartementet
7. mai	Møte med Ombudsmannen for forsvaret
7. mai	Foredrag på temakveld om isolasjon på juridisk fakultet ved Universitet i Bergen
12. mai	Møte med Kommunal- og moderniseringsdepartementet
13. mai	Møte med fylkesmannen i Østfold
21. mai	Møte med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet om barnevernet
26.-27. mai	Deltakelse på felleskonferanse for Kriminalomsorgsdirektoratet og Helsedirektoratet om fengselshelsetjenester
28. mai	Møte med Nasjonalforeningen for folkehelsen
2. juni	Forelesning for kriminalomsorgen region øst på fagmøte for jurister
3.-5. juni	Studietur til Genève. Møter med SPT, APT, OHCHR, og det sveitsiske forebyggingsorganet
12.-13. juni	Nordisk-baltisk seminar om OPCAT/forebyggingsarbeid
16. juni	Møte med Norsk fengsels- og friomsorgsforbund (NFF)
17. juni	Møte i forebyggingsenhetens rådgivende utvalg
18. juni	Møte med Kriminalomsorgens yrkesforbund
23.-27. juni	Deltakelse på kurset «Health in Prisons», organisert av Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health og ICRC
18.-21. august	Deltakelse og forelesning på seminar i sikkerhetsinternering på Forsvarets høyskole
22. august	Undervisning for fengselsbetjenter på Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS
25. august	Møte med Landsforeningen for barnevernsbarn
26. august	Workshop med Mari Amos, medlem av SPT
26. august	Møte med fylkesmannen i Oslo og Akershus
28. august	Møte med Tilsynsrådet region sør
29. august	Møte med Tilsynsrådet region øst
10. september	Åpent møte i Tromsø om forebyggingsarbeidet
10.-12. september	Besøk i Tromsø fengsel
16. september	Møte med Kriminalomsorgsdirektoratet

24. september	Møte i forebyggingsenhetens rådgivende utvalg
7.-9. oktober	Studiebesøk fra ombudsmannen og forebyggingsorganet i Litauen
8. oktober	Deltakelse på Kommunal- og moderniseringsdepartementets fylkesmannsmøte
9. oktober	Besøk i Oslo fengsel med delegasjonen fra ombudsmannen og forebyggingsorganet i Litauen
10. oktober	Besøk fra en delegasjon av russiske tilsynsførere
15. oktober	Møte med Politidirektoratet
14. oktober	Besøk i Tønsberg sentralarrest
17. oktober	Møte med Spesialenheten for politisaker
20. oktober	Besøk i Tønsberg sentralarrest
20. oktober	Møte med Fellesorganisasjonen (FO)
22. oktober	Besøk i Drammen sentralarrest
27.-28. oktober	Forelesning om « <i>Health, Human Rights and Detention</i> » ved fire sykehus i New York City i regi av Weill Cornell Medical College
28. oktober	Sivilombudsmannens menneskerettighetskonferanse 2014
29. oktober	Møte med APT og medarbeidere fra Sveriges forebyggingsorgan
30. oktober	Besøk i Statens Barnehus i Oslo
30. oktober	Deltakelse på <i>International Commission of Jurists' (ICJ)</i> seminar om isolasjon og politiarrest
4.-6. november	Besøk i Bergen fengsel
12.-15. november	Deltakelse og presentasjon på nasjonal konferanse om fagutvikling for tiltak rundt personer med store og omfattende lærevesker/utviklingshemning i straffesakskjeden og tjenestilbudet
20.-21. november	Deltakelse og presentasjon på Kontrollkommisjonskonferansen 2014
24.-26. november	Deltakelse på kurset « <i>Prevention of Mental Health Disorders: Public Health Interventions</i> » i regi av Johns Hopkins University
26. november	Møte med Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS
26.-27. november	Deltakelse på Hamarkonferansen om tvang, menneskerettigheter og etikk
27.-28. november	Deltakelse på nordisk konferanse om isolasjon i fengsel
5. desember	Møte med Kontrollkommisjonen for bl.a. Regional Sikkerhetsavdeling (RSA) på Dikemark
8.-12. desember	Deltakelse på « <i>Healthcare in Detention Workshop</i> » i regi av ICRC i Genève
17. desember	Møte i forebyggingsenhetens rådgivende utvalg

IV. Anbefalinger, organisert per sted

Tromsø fengsel

- Innsatte som får helsehjelp utenfor fengselet bør ikke returneres til fengselet dersom helsetilstanden medfører at soningsforholdene utgjør en alvorlig fare for innsattes liv og helse. Fengselet, spesialisthelsetjenesten og kommunehelsetjenesten bør samarbeide for å finne tilstrekkelig helsemessige og sikkerhetsmessige soningsløsninger for sårbare syke innsatte.
- Full avkledning (stripping) ved innsettelse på sikkerhetscelle bør bare finne sted etter en individuell risikovurdering. Innsatte bør få sine klær tilbake etter visitering, eventuelt gis egnede alternative klær, slik at innsatte ikke må oppholde seg nakne i sikkerhetscellen.
- Det anbefales at fengselet følger opp sine planer om å systematisere og kvalitetssikre rutinene for innsettelse i fengselet generelt og innkomtsamtalen spesielt.
- Fengselet bør tilby tolk ved innkomtsamtale til alle innsatte som ikke har tilstrekkelige ferdigheter i norsk eller engelsk, og når avgjørende informasjon skal gis på et senere tidspunkt. Spørsmålet «trenger du tolk?» bør stilles på flere språk slik at det er sikkert at det blir forstått. Tilbud om og bruk av tolk bør dokumenteres.
- Det bør legges spesiell vekt på å sikre tilgang til kontaktbetjent den første tiden etter innsettelse. Dersom vedkommende ikke er tilgjengelig i denne perioden, bør en annen betjent midlertidig gis i oppgave å ivareta dette ansvaret.
- Nye innsatte bør få helsevurdering av lege, eller sykepleier under tilsyn av lege, helst under innkomtsamtale eller eventuelt i løpet av ett døgn. Det foreslås at alle nye innsatte som kommer inn i fengselet etter arbeidstid får helsevurdering fra legevaktlege.
- Vikarer bør dekke vakt til tannlege, psykolog og andre helsefagarbeidere som er bortreist eller på en annen måte ikke er tilgjengelige.
- Alle helsemessige samtalelapper bør besvares i løpet av ett døgn på hverdager og på mandager etter helgen. Fengselet bør sørge for at alle samtalelappene til helseavdelingen, herunder til tannlege og psykolog, behandles fortrolig. Innsatte bør bli informert om at samtalelapper med helsemessige begrunnelser kan legges i lukket konvolutt.
- Helsetjenesten bør påse at nye innsatte får tildelt sine medisiner i løpet av ett døgn etter innsettelse.
- Helseavdelingen og fengselet bør samarbeide om å tilpasse aktiviteter for innsatte med dårlig helsetilstand eller nedsatte funksjonsevner. De som ikke kan delta i arbeid eller kveldstrening bør få tilbud om tilpasset aktivitet slik at de kan unngå passivitet, mangel på fysisk aktivitet og faktisk utelukkelse fra felleskap.
- Fengselet og helseavdelingen bør samarbeide om å sikre kontroll over hele prosessen med å dele ut medikamenter. For å forebygge helseskader og ivareta pasientsikkerheten, er det viktig at fengselet og helseavdelingen utarbeider felles skriftlige rutiner om rapportering og oppfølging av avviklingen av medisinbehandling, inkludert rapportering om eventuelle avvik. Avviksstatistikken bør gjennomgås hver fjerde måned med drøfting av eventuelle forbedringstiltak.
- Fengselet og helseavdelingen bør samarbeide om å iverksette rutiner som sikrer at nye innsatte kan levere inn personlige medisiner uten å gi helseinformasjon til kriminalomsorgen.
- Rutiner for innkomtsamtaler bør inneholde veiledning til fengselsbetjenter om hvordan de ber om samtykke hvis helseopplysninger skal hentes av innsatte.
- Helseavdelingen, spesialisthelsetjenesten og fengselet bør samarbeide om å etablere skriftlige rutiner for LAR-håndtering. Kriminalomsorgen bør ha rutiner for dokumentering og rapportering av Subutex-kontroll og eventuelle avvik. Avviksstatistikken bør gjennomgås hver fjerde måned med drøfting av eventuelle forbedringstiltak.
- Kriminalomsorgen bør igangsette LAR-opplæring for alle betjenter med regelmessige repetisjonskurs. Ufaglærte og uerfarne betjenter bør ikke brukes til LAR-medisinering uten direkte tilsyn fra en førstebetjent.
- Helseavdelingen bør involvere seg i regelmessig tilsyn av ernæring, renhold, hygiene, inn klima og annet miljørettet helsevern i fengselet. Helseavdelingen kan bidra med sin faglige kompetanse til å bedre levekårene blant de innsatte i fengselet. Det foreslås at fengselet og helseavdelingen gjennomfører minst

halvårlig tilsyn av bygningsmasse herunder celler, uteområde, kjøkken, gang, besøksrom, helseavdeling, verksted og skole med hensyn til eventuelle helseskadelige forhold. De bør holde spesielt fokus på sårbare grupper som lett kan bli utsatt for helseskader, inkludert innsatte med nedsatt funksjonsevne.

- Fengselet bør iverksette tiltak som sikrer at alle de innsatte har anledning til å tilbringe minst åtte timer utenfor cella per dag, sysselsatt med meningsfulle aktiviteter.
- Videre bør fengselet føre en oversikt over innsatte som har mindre enn åtte timer utetid fra cella per dag, og dokumentere hvilke aktivitetstilbud som tilbys dem.
- Bemanningmessige forhold kan bare benyttes som grunnlag for kollektiv utelukkelse fra fellesskapet under ekstraordinære bemanningmessige forhold.
- Det bør påses at enhver begrensning i, eller utelukkelse fra fellesskapet, journalføres og at enkeltvedtak nedtegnes skriftlig, om nødvendig i etterkant.
- Tromsø fengsel bør iverksette tiltak for å sikre at innsatte på avdeling Varetekt får samme mulighet til å gjennomføre fellesskap som innsatte på andre avdelinger.
- Kvinner bør sikres tilfredsstillende soningsforhold på høyt sikkerhetsnivå.
- Innsatte med nedsatt funksjonsevne bør sikres tilrettelegging slik at de får samme soningsforhold som andre innsatte, uavhengig av funksjonsevne. I påvente av at slike celler blir etablert bør innsatte som i dag sitter på restriktiv avdeling uten annet grunnlag enn sin nedsatte funksjonsevne, sikres mulighet for fellesskap der de er.
- Det bør sikres tilrettelagt plass ved avdeling med lavere sikkerhet slik at personer med nedsatt funksjonsevne får samme mulighet til å sone på lavere sikkerhet som andre innsatte.
- Innsatte som er ilagt restriksjoner av retten, eller som har begrenset mulighet til fellesskap med andre innsatte, bør sikres et tilfredsstillende lufttilbud. Innsatte bør som et minstekrav kunne kjenne friluft og se dagslys, og gis et areal som gir en reell mulighet til bevegelse og følelse av å være ute.
- Fengselet bør sikre at innsatte kan motta besøk av familie og sosialt nettverk. Spesielt er det viktig å sikre at besøk kan gjennomføres for å opprettholde innsattes jevnlig kontakt med egne barn.

Bergen fengsel

- Ved bruk av sikkerhetscelle bør det alltid utferdiges vedtak etter straffegjennomføringsloven § 38. Det bør alltid fremgå av vedtaket hvilke mindre inn-gripende tiltak som er forsøkt eller er funnet åpenbart utilstrekkelig.
- Tilsynslogg bør føres med tydelig angivelse av navn på innsatt og nøyaktig tidspunkt for oppstart og avslutning av oppholdet på sikkerhetscelle.
- Innsatte bør sikres forsvarlige hygieniske og helse-messige forhold på sikkerhetscelle.
- Full avkledding ved innsettelse på sikkerhetscelle bør bare finne sted etter en individuell risikovurde-ring. Innsatte bør få utdelt egnede klær utover kun en truse dersom det ikke foreligger en konkret risiko for selvskading.
- Tilsynslogg bør inneholde tydelig angivelse av navn på innsatt og nøyaktig tidspunkt for oppstart og avslutning av sikkerhetsseng. Det bør fortløpende gjøres vurde-ring av om det er grunnlag for fortsatt bruk av sikker-hetsseng. Slike vurderinger bør føres i tilsynsloggen.
- Ved bruk av sikkerhetsseng bør det alltid utferdiges vedtak etter straffegjennomføringsloven § 38.
- Venteceller som har klare likhetstrekk med en sikker-hetscelle bør ikke brukes i situasjoner som dekkes av vilkårene i § 38.
- I alle vedtak om bruk av § 37 bør det fremgå om mindre inn-gripende tiltak er vurdert. Det bør føres statistikk over antall, begrunnelser og varighet for utelukkelse etter § 37.
- Fengselet bør iverksette tiltak for å ivareta innsat-tes trygghet på fellesskapsavdelingene, herunder ha klare rutiner for tilstedeværelse av fengselsbetjenter i boenhetene.
- Fengselet bør iverksette tiltak som sikrer at alle, uav-hengig av kjønn, har anledning til å tilbringe minst åtte timer utenfor cella per dag, sysselsatt med menings-fulle aktiviteter.
- Fengselet bør sikre at kvinnelige innsatte føler seg trygge og ivaretatt, inkludert gjennom jevnlig tilstede-værelse av fengselsbetjenter i boenhetene.
- Fengselet bør ha et kontinuerlig fokus på at innsatte mottar god informasjon ved innkomst. Det bør utarbei-des informasjonsmateriale på flere språk.
- Fengselet bør tilby tolk ved innkomstsamtale til alle innsatte som ikke har tilstrekkelige ferdigheter i norsk eller engelsk, og når avgjørende informasjon skal gis på et senere tidspunkt. Spørsmålet «trenger du tolk?» bør stilles på flere språk slik at det er sikkert at det blir forstått.
- Kontaktbetjenten bør ha et særlig fokus på isolerte innsatte, innsatte med store hjelpebehov og sårbare grupper. Det bør tilrettelegges for at disse behovene ivaretas også når kontaktbetjenten ikke er på jobb.
- Fengselet bør iverksette tiltak som sikrer at alle innsatte som ikke er ilagt restriksjoner av retten (full isolasjon), har anledning til å tilbringe minst åtte timer utenfor cella per dag, sysselsatt med meningsfulle aktiviteter. Egne tiltak bør iverksettes for innsatte som er ilagt fullstendig isolasjon av retten.
- I tilfeller der innsatte soner under forhold som i realiteten tilsvarer hel eller delvis utelukkelse fra fellesskap, i tiden det normalt avvikles fellesskap ved fengslet, bør det utferdiges vedtak etter straffegjennom-føringsloven § 37.
- Fengselet bør gjennom tilstedeværelse av fengsels-betjenter sikre at avvikling av fellesskap oppleves som trygt for alle innsatte.
- Fengselet bør etablere rutiner som sikrer at alle innsatte gis mulighet til opphold i friluft hver dag.
- Nye innsatte bør få helsevurdering av lege, eller sykepleier under tilsyn av lege, helst i tilknytning til innkomstsamtale eller eventuelt i løpet av ett døgn. Fengselet bør legge til rette for at samtalerne kan gjennomføres på en fortrolig og faglig forsvarlig måte.
- Fengselet bør sørge for at alle henvendelser til helse-avdelingen, herunder til tannlege, fysioterapi og psyko-log, behandles fortrolig. Innsatte bør bli informert om at samtalelapper som gjelder innsattes helseforhold kan legges i lukket konvolutt, og konvolutter bør gjøres allment tilgjengelig. Det bør sikres at muntlige henvendelser også behandles fortrolig.
- Fengselet bør legge til rette for at helseavdelingen har et venteværelse som tar hensyn til innsattes personvern.
- Fengselet bør sørge for at innsatte kommer til oppsatt time på helseavdelingen og spesialisthelsetjenester med mindre innsatte selv vil avlyse timen.

- Fengselet bør utforme et system for regelmessig opplæring av betjentene i legemiddelutdeling, med bistand fra fengselets helseavdeling.
- Fengselet og helseavdelingen bør samarbeide om å sikre kontroll over hele prosessen med å dele ut medikamenter. Det bør utarbeides felles skriftlige rutiner om rapportering og oppfølging av avviklingen av medisinhåndtering, inkludert rapportering om eventuelle avvik.
- Helseavdelingen bør involvere seg i folkehelsearbeid og annet miljørettet helsevern i fengselet. Helseavdelingen kan bidra med sin faglige kompetanse til å bedre levekårene blant de innsatte i fengselet. De bør holde spesielt fokus på sårbare grupper som lett kan bli utsatt for helseskader, inkludert innsatte med nedsatt funksjonsevne.
- Fengselet bør sørge for at psykologer har egnete kontorer slik at de kan ivareta taushetsplikten.
- Fengselet bør sørge for at mest mulig informasjon formidles til helseavdelingen slik at helsepersonell kan kartlegge og følge opp den psykiske helsetilstand til sårbare innsatte. Helseavdelingen bør i samarbeid med fengselet utarbeide en plan for kartlegging og oppfølging av de mest psykisk sårbare innsatte i fengselet. Det bør også legges til rette for at psykologer kan drive oppsøkende virksomhet i felles aktiviteter.
- Innsatte med psykiske lidelser bør sikres mulighet for tilfredsstillende helsehjelp.
- Fengselet bør etablere en systematisk kompetanse på soningsforhold for utenlandske innsatte for å sikre at ikke disse isoleres.
- Innsatte med nedsatt funksjonsevne bør sikres tilrettelegging slik at de får samme soningsforhold som andre innsatte, uavhengig av funksjonsevne. I påvente av at slike celler blir etablert bør innsatte som i dag sitter på restriktiv avdeling uten annet grunnlag enn sin nedsatte funksjonsevne, sikres mulighet for fellesskap der de er.

Tønsberg sentralarrest

- Politiet bør, sammen med kriminalomsorgen, foreta en gjennomgang av rutiner for informasjonsflyt og samhandling ved overføring av sårbare (inkludert selvmordsnære) arrestanter til fengsel for å sikre at disse ivaretas på en trygg måte.
- Politiet bør sikre at vurderinger som er gjort om tilsynsform og hyppighet alltid føres i arrestjournalen.
- Den lokale arrestinstruksen bør endres slik at det fremgår at håndjern utelukkende benyttes etter en konkret, individuell vurdering. All bruk av tvangsmidler overfor arrestanter bør føres i arrestjournalen.
- Full avkledding ved innsettelse i arrest bør bare finne sted etter en individuell risikovurdering. I tilfeller der full avkledding etter en individuell vurdering anses nødvendig, bør inngrepet normalt gjennomføres slik at det unngås at arrestanten er helt naken.
- Politiet bør, i samarbeid med kriminalomsorgen, ytterligere styrke innsatsen for å overholde fristen for overføring til fengsel innen to døgn.
- Politiet bør, i samråd med barnevernvakten, etablere en rutine for å informere barnevernvakten om alle innbringelser og pågrepelse av mindreårige.
- Politiet bør styrke innsatsen for å bøte på uheldige virkninger av isolasjon, særlig ved å vurdere muligheten for besøk utenfra der personer har oppholdt seg i arresten utover to døgn.
- Politiet bør vurdere å nedfelle ytterligere rutiner og ansvar for å lette arrestoppholdet i lokalt instruksverk.
- Politiet bør sikre at arrestanter kan snakke direkte med helsefaglig personell på legevakten, og at en telefonsamtale kan skje uten at politiet og arrestforvarerne hører hva som blir sagt.
- Politiet bør ikke kunne høre hva som sies i pasientrommet. Politiet bør heller ikke kunne se inn i pasientrommet, med mindre helsepersonellet i særlige tilfeller selv ber om dette.
- Legevaktleger og annet helsepersonell bør informere arrestanter når det gjennomføres sakkyndig arbeid som ikke er taushetsbelagt.
- Utenlandske arrestanter som fremstilles til legevakten bør tilbys tolketjeneste.
- Legevakten bør ha et kamera tilgjengelig slik at eventuelle skader på arrestanter kan dokumenteres av legen i pasientjournalen.
- Hjertestarter bør anskaffes og plasseres på et lett tilgjengelig sted i arresten. Arrestforvarere og andre med tjeneste i arresten bør gis regelmessig opplæring i bruk av hjertestarter.
- Politiet bør sikre at informasjonsmateriellet om rettigheter ved pågrepelse og innbringelse oppdateres for å tydeliggjøre at varsel, eller forsøk på varsel til forsvarer alltid gjennomføres uten unødig opphold, uavhengig av tidspunkt på døgnet.
- Politiet bør sikre at alle arrestanter får tilbud om skriftlig informasjonsmaterieell på et språk de forstår om rettigheter som innbrakt eller pågrepet, i tillegg til muntlig informasjon.
- Politiet bør etablere en rutine om at alle arrestanter blir bedt om å signere en erklæring om at de er blitt informert om rettighetene sine på et språk de forstår.
- Politiet bør sikre at det fremgår av arrestjournalen hvilke tiltak som er gjennomført, herunder særlig at varsel til pårørende og forsvarer er gjennomført, at kontakt med lege er formidlet, samt at informasjon om arrestantens rettigheter og grunnene til frihetsberøvelsen er formidlet og forstått.
- Politiet anbefales å se på mulighetene for å oppgradere flere celler slik at de gis en mer human utforming. Som et praktisk strakstiltak bør politiet sørge for å gi alle cellene en fargekontrast mellom gulv og vegg for å lette arrestantenes orienteringsevne.
- Det bør sikres en god løsning for lyssetting på alle cellene, inkludert mulighet for dempet belysning, og installeres klokke på alle cellene.
- Arrestantene bør sikres et tilfredsstillende lufttilbud. Som et minimum bør arrestanten daglig kunne kjenne friluft og se dagslys, og gis en reell mulighet til bevegelse og følelse av å være ute.

Drammen sentralarrest

- Politiet bør etablere rutiner for å føre resultatet av tilsyn av risikoarrestanter i arrestjournal, med fokus på arrestantens pustefrekvens og kroppsstilling.
- Det bør vurderes å gi føringer for praktisk gjennomføring av visitasjon i lokal arrestinstruks, herunder gjennomføring av full avkledding i to trinn.
- Politiet bør, i samarbeid med kriminalomsorgen, ytterligere styrke innsatsen for å overholde fristen for overføring til fengsel innen to døgn. Politiet bør særlig påse at overføringsfristen for mindreårige overholdes i alle tilfeller.
- Politiet bør finne et egnet rom der mindreårige kan vente sammen med barnevernvakt før hjemkjøring eller tilbakeføring til ansvarlig institusjon.
- Politiet bør styrke innsatsen for å bøte på uheldige virkninger av isolasjon, særlig ved å vurdere muligheten for besøk utenfra der personer har oppholdt seg i arresten mer enn to døgn.
- Politiet bør sikre at arrestanter kan snakke direkte med helsefaglig personell på legevakten, og at en telefonsamtale kan skje uten at politiet og arrestforvarerne hører hva som blir sagt.
- Politiet bør ikke kunne høre hva som sies i pasientrommet. Politiet bør heller ikke kunne se inn i pasientrommet, med mindre helsepersonellet i særlige tilfeller selv ber om dette.
- Politiet bør sikre at alle arrestanter snarest mulig får tilbud om skriftlig informasjonsmateriell på et språk de forstår om rettigheter som innbrakt eller pågrepet, i tillegg til muntlig informasjon.
- Politiet bør etablere en rutine om at alle arrestanter blir bedt om å signere en erklæring om at de er blitt informert om rettighetene sine på et språk de forstår.
- Politiet bør påse at alle arrestanter blir orientert om retten til å få underrettet pårørende eller tredjeperson om innsettelsen i arrest, og at de blir spurt om de ønsker dette.
- Politiet bør sikre at varsel eller forsøk på varsel til forsvarer alltid gjennomføres uten unødig opphold, uavhengig av tidspunkt på døgnet.
- Politiet bør sikre at informasjonsmateriellet om rettigheter ved pågrep og innbringelse oppdateres for å tydeliggjøre denne varslingsplikten.
- Politiet bør fjerne metallstengene som er fastmontert i veggen i mottaksrommet.
- Politiet anbefales å se på mulighetene for å oppgradere en eller flere celler slik at de får en mer human utforming.
- Det bør lages en bedre løsning for lyssetting på alle cellene, som gir mulighet for å dempe belysningen om natten uten at dette går på bekostning av muligheten for tilsyn, og det bør installeres klokke på alle cellene.
- Arrestantene bør sikres et tilfredsstillende lufttilbud. Som et minimum bør arrestanter daglig kunne kjenne friluft og se dagslys, og gis en reell mulighet til bevegelse og følelse av å være ute.

V. APTs grunnleggende prinsipper for besøk til steder for frihetsberøvelse

Association for the Prevention of Torture (APT) angir følgende grunnleggende prinsipper for besøk som også ligger til grunn for forebyggingsenhetens arbeid:

1. **Ikke gjør skade (*do no harm*).** Husk og respekter frihetsberøvedes særskilte sårbarhet. Konfidensialitet, sikkerhet, sensitivitet og god planlegging er viktig for å ivareta dette prinsippet.
2. **Utøv godt skjønn.** Høy kunnskap om relevante regler står sentralt, men må alltid suppleres med godt skjønn.
3. **Respekter ansatte og ledelse på stedet.** Det er viktig å identifisere de hierarkiske nivåene og fordelingen av ansvar på stedet.
4. **Respekter de frihetsberøvede.** Vær alltid høflig og respektfull. Introduser alltid deg selv.
5. **Vær troverdig.** Forklar alltid tydelig og enkelt mandat, formål og oppgaver. Oppfør deg alltid i samsvar med dette og lov aldri noe som strider mot dette eller som du ikke kan holde.
6. **Respekter konfidensialitet/taushetsplikt.** Bruk aldri frihetsberøvedes navn uten tydelig samtykke fra den frihetsberøvede selv.
7. **Respekter sikkerheten.** Sikkerhet omfatter egen sikkerhet, frihetsberøvedes sikkerhet og ansattes sikkerhet. Respekter interne sikkerhetsregler og søk råd. Men husk at teamet selv avgjør om rådet skal følges. Ha alltid synlig bevis på hvem du er. Vurder alltid den frihetsberøvedes sikkerhet ved bruk av informasjon som denne har gitt.
8. **Vær konsistent, utholdende og tålmodig.** Forebyggingsarbeidets legitimitet bygges over tid og gjennom kontinuerlige besøk over tid.
9. **Vær nøyaktig og presis.** Nøyaktighet underveis i et besøk er avgjørende for en god og korrekt rapport og relevante anbefalinger.
10. **Vær sensitiv.** Vær sensitiv overfor situasjon, behov og humør til den som intervjues, spesielt den frihetsberøvede. Vær alltid oppmerksom på risikoen for å forårsake re-traumatisering.
11. **Vær objektiv.** Dokumenter faktiske forhold så presist som mulig.
12. **Utvis integritet.** Behandle alltid frihetsberøvede, ledelse og ansatte med respekt. Vær ærlig, redelig og handle aldri ut fra egeninteresse. Handle alltid selv i full overensstemmelse med de menneskerettsnormene man er gitt mandat for å fremme.
13. **Vær synlig.** Når man er på stedet, skal alle ansatte og frihetsberøvede kunne identifisere deg som medlem av forebyggingsenheten. Utenfor stedet skal man tilstrebe åpenhet og synlighet i rapportering og funn.

VI. Budsjet og regnskap 2014

Kategori	Budsjett 2014	Regnskap 2014
Lønn		2 970 666,86
Driftskostnader		
Innventar og utstyr		107 196,25
Husleie, strøm, renhold, vakthold		488 029,86
IT-tjenester (inkludert etablering av ny nettside)		351 289,50
Innkjøp av eksterne tjenester		443 507,64
Reiser (besøk og møter)		365 474,39
Annen drift		323 634,30
SUM Kroner	6 243 000,00	5 029 798,80

VII. Torturkonvensjonen

Konvensjon mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff

Vedtatt og åpnet for signatur, ratifikasjon og tilslutning 10. desember 1984 av FNs Generalforsamling i resolusjon 39/46. Avtalen trådte i kraft 26. juni 1987 i henhold til artikkel 27 (1).

Fortale

De stater som er parter i denne konvensjonen,

som tar i betraktning, i samsvar med de prinsipper som er fastslått i De Forente Nasjoners Pakt, at erkjennelsen av de like og umistelige rettigheter til alle medlemmer av menneskeslekten er grunnlaget for frihet, rettferd og fred i verden,

som erkjenner at disse rettigheter har sitt grunnlag i menneskets iboende verdighet,

som tar i betraktning statenes forpliktelser etter De Forente Nasjoners Pakt, og særlig artikkel 55, til å fremme den allmenne respekt for og overholdelse av menneskerettighetene og grunnleggende friheter,

som tar hensyn til artikkel 5 i Verdenserklæringen om menneskerettighetene og artikkel 7 i Den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter, som begge bestemmer at ingen skal utsettes for tortur eller for grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff,

som også tar hensyn til Erklæringen om beskyttelse av alle mennesker mot å bli utsatt for tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, vedtatt av Generalforsamlingen den 9. desember 1975,

som ønsker å gjøre kampen mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff mer effektiv i hele verden,

er blitt enige om følgende:

DEL I

Artikkel 1

1. I denne konvensjon skal uttrykket «tortur» bety enhver handling hvorved alvorlig smerte eller lidelse, enten fysisk eller psykisk, bevisst blir tilføyet en person i den hensikt å oppnå fra vedkommende eller en tredje person opplysninger eller en tilståelse, straffe vedkommende for en handling som denne person eller en tredje person har begått eller mistenkes for å ha begått, eller true eller tvinge vedkommende eller en tredje person, eller av hvilken som helst årsak basert på diskriminering av noen art, når slik smerte eller lidelse påføres av eller på tilskyndelse av eller med samtykke eller aksept fra en offentlig tjenestemann eller annen person som opptre i embets medfør. Det omfatter ikke smerte eller lidelse som alene stammer fra, er forbundet med eller følger av lovlige straffereaksjoner.
2. Denne artikkel skal ikke begrense anvendelsen av noe internasjonalt dokument eller nasjonal lovgivning som inneholder eller kan inneholde bestemmelser med videre anvendelsesområde.

Artikkel 2

1. Enhver konvensjonspart skal treffe effektive lovgivningsmessige, forvaltningsmessige, judisielle eller andre tiltak for å forhindre torturhandlinger på noe område under dens jurisdiksjon.
2. Ingen særlige omstendigheter av noen art, hverken krigstilstand eller trussel om krig, intern politisk ustabilitet eller annen offentlig krisesituasjon kan påberopes for å rettferdiggjøre tortur.
3. Ordre fra en overordnet tjenestemann eller offentlig myndighet kan ikke påberopes for å rettferdiggjøre tortur.

Artikkel 3

1. Ingen konvensjonspart skal utvise, sende tilbake («refouler») eller utlevere en person til en annen stat når det er skjellig grunn til å tro at vedkommende vil være i fare for å bli utsatt for tortur.

2. For å avgjøre om slik grunn foreligger, skal de kompetente myndigheter ta alle relevante forhold i betraktning, herunder, der dette er aktuelt, om det i den stat det gjelder finnes et gjennomført mønster for grove, åpenbare eller omfattende brudd på menneskerettigheter.

Artikkel 4

1. Enhver konvensjonspart skal påse at alle former for tortur er straffbare handlinger etter dens straffelovgivning. Det samme skal gjelde for forsøk på tortur og for en handling utført av enhver person, som utgjør medvirkning eller delaktighet til tortur.
2. Enhver konvensjonspart skal gjøre disse overtredelser straffbare med egnede straffereaksjoner som tar hensyn til deres alvorlige karakter.

Artikkel 5

1. Enhver konvensjonspart skal treffe de tiltak som måtte være nødvendige for at den skal kunne utøve jurisdiksjon over straffbare handlinger som nevnt i artikkel 4 i følgende tilfelle:
 - (a) Når de straffbare handlinger finner sted på hvilket som helst område under dens jurisdiksjon, eller ombord i et skip eller luftfartøy registrert i vedkommende stat;
 - (b) Når den påståtte gjerningsmann er borger av vedkommende stat;
 - (c) Når offeret er borger av vedkommende stat dersom vedkommende stat finner det hensiktsmessig.
2. Hver konvensjonspart skal likeledes treffe de tiltak som måtte være nødvendige for at den skal kunne utøve sin jurisdiksjon over slike straffbare handlinger i tilfelle hvor den mistenkte gjerningsmann befinner seg på noe område under dens jurisdiksjon, og den ikke utleverer ham etter artikkel 8 til noen av de stater som er nevnt i denne artikkels punkt 1.
3. Denne konvensjon utelukker ikke noen strafferettslig jurisdiksjon som utøves i samsvar med intern lovgivning.

Artikkel 6

1. Etter å ha forvissnet seg om, ved gransking av de opplysninger som er tilgjengelige, at forholdene gjør det berettiget, skal enhver konvensjonspart på hvis territorium en person som er påstått å ha begått en straffbar handling som nevnt i artikkel 4 oppholder seg, ta ham i varetekt eller treffe andre rettslige tiltak

for å sikre hans tilstedeværelse. Varetekten og andre rettslige tiltak skal være i overensstemmelse med lovgivningen til denne stat, men kan bare opprettholdes for så lang tid som er nødvendig for at straffesak eller utleveringssak skal kunne reises.

2. Slik stat skal uten opphold foreta en foreløpig undersøkelse av saksforholdet.
3. Enhver person som holdes i varetekt i henhold til denne artikkels punkt 1, skal få hjelp til å komme i øyeblikkelig forbindelse med den nærmeste behørlige representant for den stat som han er statsborger i, eller, dersom han er uten statsborgerskap, med representant for den stat der han til vanlig har sitt opphold.
4. Når en stat i henhold til denne artikkel har satt en person i varetekt, skal den øyeblikkelig underrette de stater som er nevnt i artikkel 5, punkt 1 om at vedkommende person holdes i varetekt, og om de forhold som berettiger tilbakeholdelse av ham. Den stat som foretar den foreløpige undersøkelse som er omtalt i denne artikkels punkt 2, skal straks meddele resultatet av undersøkelsen til de nevnte stater, og skal opplyse om den har til hensikt å utøve sin jurisdiksjon.

Artikkel 7

1. Den konvensjonspart, på hvis territorium under dens jurisdiksjon en person som mistenkes for å ha begått en straffbar handling som nevnt i artikkel 4 blir pågrepet, skal, i de tilfelle som er nevnt i artikkel 5, hvis den ikke utleverer vedkommende, overlate saken til de kompetente myndigheter med henblikk på tiltale.
2. Disse myndigheter skal treffe sin avgjørelse etter de samme retningslinjer som gjelder for enhver annen alvorlig borgerlig straffbar handling etter vedkommende stats rett. I de tilfelle som er nevnt i artikkel 5, punkt 2, skal kravene til bevis som er nødvendige for straffeforfølgning og dom på ingen måte være mindre strenge enn de som gjelder i de tilfelle som er henvist til i artikkel 5, punkt 1.
3. Enhver person som det innledes straffeforfølgning mot i forbindelse med noen av de straffbare handlinger som er nevnt i artikkel 4, skal være garantert rettfærdig behandling på alle stadier av rettergangen.

Artikkel 8

1. De straffbare handlinger som er nevnt i artikkel 4

skal anses å være inkludert som utleveringsgrunnlag i eksisterende utleveringsoverenskomster mellom konvensjonsparter. Konvensjonsparter påtar seg å inkludere slike straffbare handlinger som utleveringsgrunnlag i enhver fremtidig utleveringsoverenskomst seg imellom.

2. Hvis en konvensjonspart som gjør utlevering betinget av at det foreligger en inngått overenskomst, mottar en anmodning om utlevering fra en annen konvensjonspart som den ikke har noen utleveringsoverenskomst med, kan den betrakte den foreliggende konvensjon som det rettslige grunnlag for utlevering når det gjelder slike straffbare handlinger. Utlevering skal skje i samsvar med de øvrige vilkår som er fastsatt i loven i den anmodete stat.
3. Konvensjonsparter som ikke gjør utlevering avhengig av inngått overenskomst, skal seg imellom anse slike straffbare handlinger som utleveringsgrunnlag, avhengig av vilkårene i lovgivningen i den stat som mottar anmodningen.
4. Slike straffbare handlinger skal behandles, for så vidt angår spørsmålet om utlevering mellom konvensjonsparter, som om de var blitt begått ikke bare der hvor de fant sted, men også på territoriet til de stater som er forpliktet til å etablere jurisdiksjon etter artikkel 5, punkt 1.

Artikkel 9

1. Konvensjonsparter skal yte hverandre mest mulig bistand i forbindelse med straffeforfølgning hva angår noen av de straffbare handlinger som nevnt i artikkel 4, herunder fremlegge alt bevismateriale de har tilgang på som er nødvendig for rettsforfølgningen.
2. Konvensjonsparter skal oppfylle sine forpliktelser etter denne artikkels punkt 1 i samsvar med enhver overenskomst vedrørende gjensidig juridisk bistand som måtte være inngått mellom dem.

Artikkel 10

1. Enhver konvensjonspart skal påse at opplæring og informasjon om forbudet mot tortur fullt ut er inkludert i opplæring av sivilt eller militært rettshåndhevelsespersonell, medisinsk personell, offentlige tjenestemenn og andre personer som kan komme til å medvirke ved varetekt, forhør eller behandling av noen person underkastet enhver form for arrest, forvaring eller fengsling.
2. Enhver konvensjonspart skal inkludere dette forbud i de regler eller instruksjoner som utferdiges med hensyn til slike personers plikter og oppgaver.

Artikkel 11

Enhver konvensjonspart skal holde under systematisk oppsikt sine forhørsregler, instruksjoner, metoder og praktisering så vel som tiltak truffet for varetekt og behandling av personer underkastet enhver form for arrest, forvaring eller fengsling på noe område under dens jurisdiksjon, med sikte på å hindre at noe tilfelle av tortur finner sted.

Artikkel 12

Enhver konvensjonspart skal sørge for at dens kompetente myndigheter iverksetter omgående og upartiske undersøkelser, i ethvert tilfelle der det er rimelig grunn til å anta at en torturhandling har funnet sted på noe område under dens jurisdiksjon.

Artikkel 13

Enhver konvensjonspart skal påse at enhver person som påstår å ha blitt utsatt for tortur på noe område under dens jurisdiksjon, har rett til å klage til, og til å få sin sak omgående og upartisk gransket av, dens kompetente myndigheter. Tiltak skal treffes for å sikre at klageren og vitner blir beskyttet mot enhver mishandling eller intimidering som følge av klagen eller ethvert avgitt vitneprov.

Artikkel 14

1. Enhver konvensjonspart skal i sitt rettssystem sikre at offeret for en torturhandling får oppreisning og har en rett til rettferdig og rimelig erstatning som kan håndheves, herunder midler for en så fullstendig rehabilitering som mulig. I det tilfelle offeret dør som følge av en torturhandling, skal hans etterlatte ha rett til erstatning.
2. Ikke noe i denne artikkel skal innvirke på noen rett som et offer eller andre personer måtte ha til erstatning ifølge den nasjonale lovgivning.

Artikkel 15

Enhver konvensjonspart skal påse at enhver forklaring som det er påvist er avgitt som et resultat av tortur, ikke skal bli påberopt som bevis i noen rettergang, unntatt mot en person anklaget for tortur som bevis på at forklaringen er avgitt.

Artikkel 16

1. Enhver konvensjonspart skal påta seg å forhindre på ethvert område under dens jurisdiksjon, andre former for grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff som ikke kvalifiserer som tortur etter definisjonen i artikkel 1, når slike handlinger blir utført av eller på tilskyndelse av eller med samtykke eller aksept fra en offentlig tjenestemann eller annen person som opptre i embets medfør. Spesielt skal forpliktelsene i artiklene 10, 11, 12 og 13 gjelde

ved at henvisningene til tortur erstattes med henvisninger til andre former for grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

- Bestemmelsene i denne konvensjon utelukker ikke bestemmelsene i noe annet internasjonalt dokument eller nasjonal lovgivning som forbyr grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff eller som angår utlevering eller utvisning

DEL II

Artikkel 17

- Det skal opprettes en komité mot tortur (heretter kalt Komitéen) som skal utføre de funksjoner som er bestemt i det følgende. Komitéen skal bestå av ti eksperter med høy moralsk integritet og anerkjent sakkunnskap i menneskerettighets spørsmål, som skal utføre sine funksjoner i personlig egenskap. Ekspertene skal velges av deltakerstatene, under hensyntagen til rimelig geografisk fordeling samt til nytteverdien av at det deltar noen personer som har juridisk erfaring.
- Komitéens medlemmer skal velges ved hemmelig avstemning fra en liste av personer foreslått av konvensjonspartene. Hver konvensjonspart kan foreslå én person blant sine egne statsborgere. Konvensjonsparter skal ta i betraktning nytteverdien av å foreslå personer som også er medlemmer av Menneskerettighetskomitéen opprettet under Den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter, og som er villige til å tjenestegjøre i Komitéen mot tortur.
- Valg av Komitéens medlemmer skal finne sted hvert annet år på møter blant konvensjonspartene sammenkalt av De Forente Nasjoners Generalsekretær. På disse møtene, som er beslutningsdyktige når to tredjedeler av konvensjonspartene er representert, skal de kandidater anses valgt som oppnår det høyeste stemmetall og et absolutt flertall av stemmene fra de representanter for konvensjonsparter som er til stede og avgir stemme.
- Det første valg skal holdes senest seks måneder etter at denne konvensjon er trådt i kraft. Senest fire måneder før tidspunktet for hvert valg, skal De Forente Nasjoners Generalsekretær tilstille et brev til konvensjonspartene, der han innbyr dem til å sette fram sine forslag innen tre måneder. Generalsekretæren skal utarbeide en alfabetisk liste over kandidatene, med angivelse av hvilke konvensjonsparter som har foreslått dem, og skal sende den til konvensjonspartene.

- Komitéens medlemmer velges for en periode av fire år. De kan gjenvelges dersom de blir foreslått på nytt. Dog skal funksjonstiden for fem av de medlemmer som velges ved det første valg utløpe etter to år; umiddelbart etter det første valg skal navnene på disse fem medlemmer bestemmes ved loddtrekning av formannen for det møte som er nevnt i punkt 3 i denne artikkel.

- Dersom et medlem av Komitéen dør eller trekker seg tilbake eller av noen annen grunn ikke lenger kan utføre sine plikter i Komitéen, skal den konvensjonspart som foreslo vedkommende, utnevne en annen ekspert blant sine statsborgere til å gjøre tjeneste for resten av perioden, etter godkjenning av flertallet av konvensjonspartene. Slik godkjenning skal anses gitt med mindre halvparten eller mer av konvensjonspartene gir negativt svar innen seks uker etter å ha blitt informert av De Forente Nasjoners Generalsekretær om den foreslåtte utnevnelse.
- Konvensjonspartene skal være ansvarlige for utgiftene til Komitéens medlemmer så lenge de utfører tjeneste for Komitéen.

Artikkel 18

- Komitéen velger sitt styre for en periode av to år. Dets medlemmer kan gjenvelges.
- Komitéen skal utarbeide sin egen forretningsorden, men denne skal bl.a. bestemme at:
 - Komitéen er beslutningsdyktig når seks medlemmer er til stede;
 - Komitéens avgjørelser skal treffes med flertall av de tilstedeværende medlemmer.
- De Forente Nasjoners Generalsekretær skal sørge for nødvendig personalbistand og andre hjelpemidler som er nødvendige for at Komitéen effektivt skal kunne utføre sine oppgaver etter denne konvensjon.
- De Forente Nasjoners Generalsekretær skal sammenkalle Komitéens første møte. Senere møter skal holdes på de tidspunkter som bestemmes i Komitéens forretningsorden.
- Konvensjonspartene skal være ansvarlige for utgifter som påløper i forbindelse med avholdelse av møter for konvensjonspartene og for Komitéen, herunder tilbakebetaling til De Forente Nasjoner av enhver utgift, så som kostnader til personalbistand og andre hjelpemidler, som måtte være påført De Forente Nasjoner ifølge denne artikkels punkt 3.

Artikkel 19

1. Konvensjonspartene skal gjennom De Forente Nasjoners Generalsekretær avgi til Komitéen rapporter om de tiltak som de har gjennomført for å oppfylle sine forpliktelser etter denne konvensjon, innen ett år etter at konvensjonen er trådt i kraft for vedkommende stat. Deretter skal konvensjonspartene oversende tilleggsrapporter hvert fjerde år om alle nye tiltak som er truffet, samt slike andre rapporter som Komitéen måtte be om.
2. De Forente Nasjoners Generalsekretær skal videre- sende disse rapportene til alle konvensjonsparter.
3. Enhver rapport skal behandles av Komitéen, som kan avgi slike generelle bemerkninger til rapporten som den finner passende, og skal oversende disse til vedkommende konvensjonspart. Denne konvensjonspart kan komme med de anførsler den måtte ønske som svar til Komitéen.
4. Komitéen kan, etter eget skjønn beslutte å inkludere enhver bemerkning som den måtte ha avgitt i samsvar med punkt 3 i denne artikkel, sammen med de anførsler den har mottatt fra vedkommende konvensjonspart, i den årsrapport som den avgir i henhold til artikkel 24. På anmodning fra den berørte konvensjonspart, kan Komitéen likeledes inkludere en gjenpart av den rapporten som er oversendt i henhold til punkt 1 i denne artikkel.

Artikkel 20

1. Dersom Komitéen mottar pålitelig informasjon som etter dens oppfatning inneholder velfunderte indikasjoner på at tortur systematisk blir praktisert på en konvensjonsparts område, skal Komitéen anmode vedkommende konvensjonspart om å samarbeide i granskingen av informasjonen og med dette for øyet komme med sine bemerkninger med hensyn til den informasjonen det gjelder.
2. Etter å ha tatt i betraktning alle bemerkninger vedkommende konvensjonspart måtte ha kommet med, så vel som all annen relevant informasjon som er tilgjengelig, kan Komitéen, dersom den finner at dette er berettiget, utpeke en eller flere av sine medlemmer til å foreta en fortrolig undersøkelse og umiddelbart rapportere tilbake til Komitéen.
3. Dersom en undersøkelse blir foretatt i samsvar med punkt 2 i denne artikkel, skal Komitéen søke samarbeid med vedkommende konvensjonspart. I forståelse med denne konvensjonspart kan slik undersøkelse omfatte besøk på dens territorium.
4. Etter å ha gjennomgått de resultater som Komitéens

medlem eller medlemmer har lagt fram i henhold til punkt 2 i denne artikkel, skal Komitéen oversende disse resultater til den berørte konvensjonspart sammen med de bemerkninger eller forslag som synes hensiktsmessige i lys av situasjonen.

5. All virksomhet som Komitéen utfører i henhold til punktene 1 til 4 i denne artikkel skal være fortrolig og på ethvert trinn i saksbehandlingen skal det søkes samarbeid med den berørte konvensjonspart. Etter at saksbehandlingen er avsluttet med hensyn til en undersøkelse som nevnt i punkt 2, kan Komitéen, etter konsultasjoner med den berørte konvensjonspart, beslutte å inkludere et sammendrag av granskingens resultater i den årsrapport den avgir i henhold til artikkel 24.

Artikkel 21

1. En konvensjonspart kan til enhver tid i henhold til denne artikkel avgi erklæring om at den anerkjenner Komitéens kompetanse til å motta og undersøke henvendelser fra en konvensjonspart om at en annen konvensjonspart ikke oppfyller sine forpliktelser i henhold til denne konvensjon. Slike henvendelser skal bare kunne mottas og behandles i samsvar med reglene fastsatt i denne artikkel dersom de kommer fra en konvensjonspart som har avgitt en erklæring om at den anerkjenner Komitéens kompetanse med virkning for seg selv. Komitéen skal ikke behandle noen henvendelse etter reglene i denne artikkel dersom den gjelder en konvensjonspart som ikke har avgitt slik erklæring. Henvendelser som mottas i henhold til denne artikkel, skal behandles på følgende måte:

(a) Dersom en konvensjonspart mener at en annen konvensjonspart ikke oppfyller bestemmelsene i konvensjonen, kan den ved skriftlig henvendelse gjøre vedkommende konvensjonspart oppmerksom på dette forhold. Mottakerstaten skal innen tre måneder etter mottakelsen gi senderstaten en forklaring eller en skriftlig uttalelse til belysning av saken, som så vidt det er mulig og hensiktsmessig skal inneholde opplysninger om interne regler og rettsmidler som allerede er iverksatt, som er under utarbeidelse eller som står til rådighet i saken;

(b) Dersom saken ikke er brakt til en tilfredsstillende avslutning for begge de berørte konvensjonsparter innen seks måneder etter mottakelsen av den opprinnelige henvendelse, har hver av partene rett til å henvise saken, til Komitéen, ved å avgi meddelelse til Komitéen og til den annen part;

(c) Komitéen skal behandle en sak som er henvist til den etter denne artikkel først etter at den har forvisset

seg om at alle interne rettsmidler er blitt påberopt og uttømt i saken, i overensstemmelse med folkerettens alminnelige anerkjente prinsipper. Dette gjelder likevel ikke når anvendelsen av rettsmidlene tar urimelig lang tid, eller det er usannsynlig at disse vil gi effektiv hjelp til den person som er offer for overtredelsen av denne konvensjon;

(d) Komitéens møter skal holdes for lukkede dører når den behandler henvendelser i henhold til denne artikkel;

(e) Med forbehold for bestemmelsene i punkt (c), skal Komitéen stille seg til rådighet for de berørte konvensjonsparter med sikte på å få i stand en vennskapelig løsning av saken på grunnlag av respekt for de forpliktelser som følger av denne konvensjon. I dette øyemed kan Komitéen, når den finner det berettiget, sette ned en ad hoc meklingskommisjon;

(f) I enhver sak som er innbrakt for Komitéen etter denne artikkel, kan den be de berørte konvensjonsparter som er nevnt i punkt (b), om å fremskaffe alle opplysninger av betydning for saken;

(g) De berørte konvensjonsparter som er nevnt i punkt (b) skal ha rett til å være representert når saken behandles av Komitéen, og til å avgitt muntlige og/eller skriftlige innlegg;

(h) Komitéen skal avgitt rapport innen tolv måneder etter mottakelsen av en meddelelse i henhold til punkt (b);

(i) dersom det er kommet i stand en løsning som nevnt i punkt (e), skal Komitéen begrense rapporten til en kort redegjørelse for de faktiske forhold og for den løsning som er kommet i stand;

(ii) dersom det ikke er kommet i stand noen løsning som nevnt i punkt (e), skal Komitéen begrense rapporten til en kort redegjørelse for de faktiske forhold; skriftlige innlegg og et referat av de muntlige innlegg som de berørte konvensjonsparter har avgitt, skal vedlegges rapporten. I enhver sak skal rapporten sendes til de berørte konvensjonsparter.

- Bestemmelsene i denne artikkel skal tre i kraft når fem stater som er parter i denne konvensjon har avgitt erklæringer i henhold til punkt 1 i denne artikkel. Konvensjonspartene skal deponere disse erklæringer hos De Forente Nasjoners Generalsekretær, som skal sende kopier til de andre konvensjonspartene. En erklæring kan til enhver tid trekkes tilbake ved meddelelse til Generalsekretæren. Slik tilbaketrekking skal ikke påvirke behandlingen av en sak

som allerede er gjenstand for en henvendelse i henhold til denne artikkel; ingen ytterligere henvendelse fra noen konvensjonspart skal kunne mottas etter denne artikkel etter at Generalsekretæren har mottatt meddelelsen om tilbaketrekkingen, med mindre den berørte konvensjonspart har avgitt en ny erklæring.

Artikkel 22

- En konvensjonspart kan til enhver tid avgitt erklæring i henhold til denne artikkel om at den anerkjenner Komitéens kompetanse til å motta og behandle henvendelser fra eller på vegne av enkeltpersoner undergitt dens jurisdiksjon, som hevder å være offer for en konvensjonsparts brudd på bestemmelsene i denne konvensjon. Henvendelser som gjelder en konvensjonspart som ikke har avgitt slik erklæring, skal ikke mottas av Komitéen.
- Komitéen skal avvise enhver henvendelse etter denne artikkel når henvendelsen er anonym eller når Komitéen anser den for å være et misbruk av retten til å foreta slike henvendelser eller for å være uforenlig med bestemmelsene i denne konvensjon.
- Med forbehold for bestemmelsene i punkt 2, skal Komitéen gjøre den konvensjonspart som har avgitt erklæring etter punkt 1, og som påstås å overtre noen bestemmelse etter denne konvensjon, kjent med henvendelsen som den mottar i henhold til denne artikkel. Vedkommende stat skal innen seks måneder sende Komitéen en skriftlig redegjørelse eller erklæring til belysning av saken og de eventuelle tiltak som vedkommende stat måtte ha satt i verk.
- Komitéen skal behandle henvendelser som mottas i henhold til denne artikkel i lys av alle opplysninger som er gjort tilgjengelige for den av eller på vegne av vedkommende person og av den berørte konvensjonspart.
- Komitéen skal ikke kunne prøve noen henvendelse fra en person etter denne artikkel før den har forsikret seg om at:

(a) Samme sak ikke har vært, og ikke er gjenstand for annen internasjonal undersøkelse eller bileggelse;

(b) Klageren har uttømt alle tilgjengelige innenlandske rettsmidler; dette gjelder likevel ikke når anvendelsen av rettsmidler tar urimelig lang tid eller det er usannsynlig at de vil medføre effektiv hjelp til den person som er offer for overtredelsen av denne konvensjon.

- Komitéen skal møte for lukkede dører når den behandler henvendelser etter denne artikkel.

7. Komitéen skal underrette den berørte konvensjonspart og klageren om sine synspunkter.
8. Bestemmelsene i denne artikkel skal tre i kraft når fem stater som er parter i denne konvensjon har avgitt erklæring i henhold til punkt 1 i denne artikkel. Konvensjonspartene skal deponere disse erklæringer hos De Forente Nasjoners Generalsekretær, som skal sende kopier til de andre konvensjonspartene. En erklæring kan til enhver tid trekkes tilbake ved meddelelse til Generalsekretæren. Slik tilbaketrekking skal ikke påvirke behandlingen av en sak som allerede er gjenstand for en henvendelse i henhold til denne artikkel; ingen ytterligere henvendelse av eller på vegne av en person skal kunne mottas etter denne artikkel etter at Generalsekretæren har mottatt meddelelsen om tilbaketrekkingen, med mindre konvensjonsparten har avgitt en ny erklæring.

Artikkel 25

Medlemmene av Komitéen og av de ad hoc meklingskommisjoner som måtte bli nedsatt etter artikkel 21, punkt 1 (e), skal være berettiget til de lettelser, privilegier og den immunitet som tilkommer eksperter på oppdrag for De Forente Nasjoner, i henhold til vedkommende bestemmelser i Konvensjon om De Forente Nasjoners privilegier og immunitet.

Artikkel 24

Komitéen skal fremlegge en årlig rapport om sin virksomhet etter denne konvensjon til konvensjonspartene og til De Forente Nasjoners Generalforsamling.

DEL III

Artikkel 25

1. Denne konvensjon er åpen for undertegning av alle stater.
2. Denne konvensjon skal ratifiseres. Ratifikasjonsdokumenter skal deponeres hos De Forente Nasjoners Generalsekretær.

Artikkel 26

Denne konvensjon skal kunne tiltres av alle stater. Tiltredelse skjer ved deponering av tiltredelsesdokument hos De Forente Nasjoners Generalsekretær.

Artikkel 27

1. Denne konvensjon skal tre i kraft på den trettiende dag etter at De Forente Nasjoners Generalsekretær har mottatt det tyvende ratifikasjons- eller tiltredelsesdokument.

2. For enhver stat som ratifiserer eller tiltrer denne konvensjon etter at det tyvende ratifikasjons- eller tiltredelsesdokument er deponert, skal konvensjonen tre i kraft på den trettiende dag etter datoen for deponering av dens eget ratifikasjons- eller tiltredelsesdokument.

Artikkel 28

1. Enhver stat har på det tidspunkt den undertegner eller ratifiserer denne konvensjon eller tiltrer den, anledning til å erklære at den ikke anerkjenner den myndighet til Komitéen som fremgår av artikkel 20.
2. Enhver konvensjonspart som har tatt forbehold i samsvar med punkt 1 i denne artikkel, kan på et hvilket som helst tidspunkt trekke tilbake dette forbehold ved melding til De Forente Nasjoners Generalsekretær.

Artikkel 29

1. Enhver konvensjonspart kan overfor De Forente Nasjoners Generalsekretær foreslå endringer i konvensjonen. Generalsekretæren skal oversende endringsforslag til konvensjonspartene med anmodning om at de meddeler han hvorvidt de ønsker at konvensjonspartene skal sammenkalles for å behandle og stemme over forslagene. Dersom minst en tredjedel av konvensjonspartene innen fire måneder fra den dato slik meddelelse ble gitt støtter en slik konferanse, skal Generalsekretæren sammenkalle til et slikt møte i De Forente Nasjoners regi. Endringsforslag vedtatt av et flertall av de konvensjonsparter som er til stede og avgir stemme ved konferansen, skal oversendes av Generalsekretæren til alle konvensjonsparter for deres godkjenning.
2. En endring som er vedtatt i samsvar med punkt 1 i denne artikkel, skal tre i kraft når to tredjedeler av de stater som er parter i denne konvensjon har meddelt De Forente Nasjoners Generalsekretær om at de har godtatt den i samsvar med sine respektive konstitusjonelle bestemmelser.
3. Når endringer trer i kraft, skal de være bindende for de konvensjonsparter som har godtatt dem, mens øvrige konvensjonsparter fortsatt skal være bundet av bestemmelsene i denne konvensjon og eventuelle tidligere endringer som de har godtatt.

Artikkel 30

1. Enhver tvist mellom to eller flere konvensjonsparter vedrørende fortolkning eller anvendelse av denne konvensjon som ikke kan avgjøres ved forhandlinger, skal henvises til voldgift når en av partene

anmoder om det. Dersom partene innen seks måneder fra datoen for anmodning om voldgift ikke er i stand til å enes om organiseringen av voldgiften, kan hvilken som helst av partene henvide tvisten til Den Internasjonale Domstol ved anmodning i samsvar med Domstolens statutter.

2. Enhver stat kan, ved undertegning eller ratifikasjon av denne konvensjon eller ved tiltredelse av den, erklære at den ikke anser seg bundet av punkt 1 i denne artikkel. De øvrige konvensjonsparter skal ikke være bundet av punkt 1 i denne artikkel i forhold til en konvensjonspart som har tatt slikt forbehold.
3. Enhver konvensjonspart som har tatt forbehold i samsvar med punkt 2 i denne artikkel, kan på et hvilket som helst tidspunkt trekke tilbake dette forbehold ved melding til De Forente Nasjoners Generalsekretær.

Artikkel 31

1. En konvensjonspart kan si opp denne konvensjon ved skriftlig melding til De Forente Nasjoners Generalsekretær. Oppsigelsen trer i kraft ett år etter den dato meldingen ble mottatt av Generalsekretæren.
2. Slik oppsigelse skal ikke medføre at konvensjonsparten blir løst fra sine forpliktelser etter denne konvensjon med hensyn til noen handling eller unnlatelse som finner sted før den dato da oppsigelsen trer i kraft, og heller ikke skal slik oppsigelse på noen måte være til hinder for fortsatt behandling av enhver

sak som allerede er under behandling av Komitéen før den dato da oppsigelsen trer i kraft.

3. Etter den dato da oppsigelsen trer i kraft for en konvensjonspart, skal Komitéen ikke påbegynne behandling av noen ny sak som angår vedkommende stat.

Artikkel 32

De Forente Nasjoners Generalsekretær skal informere alle stater som er medlem av De Forente Nasjoner og alle stater som har undertegnet denne konvensjon eller tiltrådt den om følgende:

- (a) Undertegninger, ratifikasjoner og tiltredelser etter artiklene 25 og 26;
- (b) Datoen for ikrafttredelse av denne konvensjon etter artikkel 27 og datoen for ikrafttredelse av enhver endring etter artikkel 29;
- (c) Oppsigelser etter artikkel 31.

Artikkel 33

1. Denne konvensjon, hvis arabiske, engelske, franske, kinesiske, russiske og spanske tekst har samme gyldighet, skal deponeres hos De Forente Nasjoners Generalsekretær.
2. De Forente Nasjoners Generalsekretær skal oversende bekreftede kopier av denne konvensjon til alle stater.

VIII. Torturkonvensjonens tilleggsprotokoll (OPCAT)

Valgfri protokoll til konvensjonen mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff

Vedtatt 18. desember 2002 på FNs Generalforsamlings 57. sesjon i resolusjon A/RES/57/199. Avtalen trådte i kraft 22. juni 2006.

Fortale

De stater som er part i denne protokoll,

som stadfester at tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff er forbudt og utgjør alvorlige brudd på menneskerettighetene,

som er overbevist om at ytterligere tiltak er nødvendig for å nå målene i konvensjonen mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (heretter kalt konvensjonen) og for å gi personer som er berøvet sin frihet, sterkere beskyttelse mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff,

som minner om at artikkel 2 og 16 i konvensjonen pålegger enhver konvensjonspart å treffe effektive tiltak for å forhindre tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff på ethvert territorium under dens jurisdiksjon,

som erkjenner at statene har hovedansvaret for å gjennomføre nevnte artikler, at alle har et felles ansvar for å styrke beskyttelsen av personer som er berøvet sin frihet, og for å sikre full respekt for

deres menneskerettigheter, og at internasjonale gjennomføringsorganer utfyller og styrker nasjonale tiltak,

som minner om at effektiv forebygging av tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff fordrer opplæring og en kombinasjon av forskjellige lovgivningsmessige, forvaltningsmessige, rettslige og andre tiltak,

som også minner om at Verdenskonferansen om menneskerettigheter fastslo at innsats for å avskaffe tortur først og fremst må konsentreres om forebyggende tiltak, og oppfordret til vedtakelse av en valgfri protokoll til konvensjonen i den hensikt å etablere et forebyggende system med regelmessige besøk til steder for frihetsberøvelse,

som er overbevist om at personer som er berøvet sin frihet, kan gis sterkere beskyttelse mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff gjennom ikke-rettslige virkemidler av forebyggende art basert på regelmessige besøk til steder for frihetsberøvelse,

er blitt enige om følgende:

DEL I

Generelle prinsipper

Artikkel 1

Formålet med denne protokoll er å etablere et system med regelmessige besøk foretatt av uavhengige internasjonale og nasjonale organer til steder der personer er berøvet sin frihet, for å forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Artikkel 2

Det skal opprettes en underkomité for forebygging av tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (heretter kalt «Underkomiteen for forebygging») under De forente nasjoners komité mot tortur som skal utføre oppgavene fastsatt i denne protokoll.

Underkomiteen for forebygging skal utføre sitt arbeid innenfor rammen av De forente nasjoners pakt og skal la seg veilede av målsettingene og prinsippene i pakten samt av De forente nasjoners normer for behandling av personer som er berøvet sin frihet.

Underkomiteen for forebygging skal likeledes la seg veilede av prinsippene om fortrolighet, upartiskhet, ikke-selektivitet, universalitet og objektivitet.

Underkomiteen for forebygging og statspartene skal samarbeide om gjennomføringen av denne protokoll.

Artikkel 3

Hver statspart skal på nasjonalt plan opprette, utpeke eller opprettholde et eller flere besøksorganer for forebygging av tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (heretter kalt «nasjonal forebyggende mekanisme»).

Artikkel 4

Hver statspart skal i samsvar med denne protokoll tillate at mekanismene nevnt i artikkel 2 og 3 kan besøke ethvert sted under dens jurisdiksjon og kontroll der personer er eller kan være berøvet sin frihet, enten som følge av en beslutning truffet av en offentlig myndighet eller etter dens tilskyndelse eller med dens uttrykkelige eller stilltiende samtykke (heretter kalt «steder for frihetsberøvelse»). Slike besøk skal foretas med sikte på å styrke, om nødvendig, beskyttelsen av disse personer mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Med uttrykket «frihetsberøvelse» menes i denne protokoll

enhver form for varetekt eller fengsling eller at en person plasseres i offentlig eller privat forvaring som vedkommende ikke kan forlate av egen vilje, etter beslutning av en rettslig, forvaltningsmessig eller annen myndighet.

DEL II

Underkomiteen for forebygging

Artikkel 5

Underkomiteen for forebygging skal bestå av ti medlemmer. Etter den 50. ratifikasjon av eller tiltredelse til denne protokoll skal antallet medlemmer økes til 25.

Medlemmene av Underkomiteen for forebygging skal velges blant personer med høy moralsk integritet og dokumentert yrkeserfaring fra rettspleien, særlig strafferetten, fra fengsels- eller politiadministrasjon eller fra ulike fagområder som er relevante for behandlingen av personer som er berøvet friheten.

Sammensetningen av Underkomiteen for forebygging skal ta behørig hensyn til en rimelig geografisk fordeling blant statspartene og til at deres ulike samfunnsformer og rettssystemer er representert.

Sammensetningen skal også ta hensyn til en balansert kjønnsrepresentasjon på grunnlag av prinsippene om likestilling og ikke-diskriminering.

Underkomiteen for forebygging kan ikke ha to medlemmer som er borgere av samme stat.

Medlemmene av Underkomiteen for forebygging skal tjenestegjøre i personlig egenskap, de skal opptre uavhengig og upartisk og stå til disposisjon for å kunne tjene underkomiteen på en effektiv måte.

Artikkel 6

Hver statspart kan i samsvar med nr. 2 i denne artikkel foreslå inntil to kandidater som har de kvalifikasjonene og oppfyller de kravene som er fastsatt i artikkel 5, og skal i forslaget framlegge detaljerte opplysninger om kandidatenes kvalifikasjoner.

Kandidatene skal være borgere av en stat som er part i denne protokoll.

Minst én av de to kandidatene skal være borger av statsparten som framlegger forslaget.

Det skal ikke foreslås mer enn to borgere fra samme statspart.

Før en statspart foreslår en borger fra en annen statspart, skal den søke og innhente samtykke fra den annen statspart.

Senest fem måneder før møtet blant statspartene der det skal avholdes valg, skal De forente nasjoners generalsekretær rette en skriftlig henvendelse til statspartene og be dem oversende sine forslag til kandidater innen tre måneder. Generalsekretæren skal legge fram en alfabetisk liste over kandidatene, med angivelse av hvilke statsparter som har foreslått dem.

Artikkel 7

Medlemmene av Underkomiteen for forebygging skal velges på følgende måte:

Det skal først og fremst tas hensyn til at kravene og kriteriene i artikkel 5 i denne protokoll er oppfylt.

Det første valget skal holdes senest seks måneder etter at denne protokoll er trådt i kraft.

Statspartene skal velge medlemmene til Underkomiteen for forebygging ved hemmelig avstemning.

Valg av medlemmer til Underkomiteen for forebygging skal finne sted hvert annet år på møter blant statspartene sammenkalt av De forente nasjoners generalsekretær. På disse møtene, som er beslutningsdyktige når to tredeler av statspartene er representert, skal de kandidater anses valgt som oppnår det høyeste stemmetall og et absolutt flertall av stemmene fra de representanter for statspartene som er til stede og avgir stemme.

Dersom to borgere fra samme statspart under valgprosessen er blitt kvalifisert til å sitte som medlem av Underkomiteen for forebygging, skal kandidaten som har oppnådd det høyeste stemmetall, sitte som medlem av underkomiteen. Dersom borgerne fra statsparten har oppnådd samme stemmetall, gjelder følgende framgangsmåte:

Dersom kun én kandidat er foreslått av statsparten han eller hun er borger av, skal denne borgeren sitte som medlem av Underkomiteen for forebygging.

Dersom begge kandidatene er foreslått av statsparten de er borgere av, skal det holdes en egen, hemmelig avstemning for å fastsette hvilken kandidat som skal bli medlem.

Dersom ingen av kandidatene er foreslått av statsparten han eller hun er borger av, skal det holdes en egen, hemmelig avstemning for å fastsette hvilken kandidat som skal bli medlem.

Artikkel 8

Dersom et medlem av Underkomiteen for forebygging dør, trekker seg tilbake eller av andre grunner ikke lenger kan utføre sine plikter, skal statsparten som foreslo medlemmet, foreslå en annen egnet person som har de kvalifikasjonene og oppfyller de kravene som er fastsatt i artikkel 5, samtidig som det tas hensyn til behovet for en passende balanse mellom de ulike fagområdene, og som skal sitte i underkomiteen fram til statspartenes neste møte, med forbehold om godkjenning fra flertallet av statspartene. Godkjenning skal anses som gitt med mindre minst halvparten av statspartene har gitt negativt svar innen seks uker etter at de er underrettet om den foreslåtte utnevnelsen av De forente nasjoners generalsekretær.

Artikkel 9

Medlemmene av Underkomiteen for forebygging velges for en periode av fire år. De kan gjenvelges én gang dersom de foreslås på nytt. Funksjonstiden for halvparten av medlemmene som velges ved det første valget, skal utløpe etter to år; umiddelbart etter det første valget skal navnene på disse medlemmene bestemmes ved loddtrekning av lederen for møtet nevnt i artikkel 7 nr. 1 bokstav d).

Artikkel 10

Underkomiteen for forebygging velger sitt styre for en periode av to år. Medlemmene kan gjenvelges.

Underkomiteen for forebygging skal fastsette sin egen forretningsorden. Forretningsordenen skal blant annet bestemme at

- halvparten av medlemmene pluss ett medlem er beslutningsdyktige,
- Underkomiteen for forebygging skal treffe sine beslutninger ved flertallsavgjørelse blant de tilstedeværende medlemmer,
- Underkomiteen for forebygging skal møte for lukkede dører.

De forente nasjoners generalsekretær skal sammenkalle det første møtet i Underkomiteen for forebygging. Senere møter skal holdes på de tidspunkter som fastsettes i underkomiteens forretningsorden. Underkomiteen for forebygging og De forente nasjoners komité mot tortur skal holde sine sesjoner samtidig minst én gang i året.

DEL III

Mandatet til Underkomiteen for forebygging

Artikkel 11

Underkomiteen for forebygging skal besøke stedene nevnt i artikkel 4 og gi statspartene anbefalinger om beskyttelse av personer som er berøvet sin frihet, mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, med hensyn til de nasjonale forebyggende mekanismene:

- om nødvendig gi statspartene råd og bistå dem ved opprettelsen av slike mekanismer,
- opprettholde direkte, og om nødvendig fortrolig, kontakt med de nasjonale forebyggende mekanismene og tilby dem opplæring og faglig bistand med sikte på å styrke deres kapasitet,
- gi dem råd og bistå dem i vurderingen av behovene og hvilke virkemidler som er nødvendige for å gi personer som er berøvet sin frihet, sterkere beskyttelse mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff,
- gi anbefalinger til og framsette kommentarer overfor statspartene med sikte på å styrke kapasiteten og mandatet til de nasjonale forebyggende mekanismene for forebygging av tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff,
- samarbeide om å forebygge tortur i sin alminnelighet med de relevante organer og mekanismer i De forente nasjoner samt med de internasjonale, regionale og nasjonale institusjonene og organisasjonene som arbeider for å styrke beskyttelsen av alle mennesker mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Artikkel 12

For at Underkomiteen for forebygging skal kunne overholde sitt mandat som fastsatt i artikkel 11, forplikter statspartene seg til

- å motta Underkomiteen for forebygging på sitt territorium og gi den adgang til steder for frihetsberøvelse som definert i artikkel 4 i denne protokoll,
- å la Underkomiteen for forebygging få tilgang til alle relevante opplysninger den ber om for å kunne vurdere behovene og hvilke tiltak som bør gjennomføres for å gi personer som er berøvet sin frihet, sterkere beskyttelse mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff,

- å oppmuntre til og legge forholdene til rette for kontakt mellom Underkomiteen for forebygging og de nasjonale forebyggende mekanismene,
- å gjennomgå anbefalingene fra Underkomiteen for forebygging og innlede en dialog med underkomiteen om mulige gjennomføringstiltak.

Artikkel 15

Underkomiteen for forebygging skal, først ved loddtrekning, fastsette et program for regelmessige besøk til statspartene for å oppfylle sitt mandat som fastsatt i artikkel 11.

Etter konsultasjoner skal Underkomiteen for forebygging underrette statspartene om sitt program, slik at de uten opphold kan treffe de praktiske foranstaltninger som er nødvendige for at besøkene skal kunne gjennomføres.

Besøkene skal foretas av minst to medlemmer av Underkomiteen for forebygging. Disse medlemmene kan om nødvendig ledsages av eksperter som har dokumentert yrkeserfaring fra og kunnskap på områdene omfattet av denne protokoll, og som skal velges fra en liste med eksperter utarbeidet på grunnlag av forslag fra statspartene, De forente nasjoners høykommissær for menneskerettigheter og De forente nasjoners senter for internasjonal kriminalitetsforebygging. De berørte statsparter skal under utarbeidelsen av listen foreslå maksimalt fem nasjonale eksperter. Den berørte statspart kan motsette seg at en bestemt ekspert deltar under besøket, og Underkomiteen for forebygging skal da foreslå en annen ekspert.

Dersom Underkomiteen for forebygging anser det nødvendig, kan den foreslå et kort oppfølgingsbesøk etter et ordinært besøk.

Artikkel 14

For at Underkomiteen for forebygging skal kunne oppfylle sitt mandat, forplikter statspartene i denne protokoll seg til å gi den

- ubegrenset tilgang til alle opplysninger om antall personer som er berøvet sin frihet på steder for frihetsberøvelse som definert i artikkel 4, samt antall slike steder og deres beliggenhet,
- ubegrenset tilgang til alle opplysninger om behandlingen av slike personer samt forholdene de lever under,
- med forbehold for nr. 2 nedenfor, ubegrenset adgang til alle steder for frihetsberøvelse og deres anlegg og lokaler,

- mulighet til å føre private samtaler uten vitner til stede med personer som er berøvet sin frihet, enten personlig eller med tolk dersom det anses nødvendig, samt med enhver annen person Underkomiteen for forebygging mener kan tilføre relevant informasjon,
- frihet til å velge hvilke steder den ønsker å besøke, og hvilke personer den ønsker å snakke med.

Det kan framsettes innsigelser mot besøk til et bestemt sted for frihetsberøvelse bare av tvingende og presserende grunner knyttet til landets forsvar, den offentlige sikkerhet, naturkatastrofer eller alvorlige ordensforstyrrelser ved stedet som skal besøkes, slik at besøket ikke lar seg gjennomføre inntil videre. Erklært unntakstilstand skal ikke i seg selv brukes av en statspart som grunnlag for å motsette seg besøk.

Artikkel 15

Ingen myndighet eller tjenestemann skal beordre, anvende, tillate eller tolerere at det iverksettes sanksjoner mot en person eller organisasjon for å ha oversendt opplysninger, uriktige eller ikke, til Underkomiteen for forebygging eller til underkomiteens representanter, og en slik person eller organisasjon skal heller ikke lide overlast på annen måte.

Artikkel 16

Underkomiteen for forebygging skal oversende sine anbefalinger og kommentarer i fortrolighet til statsparten og, dersom det er aktuelt, til den nasjonale forebyggende mekanismen.

Underkomiteen for forebygging skal offentliggjøre sin rapport sammen med eventuelle kommentarer fra den berørte statspart når statsparten ber om det. Dersom statsparten offentliggjør deler av rapporten, kan Underkomiteen for forebygging offentliggjøre hele eller deler av rapporten. Personopplysninger kan imidlertid ikke offentliggjøres uten den berørte persons uttrykkelige samtykke.

Underkomiteen for forebygging skal hvert år legge fram en offentlig rapport om sin virksomhet for De forente nasjoners komité mot tortur.

Dersom statsparten nekter å samarbeide med Underkomiteen for forebygging i samsvar med artikkel 12 og 14, eller nekter å treffe tiltak for å bedre situasjonen i lys av underkomiteens anbefalinger, kan De forente nasjoners komité mot tortur, på anmodning fra Underkomiteen for forebygging, ved flertallsavgjørelse blant medlemmene og etter at statsparten har fått anledning til å gjøre sitt syn kjent, beslutte å uttale seg offentlig om saken eller å offentliggjøre underkomiteens rapport.

DEL IV

Nasjonale forebyggende mekanismer

Artikkel 17

Hver statspart skal, senest ett år etter at denne protokoll er trådt i kraft, ratifisert eller tiltrådt, opprettholde, utpeke eller opprette en eller flere uavhengige nasjonale forebyggende mekanismer for å forebygge tortur på nasjonalt plan. Mekanismer opprettet av desentraliserte enheter kan utpekes som nasjonale forebyggende mekanismer for denne protokolls formål dersom de er i samsvar med protokollens bestemmelser.

Artikkel 18

Statspartene skal garantere funksjonsmessig uavhengighet for de nasjonale forebyggende mekanismene og også uavhengighet for deres personell.

Statspartene skal treffe nødvendige tiltak for å sikre at den nasjonale forebyggende mekanismens eksperter har nødvendig kompetanse og fagkunnskap. De skal bestrebe seg på å oppnå en balansert kjønnsrepresentasjon og en tilfredsstillende representasjon av landets etniske grupper og minoriteter.

Statspartene forplikter seg til å stille de nødvendige ressurser til rådighet for at de nasjonale forebyggende mekanismene skal fungere etter sin hensikt.

Når statspartene oppretter nasjonale forebyggende mekanismer, skal de ta behørig hensyn til prinsippene om statusen til nasjonale institusjoner for fremme og beskyttelse av menneskerettighetene.

Artikkel 19

De nasjonale forebyggende mekanismene skal som et minimum ha myndighet til

- regelmessig å undersøke behandlingen av personer som er berøvet sin frihet på steder for frihetsberøvelse som definert i artikkel 4, med sikte på å styrke, om nødvendig, beskyttelsen av disse personer mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff,
- å gi vedkommende myndigheter anbefalinger med sikte på å bedre behandlingen av og forholdene for personer som er berøvet sin frihet, og å forhindre tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, under hensyntagen til De forente nasjoners relevante normer, å framlegge forslag og kommentarer vedrørende eksisterende lovgivning eller lovforslag.

Artikkel 20

For at de nasjonale forebyggende mekanismene skal kunne oppfylle sitt mandat, forplikter statene som er part i denne protokoll, seg til å gi dem tilgang til alle opplysninger om antall personer som er berøvet sin frihet på steder for frihetsberøvelse som definert i artikkel 4, samt antall slike steder og deres beliggenhet, tilgang til alle opplysninger om behandlingen av slike personer samt forholdene de lever under, adgang til alle steder for frihetsberøvelse og deres anlegg og lokaler, mulighet til å føre private samtaler uten vitner til stede med personer som er berøvet sin frihet, enten personlig eller med tolk dersom det anses nødvendig, samt med enhver annen person den nasjonale forebyggende mekanismen mener kan tilføre relevant informasjon, frihet til å velge hvilke steder de ønsker å besøke, og hvilke personer de ønsker å snakke med, rett til å kontakte Underkomiteen for forebygging, til å sende den opplysninger og til å ha møter med den.

Artikkel 21

Ingen myndighet eller tjenestemann skal beordre, anvende, tillate eller tolerere at det iverksettes sanksjoner mot en person eller organisasjon for å ha oversendt opplysninger, uriktige eller ikke, til den nasjonale forebyggende mekanismen, og en slik person eller organisasjon skal heller ikke lide overlast på annen måte.

Fortrolige opplysninger innhentet av den nasjonale forebyggende mekanismen skal være undergitt taushetsplikt. Personopplysninger kan ikke offentliggjøres uten den berørte persons uttrykkelige samtykke.

Artikkel 22

Vedkommende myndigheter hos den berørte statspart skal gjennomgå den nasjonale forebyggende mekanismens anbefalinger og innlede en dialog med den om mulige gjennomføringstiltak.

Artikkel 23

Statspartene i denne protokoll forplikter seg til å offentliggjøre og spre de nasjonale forebyggende mekanismenes årlige rapporter.

DEL V**Erklæring****Artikkel 24**

Ved ratifisering kan statspartene avgi en erklæring om utsatt gjennomføring av deres forpliktelser i henhold til enten del III eller del IV i denne protokoll.

Denne utsettelsen skal være gyldig for høyst tre år. Etter behørig redegjørelser fra statsparten og etter konsultasjoner med Underkomiteen for forebygging kan De forente nasjoners komité mot tortur forlenge denne perioden med to nye år.

DEL VI**Finansielle bestemmelser****Artikkel 25**

De utgifter som pådras av Underkomiteen for forebygging i forbindelse med gjennomføringen av denne protokoll, skal bæres av De forente nasjoner.

De forente nasjoners generalsekretær skal sørge for at Underkomiteen for forebygging har det personale og de lokaler som er nødvendig for at den skal kunne utføre sine oppgaver på en effektiv måte i henhold til denne protokoll.

Artikkel 26

Det skal opprettes et spesialfond i samsvar med Generalforsamlingens relevante framgangsmåter, som skal forvaltes i samsvar med De forente nasjoners finansielle bestemmelser og regler, for å bidra til finansieringen av gjennomføringen av de anbefalinger Underkomiteen for forebygging gir etter et besøk til en statspart, samt av opplæringsprogrammer for de nasjonale forebyggende mekanismene.

Spesialfondet kan finansieres gjennom frivillige bidrag fra regjeringer, mellomstatlige og ikke-statlige organisasjoner samt andre private eller offentlige institusjoner.

DEL VII

Sluttbestemmelser

Artikkel 27

Denne protokoll er åpen for undertegning av enhver stat som har undertegnet konvensjonen.

Denne protokoll er gjenstand for ratifikasjon av enhver stat som har ratifisert eller tiltrådt konvensjonen. Ratifikasjonsdokumenter skal deponeres hos De forente nasjoners generalsekretær.

Denne protokoll skal være åpen for tiltrødelse av enhver stat som har ratifisert eller tiltrådt konvensjonen.

Tiltrødelse skjer ved deponering av et tiltrødelsesdokument hos De forente nasjoners generalsekretær.

De forente nasjoners generalsekretær skal underrette alle stater som har undertegnet eller tiltrådt denne protokoll, hver gang en stat deponerer et ratifikasjons- eller tiltrødelsesdokument.

Artikkel 28

Denne protokoll trer i kraft den trettiende dag etter den dag det tjuende ratifikasjons- eller tiltrødelsesdokument er deponert hos De forente nasjoners generalsekretær.

For hver stat som ratifiserer eller tiltrer denne protokoll etter at det tjuende ratifikasjons- eller tiltrødelsesdokument er deponert hos De forente nasjoners generalsekretær, skal denne protokoll tre i kraft den trettiende dag etter den dag staten har deponert sitt eget ratifikasjons- eller tiltrødelsesdokument.

Artikkel 29

Bestemmelsene i denne protokoll skal uten begrensninger eller unntak få anvendelse for alle deler av forbundsstater.

Artikkel 30

Det skal ikke tas forbehold til denne protokoll.

Artikkel 31

Bestemmelsene i denne protokoll skal ikke berøre statspartenes forpliktelser etter regionale konvensjoner som etablerer en ordning med besøk til steder for frihetsberøvelse. Underkomiteen for forebygging og organer opprettet i henhold til slike regionale konvensjoner oppfordres til å rådføre seg og samarbeide med hverandre med sikte på å unngå dobbeltarbeid og effektivt å fremme denne protokolls målsettinger.

Artikkel 32

Bestemmelsene i denne protokoll skal ikke berøre statspartenes forpliktelser etter de fire Genève-konvensjonene av 12. august 1949 og tilleggsprotokollene til disse av 8. juni 1977, eller enhver statsparts mulighet til å gi Den internasjonale Røde Kors-komité tillatelse til å besøke steder for frihetsberøvelse i situasjoner som ikke omfattes av internasjonal humanitærrett.

Artikkel 33

Enhver statspart kan når som helst si opp denne protokoll ved skriftlig underretning til De forente nasjoners generalsekretær, som deretter skal underrette de øvrige statsparter i denne protokoll og i konvensjonen. Oppsigelsen trer i kraft ett år etter den dag Generalsekretæren har mottatt underretning.

En slik oppsigelse skal ikke medføre at statsparten fritas for sine forpliktelser etter denne protokoll med hensyn til noen handling eller situasjon som måtte inntreffe før den dag oppsigelsen trer i kraft, eller med hensyn til tiltak Underkomiteen for forebygging har vedtatt eller måtte vedta å treffe overfor den berørte statspart, og en oppsigelse skal heller ikke på noen måte berøre den videre behandlingen av spørsmål som allerede er til behandling i Underkomiteen for forebygging før oppsigelsen trer i kraft.

Etter den dag statspartens oppsigelse trer i kraft, skal Underkomiteen for forebygging ikke ta nye spørsmål i tilknytning til vedkommende stat opp til behandling.

Artikkel 34

Enhver stat som er part i denne protokoll, kan foreslå en endring og inngi endringsforslaget til De forente nasjoners generalsekretær. Generalsekretæren skal deretter oversende endringsforslaget til statspartene i denne protokoll med anmodning om å underrette ham dersom de ønsker en statspartskonferanse for å vurdere og stemme over forslaget. Dersom minst en tredel av statspartene innen fire måneder regnet fra den dag forslaget er oversendt, ønsker en slik konferanse, skal Generalsekretæren sammenkalle konferansen i regi av De forente nasjoner. De forente nasjoners generalsekretær skal legge fram enhver endring som vedtas med to tredels flertall av de statsparter som er til stede og avgir stemme på konferansen, for samtlige statsparter til godtakelse.

En endring som vedtas i samsvar med nr. 1 i denne artikkel, skal tre i kraft når den er godtatt av et flertall på to tredeler av statspartene i denne protokoll i samsvar med deres respektive forfatningsregler.

Når endringer trer i kraft, skal de være bindende for de statsparter som har godtatt dem, mens de øvrige statsparter fremdeles skal være bundet av bestemmelsene i denne protokoll og tidligere endringer de har godtatt.

Artikkel 35

Medlemmer av Underkomiteen for forebygging og de nasjonale forebyggende mekanismene skal gis de privilegier og den immunitet som er nødvendig for at de skal kunne utøve sine funksjoner på en uavhengig måte. Medlemmer av Underkomiteen for forebygging skal gis de privilegier og den immunitet som er angitt i del 22 i Overenskomst om De forente nasjoners privilegier og immunitet av 15. februar 1946, med forbehold for bestemmelsene i del 23 i nevnte overenskomst.

Artikkel 36

Når medlemmene av Underkomiteen for forebygging besøker en statspart, skal de, uten at dette berører bestemmelsene og formålene i denne protokoll og de privilegier og den immunitet de nyter, overholde lover og bestemmelser i staten de besøker, og avstå fra enhver handling eller virksomhet som er uforenlig med deres plikters upartiske og internasjonale karakter.

Artikkel 37

Denne protokoll, der den arabiske, engelske, franske, kinesiske, russiske og spanske teksten har samme gyldighet, skal deponeres hos De forente nasjoners generalsekretær.

De forente nasjoners generalsekretær skal oversende bekreftede kopier av denne protokoll til alle stater.

IX. Lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen (sivilombudsmannsloven)

Lov 22. juni 1962 nr. 8. Sist endret ved lov 21. juni 2013 nr. 89

§ 1. Valg av ombudsmann.

Etter hvert stortingsvalg velger Stortinget en ombudsmann for forvaltningen, Sivilombudsmannen. Valget gjelder for 4 år fra 1 januar året etter stortingsvalget.

Ombudsmannen må fylle vilkårene for å være høyesterettsdommer. Han må ikke være medlem av Stortinget.

Hvis ombudsmannen dør eller blir ute av stand til å utføre sitt verv velger Stortinget en ny ombudsmann for den gjenværende del av tjenestetiden. Det samme gjelder dersom ombudsmannen sier fra seg vervet eller Stortinget med et flertall på minst to tredjedeler av de avgitte stemmer beslutter å frata ham vervet.

Er Ombudsmannen på grunn av sykdom eller av andre grunner midlertidig forhindret fra å utføre sitt verv, kan Stortinget velge en stedfortreder til å gjøre tjeneste så lenge fraværet varer. Ved fravær inntil 3 måneder kan Ombudsmannen bemyndige kontorsjefen til å gjøre tjeneste som stedfortreder.

Finner Stortingets presidentskap at ombudsmannen bør anses som inhabil ved behandlingen av en sak, velger det en setteombudsmann til å behandle saken.

Endret ved lover 8. feb 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. stortingsvedtak 19. feb. 1980), 6. sept. 1991 nr. 72.

§ 2. Instruks.

Stortinget fastsetter alminnelig instruks for Ombudsmannens virksomhet. For øvrig utfører Ombudsmannen sitt verv selvstendig og uavhengig av Stortinget.

Endret ved lov 8. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. stortingsvedtak 19. feb. 1980).

§ 3. Formål.

Som Stortingets tillitsmann skal ombudsmannen på den måte som fastsatt i denne lov og i hans instruks, søke å sikre at det i den offentlige forvaltning ikke øves urett mot den enkelte borger og bidra til at offentlig forvaltning respekterer og sikrer menneskerettighetene.

Endret ved lover 8. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. stortingsvedtak 19. feb. 1980), 16. jan. 2004 nr. 3 (ikr. 1. jan. 2004), 29. juni 2007 nr. 82 (ikr. 1. juli 2007).

§ 3a. Nasjonal forebyggende mekanisme.

Ombudsmannen er nasjonal forebyggende mekanisme som beskrevet i artikkel 5 i valgfri protokoll 18. desember 2002 til De forente nasjoners internasjonale konvensjon 10. desember 1984 mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Ombudsmannen skal etablere et rådgivende utvalg for arbeidet som nasjonal forebyggende mekanisme.

Tilføyd ved lov 21. juni 2013 nr. 89 (ikr. 1. juli 2013).

§ 4. Arbeidsområde.

Ombudsmannens arbeidsområde omfatter den offentlige forvaltning, og alle som virker i dens tjeneste. Arbeidsområdet omfatter også frihetsberøvedes forhold i private institusjoner når frihetsberøvelsen har grunnlag i en beslutning truffet av en offentlig myndighet eller finner sted etter tilskyndelse fra en offentlig myndighet eller med samtykke eller tilslutning fra en offentlig myndighet.

Ombudsmannens arbeidsområde omfatter ikke:

- a) forhold som Stortinget har tatt standpunkt til.
- b) avgjørelser truffet i statsråd,
- c) domstolenes virksomhet,
- d) Riksrevisjonens virksomhet,
- e) saker som etter Stortingets bestemmelse hører under Ombudsmannsnemnda eller Ombudsmannen for Forsvaret,
- f) avgjørelser som etter bestemmelse i lov bare kan treffes av kommunestyret, fylkestinget eller samkommunestyret selv, med mindre avgjørelse er truffet av formannskapet, fylkesutvalget, et fast utvalg, kommunerådet eller fylkesrådet etter lov av 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner § 13. Avgjørelse som her nevnt kan Ombudsmannen likevel ta opp til undersøkelse av eget tiltak når han finner at hensynet til rettssikkerheten eller andre særlige grunner tilsier det.

Stortinget kan i Ombudsmannens instruks fastsette:

- a) om en bestemt offentlig institusjon eller virksomhet skal anses for å være offentlig forvaltning eller en del av statens, kommunenes eller fylkeskommunenes tjeneste etter denne lov,
- b) at visse deler av et offentlig organs eller en offentlig institusjons virksomhet skal falle utenfor Ombudsmannens arbeidsområde.

Endret ved lover 22. mars 1968 nr. 1, 8. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. stortingsvedtak 19. feb. 1980), 19. des. 1980 nr. 63, 11. juni 1993 nr. 85, 15. mars 1996 nr. 13, 2. des. 2011 nr. 46 (ikr. 1. jan. 2012), 25. mai 2012 nr. 28 (ikr. 1. juli 2012 iflg. res. 25. mai 2012 nr. 449), 21. juni 2013 nr. 89 (ikr. 1. juli 2013).

§ 5. Grunnlag for arbeidet.

Ombudsmannen kan ta saker opp til behandling enten etter klage eller av eget tiltak.

Endret ved lov 8. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. stortingsvedtak 19. feb. 1980).

§ 6. Nærmere om klage og klagefrist.

Enhver som mener å ha vært utsatt for urett fra den offentlige forvaltnings side, kan klage til Ombudsmannen.

Den som er fratatt sin personlige frihet har rett til å klage til Ombudsmannen i lukket brev.

Klagen skal være navngitt og må være satt fram innen 1 år etter at den tjenestehandling eller det forhold det klages over ble foretatt eller opphørte. Har klageren brakt saken inn for høyere forvaltningsorgan, regnes fristen fra det tidspunkt denne myndighet treffer sin avgjørelse.

Ombudsmannen avgjør om en klage gir tilstrekkelig grunn til behandling.

Endret ved lov 8. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. stortingsvedtak 19. feb. 1980).

§ 7. Rett til å få opplysninger.

Ombudsmannen kan hos offentlige tjenestemenn og hos alle andre som virker i forvaltningens tjeneste, kreve de opplysninger han trenger for å kunne utføre sitt verv. Som nasjonal forebyggende mekanisme har Ombudsmannen tilsvarende rett til å kreve opplysninger fra person i tjeneste for private institusjoner som nevnt i § 4 første ledd annet punktum. I samme utstrekning kan

han kreve fremlagt protokoller og andre dokumenter.

Ombudsmannen kan kreve bevisopptak ved domstolene etter reglene i domstoloven § 43 annet ledd. Rettsmøtene er ikke offentlige.

Endret ved lover 22. mars 1968 nr. 1, 8. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. stortingsvedtak 19. feb. 1980), 17. juni 2005 nr. 90 (ikr. 1. jan. 2008 iflg. res. 26. jan. 2007 nr. 88) som endret ved lov 26. jan. 2007 nr. 3, 2. des. 2011 nr. 46 (ikr. 1. jan. 2012), 21. juni 2013 nr. 89 (ikr. 1. juli 2013).

§ 8. Adgang til lokaler, tjenestesteder mv.

Ombudsmannen har adgang til tjenestesteder, kontorer og andre lokaler for ethvert forvaltningsorgan og enhver virksomhet som går inn under hans arbeidsområde.

Endret ved lover 8. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. stortingsvedtak 19. feb. 1980), 21. juni 2013 nr. 89 (ikr. 1. juli 2013).

§ 9. Dokumentoffentlighet og taushetsplikt

Ombudsmannens saksdokumenter er offentlige.

Ombudsmannen avgjør med endelig virkning om et dokument helt eller delvis skal unntas fra offentlighet. Nærmere regler, herunder om adgangen til å unnta dokumenter fra offentlighet, gis i ombudsmannens instruks.

Ombudsmannen har taushetsplikt med omsyn til opplysninger han får i sin tjeneste om forhold av personlig karakter. Taushetsplikten gjelder også opplysninger om drifts- og forretningshemmeligheter og informasjon som er gradert i henhold til sikkerhetsloven eller beskyttelsesinstruksen. Taushetsplikten varer ved også etter ombudsmannens fratreden. Den samme taushetsplikt påhviler hans personale og andre som bistår ved utførelsen av Ombudsmannens arbeidsoppgaver.

Endret ved lover 8. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. stortingsvedtak 19. feb. 1980), 28. juli 2000 nr. 74 (ikr. 1. jan. 2001 iflg. stortingsvedtak 14. juni 2000 nr. 863), 2. des. 2011 nr. 46 (ikr. 1. jan. 2012), 21. juni 2013 nr. 89 (ikr. 1. juli 2013).

§ 10. Avslutning av Ombudsmannens saksbehandling.

Ombudsmannen har rett til å uttale sin mening om forhold som går inn under hans arbeidsområde.

Ombudsmannen kan påpeke at det er gjort feil eller utvist forsømmelig forhold i den offentlige forvaltning. Om han finner tilstrekkelig grunn til det, kan han

meddele påtalemyndigheten eller tilsettingsmyndigheten hva han mener i den anledning bør foretas overfor vedkommende tjenestemann. Kommer Ombudsmannen til at en avgjørelse må anses ugyldig eller klart urimelig, eller klart strir mot god forvaltningspraksis, kan han gi uttrykk for dette. Mener Ombudsmannen at det knytter seg begrunnet tvil til forhold av betydning i saken, kan han gjøre vedkommende forvaltningsorgan oppmerksom på det.

Finner ombudsmannen at det foreligger forhold som kan medføre erstatningsansvar, kan han etter omstendighetene gi uttrykk for at det bør ytes erstatning.

Ombudsmannen kan la saken bero med retting av feilen eller med den forklaring som gis.

Ombudsmannen skal gi klageren og den eller dem saken angår underretning om resultatet av sin behandling av en sak. Han kan også gi overordnet forvaltningsorgan slik underretning.

Ombudsmannen avgjør selv om, og i tilfelle i hvilken form, han skal gi offentligheten meddelelse om sin behandling av en sak.

Som nasjonal forebyggende mekanisme kan Ombudsmannen gi anbefalinger med sikte på å bedre behandlingen av og forholdene for frihetsberøvede og forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Ansvarlig myndighet skal gjennomgå anbefalingene og innlede en dialog med Ombudsmannen om mulige gjennomføringstiltak.

Endret ved lover 8. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. stortingsvedtak 19. feb. 1980), 21. juni 2013 nr. 89 (ikr. 1. juli 2013).

§ 11. Innberetning om mangler i lovverk og praksis.

Blir Ombudsmannen oppmerksom på mangler ved lover, administrative forskrifter eller administrativ praksis, kan han gi vedkommende departement underretning om det.

Endret ved lov 8. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. stortingsvedtak 19. feb. 1980).

§ 12. Melding til Stortinget.

Ombudsmannen skal gi Stortinget årlig melding om sin virksomhet. Det skal avgis en særskilt melding om virksomheten som nasjonal forebyggende mekanisme. Meldingene trykkes og offentliggjøres.

Ombudsmannen kan gi Stortinget og vedkommende forvaltningsorgan særskilt melding om han finner det formålstjenlig.

Endret ved lover 22. mars 1968 nr. 1, 3. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. 19. feb. 1980), 21. juni 2013 nr. 88, 21. juni 2013 nr. 89 (ikr. 1. juli 2013)

§ 13. Lønn, pensjon, andre gjøremål.

Ombudsmannens lønn fastsettes av Stortinget eller den det gir fullmakt. Det samme gjelder godtgjørelse til stedfortreder som oppnevnes etter § 1 fjerde ledd første punktum. Godtgjørelse til stedfortreder antatt etter fjerde ledd annet punktum kan fastsettes av Stortingets presidentskap. Ombudsmannens pensjon fastsettes ved lov.

Ombudsmannen må ikke uten samtykke av Stortinget eller den det gir fullmakt ha annen stilling eller noe verv i offentlig eller privat virksomhet.

Endret ved lover 8. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. stortingsvedtak 19. feb. 1980), 28. juni 2002 nr. 56.

§ 14. Personalet.

Personalet ved Ombudsmannens kontor tilsettes av Stortingets presidentskap etter Ombudsmannens innstilling eller i henhold til Presidentskapets bestemmelse av et tilsettingsråd. Midlertidige tilsetninger for inntil 6 måneder foretas av Ombudsmannen. Presidentskapet gir nærmere regler om fremgangsmåte ved tilsetting og om rådets sammensetning.

Tjenestemennenes lønn, pensjon og arbeidsvilkår fastsettes i henhold til de avtaler og bestemmelser som gjelder for arbeidstakere i statsstilling.

Endret ved lover 8. feb. 1980 nr. 1 (ikr. 1. mars 1980 iflg. res. 19. feb. 1980), 19. juni 2009 nr. 82.

§ 15.

1. Denne lov trer i kraft 1 oktober 1962. ---
2. ---

X. Instruks for Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Vedtatt av Stortinget 19. februar 1980 med hjemmel i lov av 22. juni 1962 nr. 8 om Stortingets ombudsmann for forvaltningen § 2.

Endret ved vedtak 22 oktober 1996 nr. 1479, 14 juni 2000 nr. 1712, 2 desember 2005 nr. 1898, 12 juni 2007 nr. 1101, 17 juni 2013 nr. 1251.

§ 1. Formål.

(Til ombudsmannslovens § 5.)

Stortingets ombudsmann for forvaltningen – Sivilombudsmannen – skal arbeide for at det i den offentlige forvaltning ikke blir gjort urett mot den enkelte borger og at embets- og tjenestemenn og andre som virker i forvaltningens tjeneste ikke gjør feil eller forsømmer sine plikter.

§ 2. Arbeidsområde.

(Til ombudsmannslovens § 4.)

Ombudsmannens arbeidsområde omfatter den offentlige forvaltning og alle som virker i dens tjeneste, med de unntak lovens § 4 fastsetter.

Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste skal ikke anses som en del av offentlig forvaltning etter sivilombudsmannsloven. Ombudsmannen skal ikke behandle klager på etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenestene som kontrollutvalget har behandlet.

Ombudsmannen skal ikke behandle klager på Stortingets billighetserstatningsutvalg.

Unntaket for domstolenes virksomhet etter lovens § 4 første ledd c) omfatter også avgjørelser som ved klage, anke eller annet rettsmiddel kan innbringes for en domstol.

Endret ved stortingsvedtak 22. okt. 1996 nr. 1479, 2. des. 2003 nr. 1898 (i kraft 1. jan. 2004), 17. juni 2013 nr. 1251 (i kraft 1. juli 2013).

§ 3. Utforming og underbygging av klage.

(Til ombudsmannslovens § 6.)

Klage kan inngis direkte til Ombudsmannen. Den bør settes fram skriftlig og være underskrevet av klageren eller en som handler på hans vegne. Hvis klagen settes fram muntlig for Ombudsmannen, skal han sørge for at den straks blir satt opp skriftlig og underskrevet av klageren.

Klageren bør så vidt mulig gjøre rede for de grunner klagen bygger på og legge fram sine bevis og andre dokumenter i saken.

§ 4. Overskridelse av klagefrist.

(Til ombudsmannslovens § 6.)

Om klagefristen etter lovens § 6 – 1 år – er oversittet, er ikke det til hinder for at Ombudsmannen tar opp forholdet av eget tiltak.

§ 5. Vilkår for klagebehandling.

Klages det over en avgjørelse som klageren har høve til å få overprøvd av et høyere forvaltningsorgan, skal Ombudsmannen ikke behandle klagen med mindre han finner særlig grunn til å ta saken opp straks. Ombudsmannen skal veilede klageren om den adgang han har til å få overprøvd avgjørelsen på administrativ veg. Kan klageren ikke få avgjørelsen overprøvd fordi han har oversittet klagefristen, avgjør Ombudsmannen om han etter omstendighetene likevel skal behandle klagen.

Angår klagen andre forhold som kan innbringes for høyere administrativ myndighet eller for spesielt tilsynsorgan, bør Ombudsmannen henvise klageren til å ta saken opp med vedkommende myndighet eller selv legge saken fram for denne, med mindre Ombudsmannen finner særlig grunn til selv å ta saken opp straks.

Bestemmelsene i første og annet ledd gjelder ikke dersom Kongen er eneste klageinstans som står åpen.

§ 6. Undersøkelse av klager.

(Til ombudsmannslovens §§ 7 og 8.)

Klage som Ombudsmannen tar opp til nærmere undersøkelse, skal i alminnelighet legges fram for det forvaltningsorgan eller den tjenestemann den gjelder. Det samme gjelder senere uttalelser og opplysninger fra klageren. Vedkommende forvaltningsorgan eller tjenestemann skal alltid gis anledning til å uttale seg før Ombudsmannen gir uttalelse som nevnt i ombudsmannslovens § 10 annet og tredje ledd.

Ombudsmannen avgjør hvilke skritt som bør tas til avklaring av saksforholdet. Han kan innhente de opplysninger han finner nødvendige i samsvar med bestemmelsene i ombudsmannslovens § 7 og kan sette frist for å etterkomme pålegg om å gi opplysninger eller legge fram dokumenter m.v. Han kan også foreta nærmere undersøkelser hos det forvaltningsorgan eller den virksomhet klagen gjelder, jfr. ombudsmannslovens § 8.

Klageren har rett til å gjøre seg kjent med uttalelser og opplysninger som er gitt i klagesaken, med mindre han etter de regler som gjelder for vedkommende forvaltningsorgan ikke har krav på det.

Når Ombudsmannen av særlige grunner finner det nødvendig, kan han innhente uttalelse fra sakkyndige.

§ 7. Underretning til klageren når klage ikke tas opp.

(Til ombudsmannslovens § 6 fjerde ledd.)

Finner Ombudsmannen at det ikke er grunnlag for å ta opp en klage, skal klageren snarest underrettes. Ombudsmannen bør så vidt mulig veilede ham om annen klageadgang som måtte foreligge eller selvsende saken til rette myndighet.

§ 8. Saker som opptas av eget tiltak.

(Til ombudsmannslovens § 5.)

Når Ombudsmannen finner grunn til det, kan han ta saksbehandling, avgjørelser eller andre forhold opp til nærmere undersøkelse av eget tiltak. Bestemmelsene i § 6 første, annet og fjerde ledd får tilsvarende anvendelse ved slike undersøkelser.

§ 8a. Særregler for Ombudsmannen som nasjonal forebyggende mekanisme.

Ombudsmannen kan få bistand fra personer med særlig fagkyndighet i forbindelse med arbeidet som nasjonal forebyggende mekanisme etter sivilombudsmannsloven § 3a.

Ombudsmannen skal etablere et rådgivende utvalg som skal bidra med kompetanse, informasjon, råd og innspill til arbeidet som nasjonal forebyggende mekanisme.

Det rådgivende utvalget skal være sammensatt av medlemmer med blant annet barnefaglig kompetanse og kompetanse på menneskerettigheter og psykiatri. Utvalget skal ha en god kjønnsbalanse, og hvert kjønn skal være representert med minst 40 prosent. Utvalget kan være sammensatt av både norske og utenlandske medlemmer.

Tilføyd ved stortingsvedtak 17. juni 2013 nr. 1251 (i kraft 1. juli 2013)

§ 9. Avslutning av Ombudsmannens saksbehandling.

(Til ombudsmannslovens § 10.)

Ombudsmannen skal personlig ta standpunkt i alle saker som kommer inn etter klage eller som han tar opp av eget tiltak. Han kan likevel gi bestemte medarbeidere fullmakt til å avslutte saker som klart må avvises eller som klart ikke gir tilstrekkelig grunn til nærmere behandling.

Ombudsmannen tar standpunkt i en uttalelse, der han sier sin mening om de spørsmål som saken gjelder og som går inn under hans arbeidsområde, jfr. ombudsmannslovens § 10.

Endret ved stortingsvedtak 2. des. 2003 nr. 1898 (i kraft 1. jan. 2004)

§ 10. Instruks for personalet.

(Til ombudsmannslovens § 2.)

Ombudsmannen fastsetter nærmere instruks for sitt personale. Han kan gi medarbeidere på sitt kontor fullmakt til å foreta den nødvendige forberedelse av de saker som behandles.

§ 11. Dokumentoffentlighet ved Ombudsmannens kontor

1. Ombudsmannens saksdokumenter er offentlige, med mindre annet følger av taushetsplikt eller av unntakene i nr. 2, 3 og 4 nedenfor. Med ombudsmannens saksdokumenter menes dokumenter utarbeidet i forbindelse med ombudsmannens behandling av saken. Forvaltningens saksdokumenter utarbeidet eller innhentet under forvaltningens behandling av saken, er ikke offentlige hos ombudsmannen.
2. Ombudsmannens saksdokumenter kan unntas offentlighet når særlige grunner tilsier det.
3. Ombudsmannens interne saksdokumenter kan unntas offentlighet.
4. Dokumenter som utveksles mellom Stortinget og Ombudsmannen og som gjelder Ombudsmannens budsjett og interne administrasjon, kan unntas offentlighet.
5. Det kan kreves innsyn i det offentlige innholdet av journal som Ombudsmannen fører for registrering

av dokument i de sakene som opprettes. Arkivloven av 4. desember 1992 nr. 126 og arkivforskriften av 11. desember 1998 nr. 1195 gjelder tilsvarende så langt de passer på Ombudsmannens virksomhet.

§ 12. Årlig melding til Stortinget.

(Til ombudsmannslovens § 12.)

Ombudsmannens årlige melding til Stortinget skal avgis innen 1. april hvert år og omfatte ombudsmannens virksomhet i tidsrommet 1. januar - 31. desember det foregående år.

Meldingen skal inneholde en oversikt over behandlingen av de enkelte saker som Ombudsmannen mener har alminnelig interesse, og nevne de tilfeller der han har gjort oppmerksom på mangler ved lover, administrative forskrifter eller administrativ praksis eller har gitt særskilt melding etter ombudsmannslovens § 12 annet ledd. I meldingen skal ombudsmannen også orientere om sitt arbeid med å overvåke og kontrollere at offentlig forvaltning respekterer og sikrer menneskerettighetene.

Når Ombudsmannen finner grunn til det, kan han unnlate å nevne navn i meldingen. Meldingen skal uansett ikke inneholde opplysninger som er undergitt taushetsplikt.

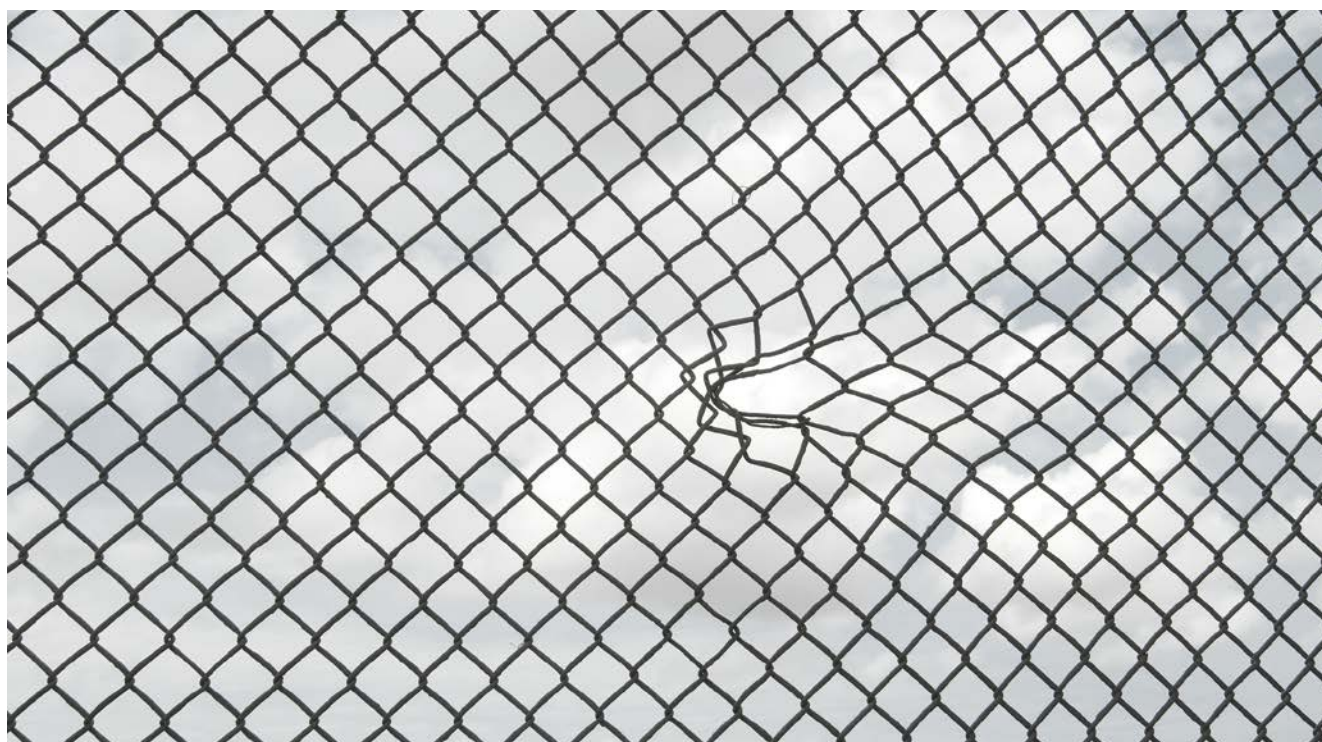
Omtalen av saker hvor Ombudsmannen har gitt uttalelse som nevnt i ombudsmannslovens § 10 annet, tredje og fjerde ledd, skal inneholde et referat av hva vedkommende forvaltningsorgan eller tjenestemann har uttalt om klagen, jfr. § 6 første ledd tredje punktum.

Det skal avgis en egen melding om virksomheten som nasjonal forebyggende mekanisme innen 1. april hvert år. Meldingen skal omfatte tidsrommet 1. januar - 31. desember det foregående år.

Endret ved stortingsvedtak 14. juni 2000 nr. 1712 (i kraft 1. jan 2001), 12. juni 2007 nr. 1101 (i kraft 1. juli 2007), 17. juni 2013 nr. 1251 (i kraft 1. juli 2013).

§ 13. Ikrafttredelse.

Denne instruks trer i kraft 1. mars 1980. Fra samme dato oppheves Stortingets instruks for Ombudsmannen av 8. juni 1968.

SOM

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet
mot tortur og umenneskelig behandling
ved frihetsberøvelse

Kontaktinformasjon

Telefon: 22 82 85 00
Grønt nummer: 800 800 39
E-post: postmottak@sivilombudsmannen.no

Besøksadresse: Akersgata 8, Oslo
Postadresse: Postboks 3 Sentrum, 0101 Oslo

www.sivilombudsmannen.no/om-torturforebygging/forsiden

Om årsmeldingen

Rapporten er skrevet av Sivilombudsmannens forebyggingsenhet.

Prosjektstyring: Stakeholder AS

Design og illustrasjon: F'design

Portrettfoto side 3: Ingar Næss

Foto side 16: Peder Klingwall

Foto side 23: Stormcam AS

Foto side 25: Politiet

Foto side 1, 7, 19, 21, 24, 26, 28, 29, 34, 39, 40, 51, 60, 67, 73: NTB Scanpix

Foto side 12, 22, 37: Sivilombudsmannens forebyggingsenhet

Trykk: 07-gruppen

SOM

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet
mot tortur og umenneskelig behandling
ved frihetsberøvelse